

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ

ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ
ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ

ΕΡΓΟ

**«Δημιουργία Μεθοδολογιών και Εργαλείων Ένταξης Παρακολούθησης
και Ελέγχου της Διάστασης της Ισότητας των Φύλων σε όλες τις
Δημόσιες Πολιτικές»**

**ΟΔΗΓΟΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ
ΤΟΥ ΠΡΟΤΥΠΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΕΝΤΑΞΗΣ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ
(ΣΕΙΦ)
ΣΤΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΤΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΩΝ**

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 2011

Ομάδα Εργασίας: Χριστίνα Αγορίτσα
Βικτώρια Γκερμότση
Μαρία Θελερίτη
Ναυσικά Μοσχοβάκου
Βάσω Παπαδοπούλου
Μάνος Σκουλάς

Συντονισμός: Ματίνα Παπαγιαννοπούλου

Επιμέλεια: Ευγενία Τζώρτζη

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	5
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	6
1. Η ΕΘΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΣΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ 2010-2013	8
2. ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	13
2.1. Νομικό πλαίσιο	13
2.1.1 <i>Συνταγματική Κατοχύρωση της Ισότητας</i>	13
2.1.2 <i>Νομοθεσία για τη Βία Κατά των Γυναικών και την Εμπορία και Παράνομη Διακίνηση Ανθρώπων (Trafficking)</i>	14
2.1.3 <i>Νομοθεσία για τη Συμμετοχή των Γυναικών στα Κέντρα Λήψης Αποφάσεων</i>	15
2.1.4 <i>Νομοθεσία για την Απασχόληση, τη Συμφιλίωση Ιδιωτικής/Οικογενειακής και Επαγγελματικής ζωής, την Κοινωνική Ασφάλιση και την Πρόσβαση σε Αγαθά και Υπηρεσίες</i>	18
2.2. Μηχανισμοί για την Εφαρμογή της Εθνικής πολιτικής για την Ισότητας των Φύλων	19
2.3. Χρηματοδοτικό πλαίσιο	22
3. ΟΙ ΔΡΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΓΕΝΙΚΗΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΔΙΑΣΤΑΣΗΣ ΤΟΥ ΦΥΛΟΥ ΣΕ ΟΛΕΣ ΤΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ (GENDER MAINSTREAMING)	24
4. ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΩΝ ΚΑΙ Η ΙΣΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ	29
4.1. Εισαγωγή	29
4.2. Το νέο θεσμικό πλαίσιο και η ουσιαστική ισότητα των φύλων στις Περιφέρειες	30
4.3. Η σημασία της ένταξης των πολιτικών ισότητας των φύλων στις Περιφέρειες	34
5. ΟΡΙΣΜΟΙ ΤΟΥ GENDER MAINSTREAMING ΚΑΙ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΤΥΠΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΕΝΤΑΞΗΣ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ (ΣΕΙΦ)	37
6. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ	39
6.1. Μεθοδολογίες για την ένταξη της διάστασης του φύλου στις πολιτικές	39
6.2. Προτεινόμενη μεθοδολογία για την ένταξη της διάστασης του φύλου στις πολιτικές των Περιφερειών	41
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ	62
I. Καλές Πρακτικές άλλων χωρών	63
II. Γλωσσάρι εννοιών για την ισότητα των φύλων	72
III. Χρήσιμες ιστοσελίδες	78
IV. Η Ευρωπαϊκή Χάρτα για την Ισότητα των Φύλων στις Τοπικές Κοινωνίες: Η Καλή Πρακτική της Ελλάδας	82
ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	85

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η ισότητα των φύλων αποτελεί θεμελιώδες ανθρώπινο δικαίωμα και βασικό στοιχείο κάθε σύγχρονης δημοκρατικής χώρας. Η ένταξη της διάστασης του φύλου στο σύνολο των πολιτικών των σύγχρονων κοινωνιών (gender mainstreaming) είναι ήδη διαδεδομένη και εφαρμόζεται για περισσότερες από δύο δεκαετίες σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες.

Στη σημερινή συγκυρία είναι, ίσως περισσότερο από ποτέ, επιβεβλημένη η ένταξη της διάστασης του φύλου σε όλες τις πολιτικές σε όλα τα επίπεδα διοίκησης (κεντρικό, περιφερειακό, τοπικό) και σε όλες τις εκφάνσεις της οικονομικής, κοινωνικής και πολιτικής ζωής. Απώτερος στόχος των πολιτικών αυτών θα πρέπει να είναι η προώθηση της κοινωνικής δικαιοσύνης και η ανάπτυξη δομών και υπηρεσιών που θα διασφαλίζουν την ίση μεταχείριση και θα προσφέρουν ίσες ευκαιρίες για το σύνολο των πολιτών.

Η ένταξη της διάστασης του φύλου στο σύνολο των δημόσιων πολιτικών αποτελεί μια απαραίτητη διαδικασία, προκειμένου να επιτευχθεί ισόρροπη κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη, αφού συμβάλλει με τρόπο καθοριστικό στο μετασχηματισμό των κοινωνικών παροχών και υπηρεσιών, ξεκινώντας από το ανώτερο έως το εγγύτερο στον πολίτη διοικητικό επίπεδο.

Το **Εθνικό Πρόγραμμα για την Ουσιαστική Ισότητα των Φύλων 2010-2013**, που εκπονήθηκε και υλοποιείται από τη ΓΓΙΦ, αναγνωρίζοντας τη σημασία της ένταξης της διάστασης του φύλου στο σύνολο των δημόσιων πολιτικών, περιλαμβάνει σχετικές δράσεις για την ανάπτυξη συνεργασιών με Δήμους, Περιφέρειες και Υπουργεία. Ειδικότερα, στο πλαίσιο της εξειδίκευσης του Πρότυπου Συστήματος Ένταξης της Ισότητας των Φύλων (ΣΕΙΦ) για το σύνολο της δημόσιας διοίκησης, μέσω του ΕΠ «Διοικητική Μεταρρύθμιση 2007-2013», επιχειρείται η ευαισθητοποίηση των στελεχών της δημόσιας διοίκησης σε θέματα ισότητας των φύλων και δίνεται η ευκαιρία για την ανάπτυξη αντίστοιχων πρότυπων δράσεων για τη χάραξη πολιτικών ισότητας στα τρία επίπεδα διοίκησης.

Ο παρών **Οδηγός Εφαρμογής του Πρότυπου Συστήματος Ένταξης της Ισότητας των Φύλων (ΣΕΙΦ)** σε όλες τις δημόσιες πολιτικές (κεντρικές, περιφερειακές, τοπικές) αποτελεί ένα χρήσιμο μεθοδολογικό εργαλείο, προσαρμοσμένο στις ανάγκες του αντίστοιχου επιπέδου διοίκησης, ώστε κατά τον σχεδιασμό, την εφαρμογή και την αξιολόγηση των πολιτικών, να λαμβάνονται υπόψη όλες οι απαραίτητες παράμετροι για την επιτυχή ενσωμάτωσή τους και την εφαρμογή πρακτικών που θα αποσκοπούν στην ουσιαστική ισότητα των φύλων.

ΜΑΡΙΑ ΣΤΡΑΤΗΓΑΚΗ

ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο παρών «**Οδηγός Εφαρμογής του Προτύπου Συστήματος Ένταξης της Ισότητας των Φύλων (ΣΕΙΦ) στις Πολιτικές των Υπουργείων**» εκπονήθηκε στο πλαίσιο του Υποέργου 1 «Σύσταση Ομάδων Εργασίας για το σχεδιασμό Πρότυπου Συστήματος Ένταξης της Ισότητας των Φύλων στις δημόσιες πολιτικές. Υποστήριξη της εφαρμογής Προγραμμάτων Ισότητας των Φύλων στην κεντρική διοίκηση, τον Α' και Β' Βαθμό Αυτοδιοίκησης», της Κατηγορίας Πράξης 3.1.3 «Προαγωγή της ενσωμάτωσης (gender mainstreaming) της ισότητας των φύλων στις δημόσιες πολιτικές», του Έργου με τίτλο: **«Δημιουργία Μεθοδολογιών και Εργαλείων Ένταξης Παρακολούθησης και Ελέγχου της Διάστασης της Ισότητας των Φύλων σε όλες τις Δημόσιες Πολιτικές»**.

Το Έργο έχει ως κύριο αντικείμενο την εξειδίκευση του πρότυπου Συστήματος Ένταξης της Ισότητας των Φύλων (ΣΕΙΦ) στα Υπουργεία, στις Περιφέρειες και τους Δήμους, καθώς και την ανάπτυξη και πιλοτική εφαρμογή Τομεακών και Περιφερειακών/Τοπικών Προγραμμάτων Ισότητας των Φύλων. Στόχο του Έργου αποτελεί η δημιουργία σχετικών μεθοδολογιών και εργαλείων, όπως επίσης και η ανάπτυξη ενεργειών, η εφαρμογή και η αξιολόγησή τους, με σκοπό την αποτελεσματικότερη ένταξη της ισότητας των φύλων στις πολιτικές (gender mainstreaming) της Κεντρικής Διοίκησης, όπως επίσης της Περιφερειακής και Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Επιπλέον, στόχος είναι η υποστήριξη των Υπουργείων, των Περιφερειών και των Δήμων, ώστε να εντάξουν ουσιαστικά και ενεργά πολιτικές ισότητας των φύλων στο πρόγραμμά τους και στις δράσεις τους, με συστηματικό και οργανωμένο τρόπο, τόσο στην εσωτερική τους οργάνωση όσο και στο σχεδιασμό/υλοποίηση των πολιτικών τους, προκειμένου να μεγιστοποιήσουν την παροχή υπηρεσιών τους προς τους/τις ωφελούμενους/ες πολίτες/ισσες.

Ειδικότερα, ο ανά χείρας «Οδηγός Εφαρμογής του Προτύπου Συστήματος Ένταξης της Ισότητας των Φύλων (ΣΕΙΦ) στις Πολιτικές των Περιφερειών» αποτελεί ένα συνδυασμό θεωρητικών/μεθοδολογικών προσεγγίσεων και παραδειγμάτων για την ένταξη της διάστασης του φύλου σε περιφερειακό επίπεδο. Η μεθοδολογία που προτείνεται στον Οδηγό αυτόν κρίνεται ως ιδιαίτερα σημαντική για την εφαρμογή του gender mainstreaming στις πολιτικές των Περιφερειών, καθώς αυτό το επίπεδο διακυβέρνησης μπορεί να συμβάλει με τέτοιο τρόπο, ώστε να γίνει πιο αντιληπτή η έννοια του φύλου στη θεώρηση της δημοκρατίας, καθώς η Αυτοδιοίκηση αποτελεί προνομιακό χώρο πολιτικής συμμετοχής, «ως εξουσία εγγύτερη στον πολίτη» και άρα πιο προσβάσιμη σε ομάδες της τοπικής κοινωνίας.

Ο εν λόγω Οδηγός αποτελεί ένα εύχρηστο εργαλείο, το οποίο απευθύνεται στους/στις εκπροσώπους και στα στελέχη των Περιφερειών που θα αναλάβουν να καταρτίσουν Περιφερειακά Προγράμματα Ισότητας των Φύλων, καθώς και σε όλους τους φορείς και τα πρόσωπα που θα κληθούν να υλοποιήσουν Προγράμματα και δράσεις λαμβάνοντας υπόψη

τη διάσταση του φύλου. Επίσης, απευθύνεται στους/στις υπαλλήλους και τα στελέχη των Περιφερειών, προκειμένου κατά την άσκηση των καθηκόντων τους να εξαλείψουν τα έμφυλα στερεότυπα, τα οποία προσδιορίζουν αντιλήψεις και συμπεριφορές προς τους/τις τελικούς/ές αποδέκτες/τριες των παρεχόμενων υπηρεσιών τους. Επιπλέον, ο Οδηγός υποστηρίζει τη δημιουργία ενός στελεχιακού δυναμικού, ικανού να κατανοεί και να προωθεί την αρχή της ισότητας των φύλων σε όλους τους τομείς της κοινωνίας (οικονομικό, αναπτυξιακό, κοινωνικό, πολιτικό) και να συσχετίζει την εργασία του με τις απαιτήσεις της διεθνούς, ευρωπαϊκής και εθνικής πολιτικής στον τομέα της ισότητας των φύλων.

Τέλος, ο Οδηγός περιλαμβάνει γενικές πληροφορίες σχετικά με την εθνική πολιτική για την ισότητα των φύλων κατά τη χρονική περίοδο 2010-2013, ορισμούς για την ένταξη της διάστασης του φύλου σε όλες τις πολιτικές, καθώς και ενημέρωση για τις δράσεις της ΓΓΙΦ σχετικά με το gender mainstreaming. Επιπρόσθετα, αναλύεται το πλαίσιο λειτουργίας των Περιφερειών, το θεσμικό πλαίσιο υλοποίησης του Έργου καθώς και το πρότυπο Σύστημα Ένταξης της Ισότητας των Φύλων (ΣΕΙΦ). Παρουσιάζεται, επιπλέον, η συγκεκριμένη μεθοδολογική προσέγγιση υλοποίησης του Περιφερειακού Προγράμματος Ισότητας των Φύλων και παρατίθενται Παραρτήματα με παραδείγματα Καλών Πρακτικών και χρήσιμες πληροφορίες.

1. Η ΕΘΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΣΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ 2010-2013

Η Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων (ΓΓΙΦ), ως ο κατεξοχήν αρμόδιος κυβερνητικός φορέας για τον σχεδιασμό, την υλοποίηση και την παρακολούθηση της εφαρμογής των πολιτικών για την ισότητα μεταξύ γυναικών και ανδρών σε όλους τους τομείς, έχει σχεδιάσει και υλοποιεί το **Εθνικό Πρόγραμμα για την Ουσιαστική Ισότητα των Φύλων 2010-2013** (www.isotita.gr). Το Πρόγραμμα περιλαμβάνει σύνολο μέτρων που προωθούν την ισότητα των φύλων σε όλο σχεδόν το φάσμα των πολιτικών παρεμβάσεων, καθώς και ενέργειες ενίσχυσης των μηχανισμών άσκησης πολιτικής στη νομοθεσία, την πολιτική, την οικονομία, την αγορά εργασίας, την κοινωνία και τον πολιτισμό.

Το Εθνικό Πρόγραμμα για την Ουσιαστική Ισότητα των Φύλων 2010-2013 σχεδιάστηκε με γνώμονα
τέσσερις (4) βασικούς στρατηγικούς στόχους:

- α) την προάσπιση των **ανθρώπινων δικαιωμάτων** όλων των γυναικών μέσω της προαγωγής της ισότητας των φύλων και του προσανατολισμού των παρεμβάσεων στις ομάδες γυναικών με πολλαπλές διακρίσεις,
- β) την πρόληψη και καταπολέμηση όλων των μορφών **βίας κατά των γυναικών**,
- γ) τη στήριξη της **απασχόλησης** των γυναικών και της οικονομικής τους αυτοτέλειας, και
- δ) την αξιοποίηση της **πολιτιστικής** δημιουργίας για την ενίσχυση της καλλιτεχνικής δημιουργίας των γυναικών και την ανάδειξη του στόχου της ισότητας των φύλων.

Το Πρόγραμμα διαρθρώνεται σε **τρεις (3) πυλώνες** που αφορούν: α) στη βελτίωση, ενίσχυση και εφαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας, β) σε εξειδικευμένες πολιτικές για την ισότητα των φύλων, και γ) στην ένταξη της ισότητας των φύλων στις δημόσιες πολιτικές (gender mainstreaming).

Πρώτος πυλώνας: Βελτίωση, ενίσχυση και εφαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας

Ο **πρώτος πυλώνας** περιλαμβάνει νέες νομοθετικές ρυθμίσεις που βασίζονται στις διατάξεις του διεθνούς και ευρωπαϊκού Δικαίου, στις διατυπωμένες θέσεις των γυναικείων οργανώσεων και ΜΚΟ, καθώς και άλλων επίσημων κειμένων (ΟΗΕ, ΣτΕ, ΕΕ), καθώς επίσης και τους νόμους άλλων Ευρωπαϊκών κρατών. Οι νομοθετικές παρεμβάσεις αφορούν στα ακόλουθα:

- α) τροποποίηση του Οικογενειακού Δικαίου**, ώστε να εναρμονιστεί απολύτως με τη Συνταγματική Αρχή της Ισότητας των Φύλων και τη διασφάλιση των ανθρώπινων δικαιωμάτων των γυναικών στις άνισες οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες στις

οποίες ζουν σήμερα οι περισσότερες γυναίκες (π.χ. επαναφορά του αμετάβλητου του επωνύμου των συζύγων, απλούστευση των διατάξεων περί υιοθεσίας, σύντμηση του χρόνου απονομής της δικαιοσύνης στην εκδίκαση υποθέσεων Οικογενειακού Δικαίου, διασφάλιση καταβολής της διατροφής κ.ά.),

β) ενιαίο νόμο για την αντιμετώπιση της βίας κατά των γυναικών (στην οικογένεια, την εργασία και την κοινωνία) με έμφαση σε μέτρα ευαισθητοποίησης και προστασίας των θυμάτων (π.χ. μέσω βελτίωσης του Ν. 3500/2006 για την ενδοοικογενειακή βία με την κατάργηση του θεσμού της διαμεσολάβησης, του Ν. 3488/2006 που αφορά στην εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών στην πρόσβαση στην απασχόληση με ειδικό κεφάλαιο για τη βία στο χώρο εργασίας, του Ν. 1419/1984 για το βιασμό, του Ν. 2734/1999 για την πορνεία, του Ν. 3064/2002 & Προεδρικό Διάταγμα (ΠΔ) 233/2003 για τη διεθνική σωματεμπορία),

γ) νόμο για την προώθηση της ουσιαστικής ισότητας των φύλων (ενίσχυση της προστασίας κατά των διακρίσεων και τη διασφάλιση της ίσης μεταχείρισης στην αγορά εργασίας, βελτίωση της νομοθεσίας για τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης (ΜΜΕ) σε σχέση με την αξιοπρέπεια των γυναικών, αποτελεσματική εφαρμογή της αρχής της ισότητας των φύλων στις δημόσιες πολιτικές και την ενεργή εμπλοκή των Υπουργείων στην εφαρμογή και παρακολούθηση των επιπτώσεων των πολιτικών με βάση το φύλο, διασφάλιση της ισόρροπης συμμετοχής γυναικών και ανδρών στα κέντρα λήψης αποφάσεων, ενίσχυση του θεσμικού πλαισίου με την ανασύσταση της Εθνικής Επιτροπής για την Ισότητα των Φύλων και τη δημιουργία Διυπουργικής Επιτροπής Ισότητας με συντονιστικές αρμοδιότητες κ.λπ.).

Επίσης, υλοποιούνται Έργα σχετικά με την **κωδικοποίηση της νομοθεσίας** για την ισότητα των φύλων, και τον **συστηματικό έλεγχο των επιπτώσεων στο φύλο** (gender impact assessment) των νέων νομοσχεδίων, όπως επίσης προωθείται η συνεργασία με τον Συνήγορο του Πολίτη (ΣΤΠ) και τον Συνήγορο του Καταναλωτή.

Δεύτερος πυλώνας: Εξειδικευμένες πολιτικές για την ισότητα των φύλων

Ο **δεύτερος πυλώνας** περιλαμβάνει την υλοποίηση Έργων της ΓΓΙΦ, ώστε να αναπτυχθούν μέτρα αφενός για την αντιμετώπιση προβλημάτων έμφυλων ανισοτήτων και διακρίσεων σε συγκεκριμένα **θεματικά πεδία δημόσιας πολιτικής**, με έμφαση σε **συγκεκριμένες ομάδες** γυναικών και αφετέρου για τη δημιουργία ή/και ενίσχυση των **θεσμών παραγωγής πολιτικών** και εφαρμογής **οριζόντιων δράσεων** προώθησης της ισότητας των φύλων.

Τα **θεματικά πεδία δημόσιας πολιτικής** αφορούν σε δράσεις για:

- α) τη βία κατά των γυναικών (π.χ. δημιουργία Συμβουλευτικών Κέντρων και Ξενώνων σε κάθε Πρωτεύουσα Περιφέρειας, αναβάθμιση υφιστάμενων δομών, λειτουργία πανελλαδικής Γραμμής SOS, συνεργασία με τους δικηγορικούς συλλόγους της χώρας, επιμόρφωση συμβούλων και δημόσιων λειτουργών, παροχή δωρεάν συμβουλευτικών υπηρεσιών σε γυναίκες θύματα βίας κ.λπ.),
- β) τις πολλαπλές διακρίσεις (π.χ. βελτίωση της ποιότητας της ζωής γυναικών με αναπηρία, προσφύγων και αιτουσών άσυλο, φυλακισμένων/αποφυλακισμένων κ.ά.),
- γ) την αναπαραγωγική και σεξουαλική υγεία (π.χ. παροχή πληροφόρησης σε θέματα υγείας των γυναικών, σύλληψης και αντισύλληψης, τεχνητής γονιμοποίησης, σεξουαλικά μεταδιδόμενων νοσημάτων και AIDS, εκστρατεία ενημέρωσης των νέων σε θέματα της σεξουαλικής υγείας και ιδιαίτερα της αντισύλληψης με στόχο τη μείωση των αμβλώσεων, συνεργασία με ΜΚΟ που δραστηριοποιούνται στην καταπολέμηση του καρκίνου των γυναικών κ.ά.),
- δ) την απασχόληση (π.χ. υποστήριξη απασχολούμενων/αυτοαπασχολούμενων γυναικών για την αναβάθμιση των προσόντων τους, εκστρατεία ευαισθητοποίησης για την ίση κατανομή των εργασιών μεταξύ ανδρών και γυναικών τόσο στην οικογενειακή/ιδιωτική ζωή όσο και την αγορά εργασίας, καθώς και ανάδειξη επιχειρήσεων που αναπτύσσουν θετικές δράσεις υπέρ των γυναικών κ.ά.),
- ε) την προώθηση των γυναικών στα κέντρα λήψης αποφάσεων και στην κοινωνία των πολιτών (υποστήριξη υποψήφιων και αιρετών γυναικών πολιτικών, καμπάνια για την υπερψήφιση γυναικών, δημιουργία γραφείων ή επιτροπών γυναικών ή ισότητας των φύλων, καθώς και ενίσχυση της δικτύωσης των γυναικών στις δευτεροβάθμιες και τριτοβάθμιες οργανώσεις των κοινωνικών εταίρων, ενίσχυση των δράσεων των γυναικείων, φεμινιστικών και μη κυβερνητικών οργανώσεων που δραστηριοποιούνται για την ισότητα των φύλων κ.λπ.),

στ) τα MME (συνεργασία με την ΕΡΤ, το Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης, καθώς και απονομή βραβείων ισότητας), και

ζ) τον πολιτισμό και την πολιτιστική δημιουργία για την ισότητα των φύλων (ενίσχυση παραγωγής και προβολής καλλιτεχνικής δημιουργίας ανδρών και γυναικών με θεματικό άξονα «Ταυτότητες φύλου, δικαιώματα γυναικών, ισότητα των φύλων», συνεργασία με τα μορφωτικά τμήματα των πρεσβειών για την ενίσχυση της διαπολιτισμικότητας στην καλλιτεχνική δημιουργία σε θέματα ισότητας των φύλων, συνεργασία με το Υπουργείο Πολιτισμού και Τουρισμού, το Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης κ.ά., καθώς και διοργάνωση δεκαπενθήμερου καλλιτεχνικών εκδηλώσεων).

Οι οριζόντιες δράσεις για την ισότητα των φύλων αφορούν:

α) στην αναβάθμιση υπηρεσιών της Βιβλιοθήκης Θεμάτων Ισότητας και Φύλου (ΒΘΙΦ) (π.χ. ανάπτυξη και πιλοτική λειτουργία ψηφιακού θεματικού αποθετηρίου, διεύρυνση και ψηφιοποίηση του ιστορικού της αρχείου κ.λπ.),

β) στην ανάπτυξη εξειδικευμένης Δομής παρακολούθησης της ένταξης της ισότητας των φύλων στις πολιτικές της δημόσιας διοίκησης (Μηχανισμός παρακολούθησης δημόσιων πολιτικών) [αποτίμηση των επιπτώσεων των δημόσιων πολιτικών στην ισότητα των φύλων, συγκέντρωση, διαχείριση, ανάλυση και διάχυση ποσοτικών και ποιοτικών δεδομένων/δεικτών ανά θεματικό πεδίο πολιτικής, διενέργεια ερευνών/μελετών σε επιλεγμένα πεδία άσκησης πολιτικής, συνεργασία με πυρήνες εμπειρογνομόνων ισότητας (gender experts) σε όλη τη δημόσια διοίκηση και τις ανεξάρτητες αρχές κ.λπ.],

γ) στη δημιουργία διαδικτυακής πύλης ηλεκτρονικών υπηρεσιών της ΓΓΙΦ που θα υποστηρίζει τη θεματική πληροφόρηση και ενημέρωση των γυναικών και των πολιτών γενικότερα και θα περιλαμβάνει σύστημα διαχείρισης αιτημάτων κ.λπ.,

δ) στην επιμόρφωση και ευαισθητοποίηση δημόσιων λειτουργών σε θέματα ισότητας των φύλων (σχεδιασμός προγραμμάτων σε συνεργασία με: την Εθνική Σχολή Δικαστικών Λειτουργών (ΕΣΔι) για την επιμόρφωση δικαστών, το Εθνικό Κέντρο Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης (ΕΚΔΔΑ) για την επιμόρφωση των σωφρονιστικών υπαλλήλων των γυναικείων φυλακών, των υπαλλήλων των υπηρεσιών υποδοχής μεταναστών/τριών, των αστυνομικών, και του ιατρικού/νοσηλευτικού προσωπικού, το ΣΕΠΕ και τον ΣΤΠ για την επιμόρφωση των κοινωνικών επιθεωρητών εργασίας κ.λπ.), και

ε) συνέχιση της συμμετοχής της ΓΓΙΦ σε Επιτροπές και Ομάδες Εργασίας της ΕΕ και των Διεθνών Οργανισμών.

Τρίτος πυλώνας:

Ένταξη της ισότητας των φύλων στις δημόσιες πολιτικές (gender mainstreaming)

Ο **τρίτος πυλώνας** περιλαμβάνει μια σειρά παρεμβάσεων άλλων Υπουργείων και δημόσιων φορέων, οι οποίοι στο πλαίσιο **ένταξης της ισότητας των φύλων στις δημόσιες πολιτικές τους** (gender mainstreaming), θα συνεργαστούν με την ΓΓΙΦ, σχεδιάζοντας και προωθώντας την Ισότητα των Φύλων (βλ. αναλυτικότερα κεφ. 3).

2. ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Η ένταξη της ισότητας των φύλων σε όλες τις δημόσιες πολιτικές αποτελεί βασικό στόχο και ολοκληρωμένη στρατηγική για την ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών, και συνιστά αφενός στρατηγικό στόχο της Ευρωπαϊκής Ένωσης από το 1996 και, αφετέρου, κεντρικό πυλώνα του **Εθνικού Προγράμματος για την Ουσιαστική Ισότητα των Φύλων 2010-2013** (www.isotita.gr) που εκπόνησε και υλοποιεί η Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων (ΓΓΙΦ). Η διαδικασία αυτή αποσκοπεί στη χάραξη, εφαρμογή και αξιολόγηση πολιτικών ισότητας, έτσι ώστε και τα δύο φύλα να επωφελούνται ισότιμα από όλες τις πολιτικές και δράσεις, σε όλα τα επίπεδα και στάδια της οικονομικής, πολιτικής και κοινωνικής ζωής.

Στην Ελλάδα, μια σειρά από νομοθετικές ρυθμίσεις σε πολλά επίπεδα έχουν ήδη διαμορφώσει ένα θεσμικό πλαίσιο για την *de jure* τήρηση της αρχής της ισότητας των φύλων και της μη διάκρισης στη βάση του φύλου σε όλες τις εκφάνσεις της κοινωνικής ζωής των πολιτών. Τα πεδία εφαρμογής της νομοθεσίας διευρύνθηκαν τα τελευταία χρόνια, έτσι ώστε να καλυφθούν οι νέες ανάγκες που προέκυψαν από τις εξελίξεις στην αγορά εργασίας, την οικογένεια και γενικότερα στην κοινωνία, με δεδομένο ότι η ενίσχυση του νομοθετικού πλαισίου της ισότητας των φύλων αποτελεί σημαντικό εργαλείο πολιτικής για την προάσπιση των δικαιωμάτων των γυναικών. Προκειμένου, λοιπόν, ο παρών Οδηγός να αποτελέσει εύχρηστο και λειτουργικό εργαλείο για την ανάπτυξη του σχεδιασμού, την εφαρμογή και την αξιολόγηση των δημόσιων πολιτικών, με τέτοιο τρόπο ώστε να λαμβάνονται υπόψη οι ιδιαίτερες και διαφορετικές ανάγκες των ανδρών και των γυναικών, παρατίθεται παρακάτω ενδεικτικά το υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο για την ισότητα των φύλων στα διάφορα θεματικά πεδία δημόσιας πολιτικής (όπως είναι η βία κατά των γυναικών, οι πολλαπλές διακρίσεις, η υγεία, η απασχόληση, η προώθηση των γυναικών στα κέντρα λήψης αποφάσεων, η καταπολέμηση έμφυλων στερεότυπων κ.ά.).

2.1. Νομικό Πλαίσιο

2.1.1. Συνταγματική Κατοχύρωση της Ισότητας

Η αρχή της ισότητας είναι κατοχυρωμένη στο ελληνικό δικαϊκό σύστημα και Συνταγματικά από το 1975. Στο **άρθρο 4 παρ. 2 του Συντάγματος** ορίζεται ότι οι Έλληνες και οι Ελληνίδες έχουν ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις, ενώ στο **άρθρο 5** καθιερώνεται η αρχή της μη διάκρισης όλων των προσώπων, τα οποία βρίσκονται στην ελληνική επικράτεια. Με την αναθεώρηση του Συντάγματος του **2001** διευρύνθηκε η ουσιαστική ισότητα των φύλων, αφού με τη διάταξη του **άρθρου 116 παρ. 2** καταργήθηκαν οι αποκλίσεις από την

αρχή της ισότητας των φύλων και θεσπίστηκε μέριμνα της Πολιτείας να λαμβάνει **ειδικά θετικά μέτρα** για την εξάλειψη των διακρίσεων σε βάρος των γυναικών. Η επικύρωση με νόμο της Σύμβασης για την Εξάλειψη όλων των μορφών Διακρίσεων κατά των Γυναικών από την Ελλάδα από το 1983 (Ν. 1342/1983) δηλώνει και τη βούληση της ελληνικής Πολιτείας να αναλάβει πρωτοβουλίες και μέτρα για την προώθηση της εφαρμογής της ισότητας των φύλων.

2.1.2 Νομοθεσία για τη Βία Κατά των Γυναικών και την Εμπορία και Παράνομη Διακίνηση Ανθρώπων (Trafficking)

Η ψήφιση του **Ν. 3500/2006 για την Πρόληψη και Καταπολέμηση της ενδοοικογενειακής βίας** (ΦΕΚ 232/Α'/24-10-2006) έχει ως σκοπό την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας και καλύπτει ένα σημαντικό νομικό κενό, συμβάλλοντας στην πρόληψη και καταπολέμηση ενός κοινωνικού φαινομένου που παρουσιάζει ανησυχητικές διαστάσεις στην εποχή μας, πλήττοντας κυρίως γυναίκες και ανήλικα παιδιά. Οι διατάξεις του εισάγουν τέσσερις (4) κρίσιμες μεταρρυθμιστικές τομές:

- α) Αντιμετωπίζεται πλέον ως έγκλημα ενδοοικογενειακής βίας ο εξαναγκασμός σε συνουσία χωρίς την ελεύθερη βούληση και των δύο (2) συζύγων.
- β) Απαγορεύεται ρητά η σωματική βία σε βάρος ανηλίκων ως μέσο σωφρονισμού στο πλαίσιο της ανατροφής τους.
- γ) Όλο το πλέγμα των μέτρων εφαρμόζεται και στις περιπτώσεις σταθερής συμβίωσης μεταξύ άνδρα και γυναίκα χωρίς γάμο, και
- δ) Καθιερώνεται ο θεσμός της δικαστικής διαμεσολάβησης για εγκλήματα ενδοοικογενειακής βίας πλημμεληματικού χαρακτήρα. Δράστης και θύμα καλούνται ενώπιον του/της αρμόδιου/-ας εισαγγελέα/-ως ή του δικαστηρίου, προκειμένου να καταβληθούν όλες οι δυνατές προσπάθειες για την αποκατάσταση της αρμονικής συμβίωσης.

Με τον **Ν. 3625/2007 «Κύρωση, εφαρμογή του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου στη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού σχετικά με την εμπορία παιδιών, την παιδική πορνεία και παιδική πορνογραφία»** (ΦΕΚ 290/Α'/24-12-2007) κυρώθηκε και έχει ισχύ το Προαιρετικό Πρωτόκολλο στη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του παιδιού (κυρωτικός νόμος 2101/1992, ΦΕΚ 192/Α') σχετικά με την εμπορία παιδιών, την παιδική πορνεία και την παιδική πορνογραφία, που υιοθετήθηκε με το ψήφισμα 54/263 (25 Μαΐου 2000) της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ. Ο νόμος αυτός ενισχύει το πλαίσιο για την αντιμετώπιση του φαινομένου της εμπορίας ανθρώπων, της σωματεμπορίας ή της ασέλγειας με ανήλικο έναντι αμοιβής, διενέργειας ταξιδιών με σκοπό την τέλεση συνουσίας ή άλλων ασελών πράξεων σε βάρος ανηλίκου ή πορνογραφίας ανηλίκου. Οι διατάξεις του έχουν ιδιαίτερη σημασία για

την πρόληψη και την καταστολή των παραπάνω αξιοποιώνων πράξεων, οι οποίες στρέφονται κατά ανηλίκων προσώπων που στη μεγάλη τους πλειοψηφία είναι ανήλικες γυναίκες (κορίτσια). Τροποποιούνται σχετικές διατάξεις και εισάγονται προσθήκες στο Ποινικό Κώδικα για την πρόληψη και τον κολασμό αυτών των αξιοποιώνων πράξεων με αυστηρότατες ποινές. Ρυθμίζονται, επίσης, περιπτώσεις για την προστασία της ιδιωτικής ζωής των ανηλίκων θυμάτων εισάγονται νέες διαδικασίες για την ικανοποιητικότερη δικαστική προστασία αυτών και επεκτείνεται σε όλα τα ανήλικα θύματα των πράξεων αυτών ο θεσμός της δωρεάν νομικής βοήθειας και του αυτεπάγγελτου διορισμού δικηγόρου.

Ο **Νόμος 3875/2010 «Κύρωση και εφαρμογή σύμβασης Ηνωμένων Εθνών κατά διεθνικού οργανωμένου εγκλήματος και των 3 πρωτοκόλλων αυτής και συναφείς διατάξεις (trafficking)**, αφορά στην κύρωση του Πρωτόκολλου για την Πρόληψη, Καταστολή και Τιμωρία της Διακίνησης Προσώπων, Ιδιαίτερα Γυναικών και Παιδιών, του Πρωτόκολλου κατά της Λαθραίας Διακίνησης Μεταναστών από τη Γη, τη Θάλασσα και τον Αέρα, και του Πρωτόκολλου κατά της παράνομης κατασκευής και διακίνησης πυροβόλων όπλων, τμημάτων και συστατικών τους και πυρομαχικών. Με το συγκεκριμένο νόμο τροποποιήθηκαν διατάξεις του Ποινικού Κώδικα, του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, και των προηγούμενων νομοθετημάτων περί σωματεμπορίας (ν. 3064/2002, π.δ. 233/2003, ν. 3386/2005), ενώ συμπληρώνεται ουσιαστικά το ισχύον νομικό πλαίσιο κατά της εμπορίας ανθρώπων σε έναν τομέα που υστερούσε, αυτόν της προστασίας των θυμάτων.

2.1.3 Νομοθεσία για τη Συμμετοχή των Γυναικών στα Κέντρα Λήψης Αποφάσεων

Με το άρθρο 6, παρ. 1 του **Ν. 2839/2000** (ΦΕΚ 196/Α'/2000) «*Ρυθμίσεις θεμάτων του Υπουργείου Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης και άλλες διατάξεις*», διασφαλίστηκε η ισόρροπη συμμετοχή ανδρών και γυναικών στη διαδικασία λήψης αποφάσεων στο Δημόσιο, στα ΝΠΔΔ, ΝΠΙΔ καθώς επίσης και στους ΟΤΑ α' και β' βαθμού. Πιο συγκεκριμένα, καθιερώθηκε η υποχρεωτική, κατ' ελάχιστο στο 1/3, συμμετοχή κάθε φύλου στα **υπηρεσιακά συμβούλια** και **στα συλλογικά όργανα του Δημοσίου**, των Δημοσίων Οργανισμών και των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης.

Με το άρθρο 34, παρ. 3 του **Ν. 3463/2006** (ΦΕΚ 114/Α'/8-6-2006) «*Κύρωση Κώδικα Δήμων και Κοινοτήτων*», διατηρείται η πρόβλεψη του Ν. 2910/2001 για την κατά το 1/3 συμμετοχή από κάθε φύλο στα ψηφοδέλτια των δημοτικών ή κοινοτικών συμβουλίων, των συμβουλίων δημοτικού διαμερίσματος και τοπικών συμβουλίων. Βάσει της **παρ. 3 του άρθρου 18** με τίτλο «Υποψηφιότητες» Μέρος Β' Πρώτος Βαθμός Αυτοδιοίκησης – Δήμοι, Κεφάλαιο Β' «Εκλογική Διαδικασία» του νέου νόμου **3852/2010** (ΦΕΚ 887/Α'/7-6-2010) **με τίτλο «Νέα Αρχιτεκτονική της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης- Πρόγραμμα Καλλικράτης**» ορίζεται ότι: «Ο αριθμός των υποψήφιων δημοτικών

συμβούλων, συμβούλων δημοτικής κοινότητας και συμβούλων τοπικής κοινότητας από κάθε φύλο ανέρχεται τουλάχιστον στο ένα τρίτο (1/3) του συνολικού αριθμού των μελών του δημοτικού συμβουλίου ή του συμβουλίου δημοτικής ή τοπικής κοινότητας που υπολογίζεται διακεκριμένα για κάθε δημοτικό συμβούλιο και κάθε συμβούλιο δημοτικής ή τοπικής κοινότητας. Τυχόν δεκαδικός αριθμός στρογγυλοποιείται στην αμέσως επόμενη ακέραιη μονάδα, εφόσον το κλάσμα είναι τουλάχιστον ίσο με το μισό της».

Επίσης, η **παρ. 3 του άρθρου 120** «Υποψηφιότητες» Μέρος Γ' Δεύτερος Βαθμός Αυτοδιοίκησης – Περιφέρειες, Κεφάλαιο Β' «Εκλογική Διαδικασία» του ανωτέρω νόμου καθορίζει, ότι «ο αριθμός των υποψηφίων περιφερειακών συμβούλων κάθε συνδυασμού από κάθε φύλο πρέπει να ανέρχεται σε ποσοστό ίσο τουλάχιστον με το ένα τρίτο (1/3) του συνολικού αριθμού των μελών του περιφερειακού συμβουλίου. Τυχόν δεκαδικός αριθμός στρογγυλοποιείται στην αμέσως επόμενη ακέραιη μονάδα, εφόσον το κλάσμα είναι τουλάχιστον ίσο με το μισό της».

Με το δεύτερο Άρθρο του **N. 3839/2010** (ΦΕΚ 51/Α/29.3.2010) με τίτλο «Σύστημα επιλογής προϊσταμένων οργανικών μονάδων με αντικειμενικά και αξιοκρατικά κριτήρια – Σύσταση Ειδικού Συμβουλίου Επιλογής Προϊσταμένων (ΕΙΣΕΠ) και λοιπές διατάξεις», αντικαταστάθηκε μεταξύ άλλων το άρθρο 161 με τίτλο «Εκπροσώπηση των Φύλων» [πριν άρθρο 160 παρ. 3 του «Κώδικα Κατάστασης Δημοσίων Πολιτικών Διοικητικών Υπαλλήλων και Υπαλλήλων Ν.Π.Δ.Δ.» (**N. 3528/2007**, ΦΕΚ/Α'/26/9-2-2007)], ώστε να ορίζει ότι στα Συμβούλια των άρθρων 157, 158 και 159 ο αριθμός των μελών που ορίζονται από κάθε φύλο ανέρχεται σε ποσοστό ίσο τουλάχιστον με το ένα τρίτο (1/3) του συνόλου των μελών που ορίζονται σύμφωνα με τις κείμενες διατάξεις, εφόσον στην οικεία υπηρεσία υπηρετεί επαρκής αριθμός υπαλλήλων που συγκεντρώνει τις νόμιμες προϋποθέσεις για ορισμό και τα μέλη που ορίζονται είναι περισσότερα από ένα (1). Τυχόν δεκαδικός αριθμός στρογγυλοποιείται στην επόμενη ακέραιη μονάδα, εφόσον το κλάσμα είναι ίσο τουλάχιστον με μισό της μονάδας. Ίδια πρόβλεψη αναφορικά με τα υπηρεσιακά συμβούλια των Ο.Τ.Α. ενσωματώνεται με την παρ. 5 του άρθρου 7 και στον **Κώδικα Κατάστασης Δημοτικών και Κοινοτικών Υπαλλήλων** (**N. 3584/2007**, ΦΕΚ/Α'/143/28-6-2007).

Με το άρθρο 3 του **N. 3636/2008** (ΦΕΚ 11/Α'/1-2-2008) («Τροποποίηση του Ν. 3231/2004 “εκλογή βουλευτών”») καθορίζεται ότι στους συνδυασμούς των κομμάτων, ο αριθμός των υποψηφίων από κάθε φύλο πρέπει να ανέρχεται **σε ποσοστό τουλάχιστον ίσο με το 1/3 του συνολικού αριθμού των υποψηφίων**, στο σύνολο της επικράτειας (**όχι ανά εκλογική περιφέρεια**).

Με το άρθρο 57 του **N. 3653/2008** (ΦΕΚ Α'/21-3-2008) «Θεσμικό πλαίσιο έρευνας και τεχνολογίας και άλλες διατάξεις» καθορίζεται **ποσοστό συμμετοχής των επιστημόνων κατ' ελάχιστο 1/3 για κάθε φύλο** στη στελέχωση των Εθνικών οργάνων και Επιτροπών

Έρευνας και Τεχνολογίας, εφόσον οι υποψήφιοι διαθέτουν τα απαραίτητα προσόντα για την κάλυψη της σχετικής, κατά περίπτωση, θέσης.

Στο πλαίσιο των νέων αρμοδιοτήτων στον τομέα της κοινωνικής προστασίας και αλληλεγγύης που **ανατέθηκαν στους Δήμους με το Ν. 3852/2010** (ΦΕΚ 87 Α΄) εντάσσεται και η ανασυγκρότηση των υφιστάμενων υπηρεσιών τους στις οποίες περιλαμβάνεται και ο τομέας της άσκησης πολιτικών ισότητας των φύλων. Σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 97 του ν. 3852/2010 (ΦΕΚ 87 Α΄) οι Δήμοι στο πλαίσιο κατάρτισης των οργανισμών εσωτερικής υπηρεσίας και της συγκρότησης των υπηρεσιών τους υποχρεούνται **μέχρι 31.12.2012** να περιλάβουν στους ανωτέρω οργανισμούς τους, μεταξύ άλλων, και την υπηρεσιακή μονάδα **«Άσκηση Κοινωνικής Πολιτικής και Πολιτικών Ισότητας των Φύλων»**. Η σύσταση υπηρεσιακής μονάδας για τις πολιτικές ισότητας των φύλων σε επίπεδο Δήμου επιτρέπει την ανάπτυξη των εκάστοτε δημοτικών πολιτικών και προγραμμάτων γύρω από ένα κομβικό σημείο, το οποίο μπορεί να λειτουργήσει ως πόλος συντονισμού, πληροφόρησης, ενημέρωσης και δικτύωσης αφενός καλύπτοντας ευρύτερες περιοχές, προγράμματα, συναρμόδιους φορείς και γυναικείες οργανώσεις, και αφετέρου επιτρέποντας την αποτελεσματική διασύνδεσή τους. Η μορφή και η στελέχωση της υπηρεσιακής μονάδας (Τμήμα Πολιτικών Ισότητας των Φύλων, Τμήμα Κοινωνικής Πολιτικής & Ισότητας των Φύλων, Γραφείο Κοινωνικής Πολιτικής & Ισότητας των Φύλων) ποικίλει ανάλογα με το πληθυσμιακό κριτήριο, τα τακτικά έσοδα του Δήμου και τον αριθμό του υπηρετούντος προσωπικού σύμφωνα και με τον Οδηγό Προσαρμογής των Πρότυπων Σχεδίων Οργανισμών Εσωτερικής Υπηρεσίας των νέων Δήμων, (ΕΕΤΑΑ, Δεκέμβριος 2010).

Το νέο θεσμικό πλαίσιο, (Πρόγραμμα «Καλλικράτης», **Άρθρο 70**), προβλέπει τη δυνατότητα συγκρότησης **Δημοτικής Επιτροπής Ισότητας των Φύλων**. Στην Επιτροπή αυτή συμμετέχουν αιρετοί/ές, στελέχη της Υπηρεσιακής Μονάδας Πολιτικών Ισότητας των Φύλων του Δήμου ή του ΝΠΔΔ, καθώς και εμπειρογνώμονες σε θέματα ένταξης της διάστασης του φύλου στις τοπικές πολιτικές και εκπρόσωποι γυναικείων οργανώσεων της περιοχής.

Στο πλαίσιο των νέων αρμοδιοτήτων που ανατέθηκαν στις αιρετές περιφέρειες με το ν. 3852/2010 (ΦΕΚ 87 Α΄) εντάσσεται και η ουσιαστική **ανασυγκρότηση των Περιφερειακών Επιτροπών Ισότητας**, με στόχο την προώθηση της ισότητας των φύλων σε όλους τους τομείς της οικονομικής, πολιτικής και κοινωνικής ζωής σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 186, περ. VI, του ν. 3852/2010 σε κάθε περιφέρεια συγκροτείται, με απόφαση του/της οικείου Περιφερειάρχη, Περιφερειακή Επιτροπή Ισότητας των Φύλων, στην οποία προεδρεύει ο/η Περιφερειάρχης και μετέχουν εκπρόσωποι του περιφερειακού συμβουλίου, των δήμων της περιφέρειας, των γυναικείων οργανώσεων και της Γενικής Γραμματείας Ισότητας των Φύλων. Αντικείμενο των Περιφερειακών Επιτροπών Ισότητας είναι η μέριμνα και η υποστήριξη της ένταξης της

ισότητας των φύλων στην αναπτυξιακή πολιτική της περιφέρειας καθώς και η διατύπωση προτάσεων και εισηγήσεων προς τα αρμόδια όργανα για τη λήψη αναγκαίων μέτρων για την προώθηση των πολιτικών ισότητας.

2.1.4 Νομοθεσία για την Απασχόληση, τη Συμφιλίωση Ιδιωτικής/Οικογενειακής και Επαγγελματικής ζωής, την Κοινωνική Ασφάλιση και την Πρόσβαση σε Αγαθά και Υπηρεσίες

Το εθνικό νομοθετικό πλαίσιο που αφορά σε θεματικά πεδία όπως η απασχόληση, η συμφιλίωση επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής, η κοινωνική ασφάλιση, η προστασία της υγείας, η πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες, η προστασία της μητρότητας κ.ά. είναι πλούσιο και αρκετά ευρύ και βρίσκεται αποτυπωμένο στην ιστοσελίδα της Γενικής Γραμματείας Ισότητας www.isotita.gr. Ενδεικτικά αναφέρουμε τις εξής νομοθετικές ρυθμίσεις:

Ο **Νόμος 3896/2010** (ΦΕΚ 207/Α'8-12-2010) «Εφαρμογή της αρχής των ίσων ευκαιριών και της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών σε θέματα εργασίας και απασχόλησης – Εναρμόνιση της κείμενης νομοθεσίας με την Οδηγία 2006/54/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 5ης Ιουλίου 2006 και άλλες συναφείς διατάξεις» τροποποιεί και αντικαθιστά το μέχρι σήμερα ισχύοντα Νόμο 3488/2006 «Εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών όσον αφορά στην πρόσβαση στην απασχόληση, στην επαγγελματική εκπαίδευση και προώθηση, στους όρους και στις συνθήκες εργασίας», ρυθμίζοντας θέματα σχετικά με:

- την ισότητα των αμοιβών μεταξύ γυναικών και ανδρών,
- την ίση μεταχείριση στα επαγγελματικά συστήματα κοινωνικής ασφάλισης,
- την ίση μεταχείριση σε σχέση με την πρόσβαση στην απασχόληση στην επαγγελματική εξέλιξη και κατάρτιση και τους όρους εργασίας,
- μέτρα του εθνικού νομοθέτη για την εφαρμογή της αρχής των ίσων ευκαιριών και της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών σε θέματα εργασίας και απασχόλησης.

Επίσης, σύμφωνα με τον νέο νόμο, όταν ο Συνήγορος του Πολίτη ενεργεί ως φορέας για την παρακολούθηση και προώθηση της εφαρμογής της αρχής των ίσων ευκαιριών και της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών, επιλαμβάνεται πλέον υποθέσεων που εκκρεμούν ενώπιον δικαστηρίων, δικαστικών ή εισαγγελικών αρχών, έως τη διεξαγωγή της πρώτης συζήτησης στο ακροατήριο ή την άσκηση ποινικής δίωξης ή έως ότου το αρμόδιο δικαστήριο ή η αρμόδια δικαστική αρχή αποφανθεί επί αιτήσεως παροχής προσωρινής δικαστικής προστασίας.

Με τον **Ν. 3769/2009** ενσωματώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη η Οδηγία 2004/113/EK για την εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών στην πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες και την παροχή αυτών. Με την ανωτέρω Οδηγία η Ευρωπαϊκή

Κοινότητα προάγει την ισότητα μεταξύ γυναικών και ανδρών και σε άλλες δραστηριότητες πέραν του τομέα της απασχόλησης και των επαγγελματικών δραστηριοτήτων. Ο νόμος αυτός αφορά στην πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες τόσο στο δημόσιο, στην ευρύτερο δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό τομέα.

Με τις ρυθμίσεις του Νόμου εισάγεται η απαγόρευση άμεσης ή έμμεσης διάκρισης λόγω φύλου, συμπεριλαμβανομένης και της λιγότερο ευνοϊκής μεταχείρισης των γυναικών λόγω εγκυμοσύνης και μητρότητας. Διάκριση λόγω φύλου συνιστά και η παρενόχληση και η σεξουαλική παρενόχληση, οι οποίες επίσης απαγορεύονται. Διάκριση, επίσης, θεωρείται κατά την έννοια του νόμου και η ενθάρρυνση για την άσκηση άμεσων και έμμεσων διακρίσεων λόγω φύλου. Η διαφορετική μεταχείριση δεν αποκλείεται, εντούτοις, εάν η παροχή αγαθών και υπηρεσιών αποκλειστικά ή πρωτίστως σε άτομα του ενός φύλου αιτιολογείται από θεμιτό σκοπό τηρουμένης της αρχής της αναλογικότητας. Οι διατάξεις του νόμου τυγχάνουν εφαρμογής τόσο στον δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό τομέα, καταλαμβάνοντας ενδεικτικά τις τραπεζικές και χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες, την ιδιωτική ασφάλιση, τις μεταφορές, τις εμπορικές δραστηριότητες, την πρόσβαση σε χώρους όπου επιτρέπεται η είσοδος στο κοινό, τις υπηρεσίες υγείας κ.λπ. Ρητώς εξαιρούνται οι συναλλαγές που πραγματοποιούνται στο πλαίσιο του ιδιωτικού και οικογενειακού βίου, καθώς και οι τομείς της εκπαίδευσης, των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης και της διαφήμισης.

2.2 Θεσμικοί Μηχανισμοί για την Εφαρμογή της Εθνικής Πολιτικής για την Ισότητα των Φύλων

Η **Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων (ΓΓΙΦ)** του Υπουργείου Εσωτερικών είναι ο αρμόδιος κυβερνητικός φορέας για το σχεδιασμό, την υλοποίηση και την παρακολούθηση της εφαρμογής των πολιτικών για την ισότητα μεταξύ γυναικών και ανδρών σε όλους τους τομείς. Η ΓΓΙΦ αποτελεί αυτοτελή Δημόσια Υπηρεσία και είναι αρμόδια για την προώθηση και πραγματοποίηση της νομικής και ουσιαστικής ισότητας των φύλων σε όλους τους τομείς της κοινωνικής, πολιτικής και οικονομικής ζωής. Ιδρύθηκε με το άρθρο 27 του Ν. 1558/1985 (ΦΕΚ 137/Α), ως αυτοτελής Δημόσια Υπηρεσία και με το **ΠΔ 5/2008 (ΦΕΚ 17/Α)** καταρτίστηκε **νέος Οργανισμός** της ΓΓΙΦ, για την καλύτερη και αποδοτικότερη λειτουργία της Υπηρεσίας. Η ΓΓΙΦ περιλαμβάνει υπηρεσίες σε κεντρικό (Γραφείο Γενικής Γραμματέως, Γενική Διεύθυνση Συντονισμού, η οποία συγκροτείται από τις Διευθύνσεις Προγραμματισμού, Ανάπτυξης και Απασχόλησης, Εργασιακών Σχέσεων και Κοινωνικής Πολιτικής, Τεκμηρίωσης και Πληροφόρησης, Ευρωπαϊκής Πολιτικής και Διεθνούς Συνεργασίας, Διοικητικού-Οικονομικού και Οργάνωσης και το Νομικό Τμήμα, Γραφείο Επικοινωνίας και Δημοσίων Σχέσεων) και σε περιφερειακό επίπεδο (Συμβουλευτικά Κέντρα).

Το **Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (ΚΕΘΙ)** είναι νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου που λειτουργεί υπό την εποπτεία του Υπουργείου Εσωτερικών [Π.Δ. 65/2011 (Φ.Ε.Κ. 147/Α΄/27.06.2011)]. Ιδρύθηκε με το Ν.1835/89 (ΦΕΚ 76 Α), συστάθηκε και λειτουργεί από το 1994 (ΠΔ 42/94 ΦΕΚ 33 Α). Ενεργοποιείται δυναμικά στην προώθηση των γυναικών σε όλους τους τομείς της κοινωνικής, πολιτικής και οικονομικής ζωής και έχει ως κύριο στόχο να συμβάλει καθοριστικά στην εξάλειψη των διακρίσεων κατά των γυναικών. Διεξάγει έρευνες, εκπονεί μελέτες και πραγματοποιεί εθνικά και ευρωπαϊκά προγράμματα δράσης σε θέματα ισότητας των φύλων.

Ο **Συνήγορος του Πολίτη (ΣΤΠ)** είναι Ανεξάρτητη Αρχή κατοχυρωμένη στο Σύνταγμα της Ελλάδος (άρθρο 101Α). Ξεκίνησε τη λειτουργία του το 1998 και παρέχει τις υπηρεσίες του δωρεάν. Κύρια αποστολή του ΣΤΠ είναι να διαμεσολαβεί μεταξύ της δημόσιας διοίκησης και των πολιτών για την προστασία των δικαιωμάτων τους, την τήρηση της νομιμότητας και την καταπολέμηση της κακοδιοίκησης (Ν. 3094/2003). Τον Μάιο του **2008** συστάθηκε στον ΣΤΠ ένας νέος Κύκλος δραστηριότητας, ο **Κύκλος Ισότητας των Φύλων**. Με το **Ν. 3896/2010**- άρθρο 25 (που καταργεί και αντικαθιστά τον προηγούμενο ν. 3488/2006), ο Συνήγορος του Πολίτη ορίστηκε ως φορέας παρακολούθησης και προώθησης της εφαρμογής της αρχής των ίσων ευκαιριών και της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών στον ιδιωτικό και δημόσιο τομέα, όσον αφορά στην πρόσβαση στην απασχόληση, την επαγγελματική εκπαίδευση και ανέλιξη, τους όρους και τις συνθήκες εργασίας συμπεριλαμβανομένης της αμοιβής και τα επαγγελματικά συστήματα κοινωνικής ασφάλισης, κατ' εφαρμογή του άρθρου 20 της Οδηγίας 2006/54/ΕΚ. Με το **Ν. 3491/2006** συστάθηκε **Εθνική Επιτροπή για την Ισότητα μεταξύ γυναικών και ανδρών** στη ΓΓΙΦ, με τη συμμετοχή εκπροσώπων από φορείς και υπουργεία. Έργο της Επιτροπής είναι: α) η διεξαγωγή του κοινωνικού διαλόγου και του διαλόγου με την κοινωνία των πολιτών για τη διαμόρφωση πολιτικών που προάγουν την ισότητα μεταξύ γυναικών και ανδρών σε όλους τους τομείς, σύμφωνα και με το διεθνές και ευρωπαϊκό κερκτημένο, και β) η υποβολή προτάσεων και μέτρων για την εφαρμογή τους, καθώς και η αξιολόγηση των αποτελεσμάτων τους σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο.

Το **Τμήμα Ισότητας των Φύλων στη Δ/ση Όρων Εργασίας της Κεντρικής υπηρεσίας του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης** (Ν. 1414/1984, Ν. 3896/2010) στο οποίο ανήκουν: αα) Η νομοθετική πρωτοβουλία και η επεξεργασία σχεδίων νόμων και κανονιστικών διοικητικών πράξεων που αναφέρονται στην εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης και στην ισότητα ευκαιριών ανδρών και γυναικών στις εργασιακές σχέσεις, στην προστασία της μητρότητας και στη συμφιλίωση επαγγελματικού, ιδιωτικού και οικογενειακού βίου, σε συνεργασία με τη Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων του Υπουργείου Εσωτερικών. ββ) Η παρακολούθηση του διεθνούς και κοινοτικού δικαίου σχετικά με τα θέματα της ανωτέρω παραγράφου, σε συνεργασία με τους συναρμόδιους κάθε

φορά φορείς. Εκπρόσωπος του Τμήματος Ισότητας των Φύλων μετέχει στις ελληνικές, ευρωπαϊκές και διεθνείς επιτροπές και ομάδες εργασίας, σχετικά με τα αντικείμενα αρμοδιότητάς του. γγ) Η παρακολούθηση των συλλογικών συμβάσεων εργασίας, των διαιτητικών αποφάσεων, των εσωτερικών κανονισμών προσωπικού και των εν γένει πρακτικών στο χώρο εργασίας ως προς την τήρηση της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών και την υιοθέτηση θετικών δράσεων στο πλαίσιο αυτής. δδ) Η συλλογή στοιχείων και στατιστικών δεδομένων για τη θέση των εργαζομένων και των δύο φύλων στην Ελλάδα και η παρακολούθηση της εφαρμογής ειδικών θετικών μέτρων για την προώθηση της ισότητας ευκαιριών για τα δύο φύλα και την εξάλειψη των ανισοτήτων στις εργασιακές σχέσεις. εε) Η ενημέρωση των εργοδοτών, των εργαζομένων, των συνδικαλιστικών και των μη κυβερνητικών οργανώσεων που ασχολούνται με την προώθηση της ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών, σχετικά με τα μέτρα που λαμβάνονται για την ισότητα των φύλων στις εργασιακές σχέσεις.

Το **Τμήμα Ισότητας των Φύλων του Ανωτάτου Συμβουλίου Εργασίας της Κεντρικής Υπηρεσίας του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης** (Ν. 1414/1984, Ν. 3896/2010) γνωμοδοτεί για σχέδια νόμων, διοικητικών πράξεων και γενικά για θέματα που αναφέρονται στην εφαρμογή της αρχής της ισότητας των φύλων στις εργασιακές σχέσεις, εφόσον παραπέμπονται σε αυτό από τις αρμόδιες υπηρεσίες.

Επίσης, **Γραφεία Ισότητας των Φύλων λειτουργούν και σε όλες τις Επιθεωρήσεις Εργασίας** (Ν. 1414/1984, Ν. 3896/2010, Ν. 3996/2011).

Το **Γραφείο Ισότητας των Φύλων-Υπουργείο Εθνικής Άμυνας** (Π.Δ. 39/2004) αποτελεί ανεξάρτητο γραφείο, που υπάγεται απευθείας στο/στη Γενικό/ή Διευθυντή/τρια. Το Γραφείο Ισότητας:

- συλλέγει, διαχειρίζεται και επεξεργάζεται κατά την κείμενη νομοθεσία στοιχεία και πληροφορίες για θέματα που αφορούν στην ισότητα των δύο φύλων στο στρατιωτικό προσωπικό των Ενόπλων Δυνάμεων της Ελλάδας καθώς και άλλων κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, του Βορειοατλαντικού Συμφώνου και άλλων Διεθνών Οργανισμών,
- διατυπώνει θεσμικές προτάσεις και προωθεί τα αναγκαία μέτρα για την εφαρμογή της αρχής της ισότητας των δύο φύλων στο στρατιωτικό προσωπικό των Ενόπλων Δυνάμεων της χώρας,
- συνεργάζεται για αντικείμενα ισότητας των φύλων με τη Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων, τα Γενικά Επιτελεία και τις λοιπές υπηρεσίες του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας».

Στο **Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων** έχει συσταθεί **Γραφείο Ισότητας των Φύλων** στη Γενική Διεύθυνση Γεωργικών Εφαρμογών και Έρευνας, και ειδικότερα στη Διεύθυνση Αγροτικής Οικιακής Οικονομίας.

Παράλληλα, λειτουργεί η **Ειδική Μόνιμη Κοινοβουλευτική Επιτροπή Ισότητας, Νεολαίας και Δικαιωμάτων του Ανθρώπου**, η οποία έχει μεταξύ άλλων ως αντικείμενο (άρθρο 43^Α του Καν. της Βουλής, παρ. 2ε όπως τροποποιήθηκε στις 25.6.2008) τη μελέτη, την έρευνα και τη διατύπωση προτάσεων, με σκοπό την προώθηση στην εκπαίδευση, στην οικογένεια και στους άλλους κοινωνικούς θεσμούς της ισότητας των φύλων, ιδίως σε θέματα απασχόλησης, σεβασμού και προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου και κάθε άλλη ενέργεια που συμβάλλει στην κατοχύρωση και εφαρμογή της αρχής αυτής από τη Διοίκηση και τους, εν γένει, δημόσιους φορείς.

Η **Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου** ιδρύθηκε με τον Ν. 2667/1998 (τροπ. με Άρθρο 15 του Ν. 2790/2000, Άρθρο 18 του Ν. 3051/2002 και Άρθρο 23 του Ν. 3156/2003, με σκοπό τη συνεχή επισήμανση σε όλα τα όργανα της Πολιτείας της ανάγκης αποτελεσματικής κατοχύρωσης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου όλων όσων διαβιούν στην ελληνική επικράτεια.

2.3 Χρηματοδοτικό Πλαίσιο

Το Έργο: **«Δημιουργία Μεθοδολογιών και ένταξης Παρακολούθησης και Ελέγχου της διάστασης της Ισότητας των Φύλων σε όλες τις Δημόσιες πολιτικές»** συγχρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ) και από Εθνικούς πόρους. Ειδικότερα, χρηματοδοτείται από το ΕΠ «Διοικητική Μεταρρύθμιση 2007-2013» (Άξονες Προτεραιότητας 07, 08 και 09) στο πλαίσιο του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς (ΕΣΠΑ). Τελικός δικαιούχος του Έργου είναι η Ειδική Υπηρεσία Εφαρμογής (ΕΥΕ) της ΓΓΙΦ.

Το ΕΣΠΑ 2007-2013 αποτελεί το έγγραφο αναφοράς για τον προγραμματισμό των δράσεων των Ταμείων της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε εθνικό επίπεδο για την περίοδο 2007-2013. Εκπονήθηκε στο πλαίσιο της νέας στρατηγικής προσέγγισης για την Πολιτική Συνοχής της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σύμφωνα με την οποία το ΕΣΠΑ *«...εξασφαλίζει ότι η συνδρομή από τα Ταμεία συμβαδίζει με τις κοινοτικές στρατηγικές κατευθυντήριες γραμμές για τη συνοχή και προσδιορίζει το σύνδεσμο μεταξύ των κοινοτικών προτεραιοτήτων αφενός και του εθνικού προγράμματος μεταρρυθμίσεων αφετέρου»*.

Στο ΕΣΠΑ αναφέρεται ρητά ότι: *«σημαντικό οριζόντιο στόχο του συνόλου του Προγράμματος και του στρατηγικού σχεδιασμού της χώρας, αποτελεί η αποτελεσματική ένταξη της εθνικής πολιτικής ισότητας σε όλο το πεδίο της δημόσιας δράσης, Κεντρική Διοίκηση και Αυτοδιοίκηση, στην ενίσχυση της αποτελεσματικής εφαρμογής των πολιτικών ισότητας για την αντιμετώπιση των ανισοτήτων στη δημόσια ζωή και του αποκλεισμού των ευαίσθητων κοινωνικών ομάδων από αυτή»*.

Η πολιτική ισότητας των φύλων, η οποία διαπνέει το ΕΣΠΑ βασίζεται στη «διπλή» προσέγγιση: α) προώθησης εξειδικευμένων-στοχευμένων μέτρων υποστήριξης των

γυναικών, και β) αποτελεσματικότερης προσαρμογής της διάστασης του φύλου στις τομεακές και περιφερειακές πολιτικές όλων των προτεραιοτήτων του ΕΣΠΑ (gender mainstreaming).

Η πολιτική αυτή αποτυπώνεται στον:

- **Γενικό στόχο 11:** «Η ανάδειξη του οικονομικού, κοινωνικού και αναπτυξιακού χαρακτήρα των θεμάτων ισότητας των φύλων, με την άμεση σύνδεσή τους με τις κυρίαρχες εθνικές πολιτικές προτεραιότητες (ανάπτυξη- απασχόληση –κοινωνική συνοχή)», και στον
- **Γενικό στόχο 12:** «Βελτίωση της ποιότητας των δημόσιων πολιτικών», όπου ρητά αναφέρεται ότι: « *Σημαντικό οριζόντιο στόχο αποτελεί η αποτελεσματική ένταξη της εθνικής πολιτικής Ισότητας σε όλο το πεδίο της δημόσιας δράσης (κεντρική διοίκηση και αυτοδιοίκηση), στην ενίσχυση της αποτελεσματικής εφαρμογής των πολιτικών ισότητας με στοχευμένες παρεμβάσεις αντιμετώπισης των ανισοτήτων στη δημόσια ζωή και του αποκλεισμού ευαίσθητων κοινωνικά ομάδων από αυτή*».

Επιπλέον, το ΕΠ «Διοικητική Μεταρρύθμιση» αποτελεί σημαντική εξέλιξη προώθησης των πολιτικών ισότητας των φύλων στη δημόσια διοίκηση και συνιστά μια ολοκληρωμένη δέσμη αλληλοσυμπληρούμενων παρεμβάσεων με τις οποίες προσδοκάται ότι θα αντιμετωπιστούν οι βασικές δυσλειτουργίες της Δημόσιας Διοίκησης, σε ότι αφορά τους βασικούς συντελεστές διοικητικής ικανότητας (ανθρώπινο δυναμικό, κανονιστικό πλαίσιο, δομές και συστήματα) και στο επίπεδο της διαμόρφωσης των δημόσιων πολιτικών και στο επίπεδο της εφαρμογής τους από τις υπηρεσίες της Δημόσιας Διοίκησης. Πεδίο παρέμβασης του ΕΠ αποτελεί η Δημόσια Διοίκηση και οι 13 Διοικητικές Περιφέρειες της χώρας, η οποία προσδιορίζεται ως το σύνολο των κατηγοριών δημόσιων φορέων που ορίζουν το στενό δημόσιο τομέα, δηλαδή: δημόσιες υπηρεσίες της κεντρικής κυβέρνησης (υπουργεία, γενικές γραμματείες, γενικές γραμματείες περιφερειών) και Ανεξάρτητες Αρχές, Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου (ΝΠΔΔ), Οργανισμούς της Τοπικής Αυτοδιοίκησης (α' και β' βαθμού).

Στο πλαίσιο του ΕΠ περιλαμβάνεται ο Άξονας III (Γενικός στόχος III): Ενδυνάμωση των πολιτικών ισότητας των φύλων σε όλο το εύρος της δημόσιας διοίκησης, με ειδικούς στόχους:

- τη βελτίωση της ποιότητας και της αποτελεσματικότητας των πολιτικών ισότητας, και των μηχανισμών και δομών εφαρμογής, παρακολούθησης και αξιολόγησης για θέματα ισότητας των φύλων.
- την ενδυνάμωση της θέσης των γυναικών στο δημόσιο και κοινωνικό τομέα.

3. ΟΙ ΔΡΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΓΕΝΙΚΗΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΔΙΑΣΤΑΣΗΣ ΤΟΥ ΦΥΛΟΥ ΣΕ ΟΛΕΣ ΤΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ (GENDER MAINSTREAMING)

Η ένταξη της διάστασης του φύλου στις πολιτικές (gender mainstreaming) αναγνωρίζεται πλέον ως ένα εργαλείο απαραίτητο για την επίτευξη της ισότητας των φύλων σε όλους τους τομείς της κοινωνικής, οικονομικής, πολιτικής και πολιτισμικής ζωής. Οι εξειδικευμένες πολιτικές ισότητας των φύλων που αναπτύσσει η Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων γίνονται περισσότερο αποτελεσματικές, όταν ο στόχος της ισότητας ενταχθεί παράλληλα και σε όλες τις δημόσιες πολιτικές που συγκροτούν το σύνολο του κυβερνητικού έργου. Η ευρωπαϊκή στρατηγική για την «ένταξη της ισότητας σε όλες τις πολιτικές» (gender mainstreaming) αφορά σε τρόπους με τους οποίους όλες οι δημόσιες πολιτικές μπορούν να συμπεριλάβουν το στόχο της ισότητας των φύλων στο σχεδιασμό και την υλοποίησή τους.

Η στρατηγική του gender mainstreaming άρχισε να υλοποιείται στην Ελλάδα από το 2000 με το σχεδιασμό του Γ' ΚΠΣ (2000-2006), χωρίς όμως τα αποτελέσματα να φθάσουν στο επίπεδο των αρχικών προγραμματισμών. Κατά την Δ' Προγραμματική Περίοδο των Ευρωπαϊκών Διαρθρωτικών Ταμείων (2007-2013) η «ανάδειξη του οικονομικού, κοινωνικού και αναπτυξιακού χαρακτήρα των θεμάτων ισότητας των φύλων» αποτελεί έναν από τους γενικούς στόχους του ΕΣΠΑ και η ένταξη της ισότητας των φύλων αναφέρεται ως παράγοντας βελτίωσης της ποιότητας των δημόσιων πολιτικών.

Στην παρούσα φάση, η Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων, αναγνωρίζοντας ότι η δημόσια διοίκηση είναι η κατεξοχήν αρμόδια για την εφαρμογή των εθνικών πολιτικών και διαδραματίζει καταλυτικό ρόλο στην επιτυχή εφαρμογή του gender mainstreaming, επιχειρεί μέσα από τις δράσεις του «Εθνικού Προγράμματος για την Ουσιαστική Ισότητα των Φύλων 2010-2013», να συμβάλει στην επίτευξη της ένταξης της διάστασης του φύλου στο σύνολο των δημόσιων πολιτικών.

Στο πλαίσιο αυτό, ο τρίτος πυλώνας του Εθνικού Προγράμματος περιλαμβάνει μια σειρά παρεμβάσεων άλλων Υπουργείων και δημόσιων φορέων, οι οποίοι στο πλαίσιο ένταξης της ισότητας των φύλων στις δημόσιες πολιτικές τους (gender mainstreaming), συνεργάζονται με την ΓΓΙΦ, σχεδιάζοντας και προωθώντας την ισότητα των φύλων. Ο ακόλουθος Πίνακας παρουσιάζει ενδεικτικά τις παρεμβάσεις που έχουν σχεδιαστεί ή υλοποιούνται ανά Υπουργείο¹:

¹ Στο «Εθνικό Πρόγραμμα για την Ουσιαστική Ισότητα των Φύλων 2010-2013» (βλ. σχετικά: http://www.isotita.gr/var/uploads/HOME%20PAGE/ETHNIKO%20PROGRAMMA_MAY-2011.pdf σελ. 28-43), καθώς και στην Απολογιστική Έκθεση της ΓΓΙΦ (Νοέμβριος 2009-Ιανουάριος 2012) (βλ. σχετικά: http://www.isotita.gr/var/uploads/POLICIES/%CE%91%CE%A0%CE%9F%CE%9B%CE%9F%CE%93%CE%99%CE%A3%CE%A4%CE%99%CE%9A%CE%95%CE%A3%20%CE%95%CE%9A%CE%98%CE%95%CE%A3%CE%95%CE%99%CE%A3/APOLOGISTIKI%20EKTHESI_NOV2009-JAN2012_GSGE.pdf) παρατίθενται αναλυτικά οι ενέργειες και τα μέτρα που έχουν σχεδιαστεί ανά Υπουργείο για την ένταξη της διάστασης του φύλου στις δημόσιες πολιτικές.

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ	ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ
Υπουργείο Εσωτερικών	Πρόγραμμα «Καλλικράτης»: διατήρηση του θεσμού των Περιφερειακών Επιτροπών Ισότητας (ΠΕΠΙΣ) και ενίσχυση των αρμοδιοτήτων των νέων Δήμων σε θέματα πολιτικών ισότητας των φύλων
Υπουργείο Οικονομικών	Πρωώθηση της οικονομικής αυτοτέλειας των γυναικών με τη διάταξη του πρόσφατου φορολογικού Νόμου (Ν. 3842/2010).
Υπουργείο Εξωτερικών	Πρωώθηση δράσεων για την ισότιμη εκπροσώπηση ανδρών και γυναικών υπαλλήλων του Υπουργείου σε θέσεις ευθύνης στην Κεντρική και Εξωτερική Υπηρεσία και στα Υπηρεσιακά συμβούλια, για την πρόληψη και καταπολέμηση της διεθνικής σωματεμπορίας γυναικών.
Υπουργείο Εθνικής Άμυνας	Διαμόρφωση Εθνικού Σχεδίου Δράσης για την εφαρμογή του ψηφίσματος του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ 1325/31.10.2000 και την εξασφάλιση της συμμετοχής των γυναικών σε όλα τα κέντρα λήψης αποφάσεων κ.λπ.
Υπουργείο Οικονομίας, Ανταγωνιστικότητας και Ναυτιλίας	Πρωώθηση δράσεων για την αναβάθμιση των γνώσεων και των δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού των επιχειρηματιών και των εργαζομένων κ.ά.
Υπουργείο Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής	Ανάπτυξη δράσεων για την ένταξη της διάστασης του φύλου στους τομείς της ενέργειας, της δημόσιας υγείας (ρύπανση), και της ποιότητας ζωής στην πόλη.
Υπουργείο Παιδείας, Δια βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων	Συνεργασία με την Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς για τη διενέργεια καμπάνιας για την αντισύλληψη των νέων, εκπόνηση ερευνών από το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών και δημιουργία δομής Ισότητας των Φύλων στο Υπουργείο.
Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης	Ένταξη της διάστασης του φύλου σε όλο το έργο και τις δράσεις του ΣΕΠΕ, με διακριτή την αρμοδιότητα της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών στην απασχόληση και την εργασία κ.λπ.
Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης	Σύναψη μνημονίου συνεργασίας μεταξύ της ΓΓΙΦ και του ΕΚΚΑ για το συντονισμό της οργάνωσης και λειτουργίας των ξενώνων για γυναίκες θύματα βίας κ.λπ.
Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων	Ενθάρρυνση της ανάπτυξης επιχειρηματικών πρωτοβουλιών από γυναίκες.
Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων	Υποστήριξη αποφυλακιζόμενων και αποφυλακισμένων γυναικών σε συνεργασία με το Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου (ΝΠΙΔ) «ΕΠΑΝΟΔΟΣ», καθώς και πρωώθηση νομικών ρυθμίσεων που προωθούν την ισότητα των φύλων.

Δικαιωμάτων	
Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη	Ενίσχυση των τμημάτων anti-trafficking. Οδηγός/Κατευθυντήριες Οδηγίες για την προστασία γυναικών και κοριτσιών κατά την πρώτη υποδοχή στην Ελλάδα και τη διαδικασία ασύλου (συνεργασία και με την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες)
Υπουργείο Πολιτισμού και Τουρισμού	Πραγματοποίηση ειδικών δράσεων για την προβολή και προώθηση της γυναικείας δημιουργίας.

Παράλληλα με τις παρεμβάσεις και τις δράσεις που σχεδιάζονται και υλοποιούνται σε συνεργασία με τα αρμόδια Υπουργεία, η Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων έχει σχεδιάσει και υλοποιεί τα ακόλουθα Έργα και δράσεις για την ένταξη της διάστασης του Φύλου:

Ειδικότερα, το 2010 συστήθηκε **Ειδική Νομοπαρασκευαστική Επιτροπή για την επεξεργασία σχεδίου νόμου για την ουσιαστική ισότητα των φύλων** (Αριθμ. ΔΔΟΙΚ/3603/30-7-2010, ΦΕΚ ΥΟΔΔ 270/4-8-2010), η οποία ολοκλήρωσε τις εργασίες της τον Σεπτέμβριο του 2011. Θεμελιώδης αρχή του προτεινόμενου νομοσχεδίου είναι η θεώρηση της οριζόντιας διάστασης της ισότητας των φύλων, η οποία αποτελεί το χαρακτηριστικό στοιχείο του σύγχρονου δικαίου κατά των διακρίσεων. Οι καινοτομίες του προτεινόμενου νομοσχεδίου συνίστανται στη θέσπιση ενεργών πολιτικών για την πραγματοποίηση της αρχής της ισότητας των φύλων (gender mainstreaming, gender budgeting, gender proofing), στην προβολή της αρχής της ισότητας σε όλα τα επίπεδα της οικονομικής, κοινωνικής και πολιτισμικής πραγματικότητας και το κυριότερο, στη δημιουργία μηχανισμών παραγωγής των πολιτικών και ελέγχου των αποτελεσμάτων. Οι **διατάξεις περιλαμβάνουν**, ενδεικτικά:

- Την αποτελεσματικότερη προστασία κατά των διακρίσεων και την ενίσχυση της εφαρμογής της ίσης μεταχείρισης στον τομέα της εργασίας και την πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες.
- Την προώθηση της ίσης μεταχείρισης και των ίσων ευκαιριών, καθώς και την άρση των στερεοτύπων λόγω φύλου στον τομέα της εκπαίδευσης.
- Τη βελτίωση της νομοθεσίας για τα ΜΜΕ σε σχέση με την αξιοπρέπεια των γυναικών στις τηλεοπτικές και ραδιοφωνικές παραγωγές και τη διαφήμιση.
- Την αποτελεσματική εφαρμογή της αρχής της ισότητας των φύλων στις δημόσιες πολιτικές και την ενεργή εμπλοκή των Υπουργείων στην εφαρμογή και παρακολούθηση των επιπτώσεων των πολιτικών με βάση το φύλο.

- Τη διασφάλιση της ισόρροπης συμμετοχής γυναικών και ανδρών στα κέντρα λήψης αποφάσεων, με στόχο τη βελτίωση της ποιότητας της εκπροσώπησης αυτής και κατά συνέπεια, της ίδιας της δημοκρατίας.
- Την παροχή κινήτρων για την ανάπτυξη της κοινωνικής ευθύνης των επιχειρήσεων στην προώθηση της ισότητας των φύλων.
- Την αναμόρφωση του θεσμικού πλαισίου που διέπει: α) την Εθνική Επιτροπή για την ισότητα μεταξύ γυναικών και ανδρών, και β) την Διυπουργική Επιτροπή για την ένταξη της ισότητας των φύλων στις δημόσιες πολιτικές.

Παράλληλα, η ΓΓΙΦ αναπτύσσει **Εξειδικευμένη Δομή Παρακολούθησης των πολιτικών ένταξης της ισότητας των φύλων σε όλο το εύρος της Δημόσιας Δράσης** [Έργο: «Οργάνωση υπηρεσιών για την ενσωμάτωση, παρακολούθηση και αξιολόγηση των πολιτικών ισότητας σε όλο το εύρος της δημόσιας δράσης (ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΡΙΟ)»], με στόχο τη δημιουργία/ανάπτυξη και πιλοτική λειτουργία του Μηχανισμού-Δομής (π.χ. τεχνολογική υποδομή, εργαλεία, έρευνες/μελέτες, gender impact assessment, δικτυώσεις-συνεργασίες κ.λπ.) για την υποστήριξη των κυβερνητικών οργανισμών σχετικά με την ενδυνάμωση των σχεδιαζόμενων και υλοποιούμενων πολιτικών υπέρ της ισότητας των φύλων. Η Δομή εκτός από ολοκληρωμένο σύστημα παρακολούθησης των δράσεων όλων των οργανισμών της κυβέρνησης και των ΟΤΑ, θα διαθέτει σύστημα αξιολόγησης των δράσεων, καθώς και ανατροφοδότησης και συνεργασίας με τους οργανισμούς. Στο πλαίσιο αυτό, έχει συγκροτηθεί **μη αμειβόμενη Επιστημονική Επιτροπή** για την υποστήριξη και επιστημονική καθοδήγηση/παρακολούθηση του Έργου, η οποία απαρτίζεται από πανεπιστημιακούς, εμπειρογνώμονες σε θέματα ισότητας των φύλων και στελέχη της ΓΓΙΦ.

Επιπλέον, η ΓΓΙΦ υλοποιεί το **Έργο: «Δημιουργία μεθοδολογιών και εργαλείων ένταξης παρακολούθησης και ελέγχου της διάστασης της ισότητας των φύλων σε όλες τις δημόσιες πολιτικές»** (στο πλαίσιο του οποίου εκπονείται το παρόν Εγχειρίδιο). Στόχος του Έργου είναι η **υποστήριξη της εκπόνησης και πιλοτικής εφαρμογής Σχεδίων Δράσης για την ένταξη της ισότητας στις πολιτικές των Υπουργείων, των Περιφερειών και των Δήμων**. Ειδικότερα, τα Σχέδια Δράσης θα αναπτυχθούν στα δεκαπέντε (15) Υπουργεία, στις δεκατρείς (13) Περιφέρειες και στους ακόλουθους δεκαπέντε (15) Δήμους: Αθηναίων, Αχαρνών, Βόλου, Ηρακλείου (Κρήτης), Θεσσαλονίκης, Ιωαννινών, Κέρκυρας, Λάρισας, Νίκαιας- Αγίου Ρέντη, Πατραίων, Πειραιώς, Περιστερίου, Ρόδου, Χαλκιδίων και Χανίων.

Επίσης, η ΓΓΙΦ έχει σχεδιάσει Έργα επιμόρφωσης και ευαισθητοποίησης σε συνεργασία με το **Εθνικό Κέντρο Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης (ΕΚΔΔΑ)**, τα οποία απευθύνονται σε:

- Στελέχη της δημόσιας διοίκησης που υποδέχονται θύματα κακοποίησης (**αστυνομικοί, νοσηλευτικό προσωπικό εξωτερικών ιατρείων των**

Νοσοκομείων κ.λπ.) για να αντιμετωπίζουν ορθότερα και με ευαισθησία τις γυναίκες θύματα βίας.

- **Σωφρονιστικούς** υπαλλήλους των γυναικείων φυλακών, ώστε να αντιμετωπίζουν καλύτερα τις μετανάστριες και τα θέματα οικογενειακής επανένωσης.
- Στελέχη των νέων υπηρεσιακών μονάδων που ιδρύονται με τη διοικητική μεταρρύθμιση της χώρας στους **δήμους**, με αντικείμενο την κοινωνική πολιτική και την ισότητα των φύλων.
- **Κοινωνικούς Επιθεωρητές**, άνδρες και γυναίκες του Σώματος Επιθεώρησης Εργασίας (ΣΕΠΕ), ώστε να προωθούν την αρχή της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών στον τομέα της εργασίας και να ενισχύουν τον έλεγχο της εφαρμογής της σχετικής εργατικής νομοθεσίας.

Τέλος, η ΓΓΙΦ, αναγνωρίζοντας τη σημασία της αυτοδιοίκησης (**Δήμοι και Περιφέρειες**) ως βασικού φορέα άσκησης πολιτικής, έχει σχεδιάσει και υλοποιεί δράσεις για την ένταξη της διάστασης του φύλου στις πολιτικές των Δήμων και των Περιφερειών. Ειδικότερα, για την ένταξη της διάστασης του φύλου στις πολιτικές της αυτοδιοίκησης, υλοποιούνται τα ακόλουθα:

- Σύσταση και στελέχωση **Γραφείου Ισότητας των Φύλων στην Κεντρική Ένωση Δήμων Ελλάδας (ΚΕΔΕ) και την Ένωση Περιφερειών (ΕΝΠΕ)** με στόχο την αξιοποίηση και ανταλλαγή εμπειριών, την ενδυνάμωση των γυναικών και την ενίσχυση της συμμετοχής τους σε θέσεις πολιτικής ευθύνης.
- Διοργάνωση δύο (2) επίσημων τελετών για την Υπογραφή της **«Ευρωπαϊκής Χάρτας για την Ισότητα των Φύλων στις Τοπικές Κοινωνίες»** από τους Δήμους και τις Περιφέρειες, αναγνωρίζοντας τη σημασία της ως εργαλείο για την ένταξη της διάστασης του φύλου, καθώς οι υπογράφουσες αρχές αναλαμβάνουν δημόσια επίσημη δέσμευση υπέρ της αρχής της ισότητας των φύλων και δεσμεύονται να υλοποιήσουν, εντός της επικράτειάς τους, όσα διατυπώνονται στην Χάρτα. Για την εφαρμογή της Ευρωπαϊκής Χάρτας από τους Δήμους, εκπονήθηκε «Οδηγός Εφαρμογής της Ευρωπαϊκής Χάρτας για την Ισότητα των Φύλων στις Τοπικές Κοινωνίες».²
- Υλοποίηση Έργου για την **Υποστήριξη-Οργάνωση και Αναβάθμιση της λειτουργίας των Περιφερειακών Επιτροπών Ισότητας (ΠΕΠΙΣ)**, καθώς και τη μεταξύ τους δικτύωση. Ειδικότερα, οι ΠΕΠΙΣ θα υποστηριχθούν ώστε να οργανώσουν τις υπηρεσίες τους, να επιμορφώσουν τα στελέχη τους και να δημιουργήσουν περιφερειακά Φόρουμ για την Ισότητα των Φύλων.

---

²Βλ. σχετικά:

http://www.isotita.gr/var/uploads/PUBLICATIONS/GGIF%20PUBLICATIONS/ODIGOS_EFARMOGIS_XARTAS.pdf

4. ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΩΝ ΚΑΙ Η ΙΣΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ

4.1. Εισαγωγή

Στο σημερινό δύσκολο οικονομικό περιβάλλον και στις ραγδαίες ανακατατάξεις τις οποίες επιφέρει η οικονομική κρίση στον κοινωνικό ιστό της χώρας, η ουσιαστική ισότητα των φύλων προβάλλει όχι μόνο ως προαπαιτούμενο σε κάθε πεδίο δημόσιας πολιτικής, αλλά και ως θεμέλιο οικονομικής ανάπτυξης και διασφάλισης της κοινωνικής συνοχής. Για το λόγο αυτό, η ουσιαστική ισότητα των φύλων είναι απαραίτητο όχι μόνο να αποτελεί ένα «ορατό» πεδίο στρατηγικής στόχευσης που θα διαπερνά οριζόντια όλες τις δημόσιες πολιτικές αλλά θα πρέπει επίσης να «προστατεύεται» και να προωθείται από τους «ασκούντες/ούσες πολιτική» σε όλα τα επίπεδα της δημόσιας ζωής, διασφαλίζοντας έτσι ότι οι γυναίκες δεν θα αποτελούν εκείνη την πληθυσμιακή ομάδα, η οποία θα συνεχίσει να πλήττεται περαιτέρω στον τομέα της απασχόλησης, της κοινωνικής πρόνοιας, της ανάπτυξης και της συμμετοχής της στα κέντρα λήψης αποφάσεων.

Στο εν λόγω πλαίσιο, είναι σημαντικός ο ρόλος της τοπικής αυτοδιοίκησης καθώς συνιστά θεμελιώδες κύτταρο κοινωνικής συνοχής, ενώ αποτελεί βασικό φορέα άσκησης πολιτικής και παροχής υπηρεσιών στο πλαίσιο της περιφερειακής ανάπτυξης και της κοινωνικής ενδυνάμωσης και για τον λόγο αυτό, είναι καταλυτικός ο ρόλος της στην προώθηση της ισότητας των φύλων. Εξάλλου, η Τοπική Αυτοδιοίκηση έχει ήδη σημαντική εμπειρία στην προώθηση της ισότητας των φύλων στον τομέα της απασχόλησης και της επαγγελματικής κατάρτισης γυναικών, στη δημιουργία κέντρων φύλαξης και δημιουργικής απασχόλησης παιδιών, καθώς και στην πληροφόρηση γυναικών ή γενικότερα στην υποστήριξη δομών ισότητας.

Παράλληλα, όμως, και επειδή προκύπτουν συνεχώς νέες απαιτήσεις στο κοινωνικοπολιτικό και οικονομικό γίγνεσθαι η εμπειρία αυτή από μόνη της δεν είναι αρκετή. Υπάρχει μεγαλύτερη ανάγκη συστηματοποίησης των παρεμβάσεων υπέρ των γυναικών σε τοπικό επίπεδο, η ένταξη της διάστασης του φύλου σε όλες τις τοπικές δημόσιες πολιτικές καθώς και η δημιουργία των απαραίτητων μηχανισμών που θα καλύπτουν τη βιωσιμότητα των πολιτικών μακροπρόθεσμα αλλά και τη συνεχή παροχή συναφών υπηρεσιών. Αυτό που πρέπει να γίνει αντιληπτό είναι ότι οι πολιτικές για την ισότητα των φύλων συνιστούν όχι μόνο εργαλεία ενίσχυσης της οικονομικής ανάπτυξης, της ανταγωνιστικότητας και της κοινωνικής συνοχής, αλλά αποτελούν αυτοτελή μοχλό ισχυρής οικονομικής και κοινωνικής παρέμβασης λόγω και της οριζόντιας διάστασής τους.

4.2. Το νέο θεσμικό πλαίσιο και η ουσιαστική ισότητα των φύλων στις Περιφέρειες

Η προώθηση της ουσιαστικής ισότητας των φύλων στο πλαίσιο της νέας μορφής της Τοπικής Αυτοδιοίκησης την οποία εισήγαγε το Πρόγραμμα «Καλλικράτης» απαιτεί την ενσωμάτωσή της τόσο στη χάραξη όσο και στην εφαρμογή των πολιτικών σε τοπικό επίπεδο. Η ριζική αναδιάρθρωση του αυτοδιοικητικού συστήματος της χώρας μέσω της εφαρμογής του Νόμου 3852/2010 «Νέα Αρχιτεκτονική της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης – Πρόγραμμα Καλλικράτης» και η διαμόρφωση νέων ευρύτερων αυτοδιοικητικών ενότητων περιφερειακού επιπέδου συνθέτουν ένα νέο τοπίο στον χώρο της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, το οποίο έχει ποιοτικά και ποσοτικά χαρακτηριστικά που το αναδεικνύουν σε φορέα χάραξης και υλοποίησης πολιτικών τόσο σε τοπικό όσο και σε υπερτοπικό επίπεδο. Ωστόσο, το έργο το οποίο καλούνται να επιτελέσουν οι Περιφέρειες είναι ιδιαίτερα σύνθετο. Οι αλλαγές σε χωροταξική κλίμακα, οι νέες αρμοδιότητες και τα νέα θεσμικά όργανα τα οποία προβλέπει το Πρόγραμμα «Καλλικράτης», απαιτούν οι Περιφέρειες να λειτουργούν με γνώμονα τη διασφάλιση:

- της διοικητικής και οικονομικής αυτοτέλειας του αυτοδιοικητικού Συστήματος,
- της ενότητας του γεωγραφικού χώρου της Περιφέρειας και της πολιτικής ενότητας του νέου θεσμού,
- της διαμόρφωσης μιας ισχυρής περιφερειακής συνείδησης, η οποία θα συσπειρώνει τους Δήμους και θα συνεργάζεται αρμονικά με την Κεντρική κυβέρνηση στην εφαρμογή των εθνικών πολιτικών,
- του ισχυρού προγραμματικού και επιτελικού ρόλου των αιρετών πολιτικών οργάνων που σηματοδοτούν, ουσιαστικά και συμβολικά, τον αυτόνομο αυτοδιοικητικό ρόλο,
- της χάραξης μιας συμβατής με τα ευρωπαϊκά δεδομένα αναπτυξιακής πολιτικής,
- της χρηστής διοίκησης, της διασφάλισης πόρων και της αξιοποίησης του ανθρώπινου δυναμικού και κυρίως της αποφυγής φαινομένων πολυδιάσπασης και κατακερματισμού των τοπικών πόρων,
- της διαφάνειας, της λογοδοσίας και της αξιοπιστίας,
- της άσκησης μιας δημοκρατικότερης και εγγύτερης προς τους/τις πολίτες/ισσες αναπτυξιακής πολιτικής, με τη χρήση των μηχανισμών διαβούλευσης που έχουν θεσμοθετηθεί,
- της άσκησης κοινωνικής πολιτικής υπέρ μιας συνεκτικής κοινωνίας, χωρίς αποκλεισμούς και διακρίσεις,
- της γρήγορης οργανωτικής σταθεροποίησης των νέων δομών,
- της ευελιξίας του δημοσιονομικού συστήματος για την εφαρμογή των πολιτικών και δράσεων.

Η δημοκρατία, η ανοικτή και συμμετοχική διοίκηση, η εγγύτητα, η διαφάνεια και η χρηστή διοίκηση, η προσαρμοστικότητα και η ευελιξία, η αποδοτικότητα, η αξιοποίηση των ανθρώπινων πόρων και ο τεχνολογικός εκσυγχρονισμός, εξακολουθούν να αποτελούν τις βασικές αρχές που διέπουν το νέο αποκεντρωμένο αυτοδιοικητικό σύστημα.

Στη νέα αρχιτεκτονική της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, το Πρόγραμμα «Καλλικράτης» και για κάθε Περιφέρεια συστήνονται εκ νέου **Περιφερειακές Επιτροπές Ισότητας των Φύλων (ΠΕΠΙΣ)**, με στόχο την ένταξη της ισότητας των φύλων στον αναπτυξιακό προγραμματισμό της Περιφέρειας και την υλοποίηση εξειδικευμένων προγραμμάτων για τις γυναίκες [άρθρο 186, VI, του ν. 3852/2010 (ΦΕΚ 87 Α΄)]. Κατά συνέπεια το θέμα της ένταξης του φύλου, στις τοπικές δημόσιες πολιτικές της Περιφέρειας, αποκτά ιδιαίτερη σημασία και βαρύτητα, ενώ δίνεται η ευκαιρία με σημείο αναφοράς τις ΠΕΠΙΣ να πραγματοποιηθεί, ένας ολοκληρωμένος σχεδιασμός στο πλαίσιο του επιχειρησιακού σχεδιασμού της Περιφέρειας, ώστε η διάσταση του φύλου, όχι μόνο να είναι παρούσα αλλά και διακριτή.

Αυτό, όμως, που πρέπει να γίνει κατανοητό και πρέπει να εκτιμηθεί είναι ότι με το Πρόγραμμα «Καλλικράτης», το θέμα της ισότητας των φύλων διασυνδέεται με την ανάπτυξη, καθώς αποδίδονται στις νέες Περιφέρειες μια σειρά από καίριες αναπτυξιακές αρμοδιότητες, οι οποίες ασκούνταν είτε από τις αποκεντρωμένες διοικήσεις είτε από την Κεντρική Κυβέρνηση. Οι αρμοδιότητες αυτές σχετίζονται με όλες τις πτυχές της περιφερειακής ανάπτυξης και της διαχείρισης των αναπτυξιακών πιστώσεων από το ΕΣΠΑ και το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων, ιδιαίτερα στους τομείς του προγραμματισμού και της ανάπτυξης, της γεωργίας, της κτηνοτροφίας, της αλιείας, της διαχείρισης των φυσικών πόρων, της ενέργειας, της βιομηχανίας, της απασχόλησης, του εμπορίου, του τουρισμού, των μεταφορών και των επικοινωνιών, των δημοσίων έργων, του περιβάλλοντος και της χωροταξίας, της υγείας, της παιδείας, του αθλητισμού, του πολιτισμού και της πολιτικής προστασίας. Προδιαγράφεται, έτσι, ένας νέος ρόλος των νέων Περιφερειών καθώς για πρώτη φορά στον τόπο μας ο βασικός πυλώνας του αναπτυξιακού προγραμματισμού είναι άμεσα αιρετό όργανο, η Περιφέρεια.

Η περιφερειακή ανάπτυξη είναι μια διαδικασία που απαιτεί ισχυρή ηγεσία για την παρακίνηση του ενδογενούς αναπτυξιακού δυναμικού, την ευαισθητοποίηση, τη διαμόρφωση και επικοινωνία ενός σαφούς και ολοκληρωμένου αναπτυξιακού οράματος για την περιοχή. Η πρωτοβουλία για την ανάληψη ενός τέτοιου αναπτυξιακού ρόλου στην τοπική κοινωνία μπορεί να προέλθει από πολλούς διαφορετικούς πολιτικούς, οικονομικούς και κοινωνικούς φορείς, όπως επιμελητήρια και αντιπροσωπευτικές επαγγελματικές οργανώσεις, επιχειρήσεις και ομάδες πολιτών. Σε όλες αυτές τις αναπτυξιακές δυνατότητες το Πρόγραμμα «Καλλικράτης», προβλέπει ότι η διάσταση του φύλου θα πρέπει να είναι παρούσα ως αποτελεσματικό εργαλείο ανάπτυξης και προόδου προς όφελος όλων (περιφέρειας, τοπικής κοινωνίας, γυναικών/ανδρών, εθνικής/κυβερνητικής πολιτικής). Κατά

συνέπεια η διάσταση του φύλου στις Περιφέρειες πρέπει να βασίζεται στους ακόλουθους δύο κύριους άξονες που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη πριν από κάθε σχεδιασμό που θα αφορά στην ένταξη της διάστασης του φύλου στις πολιτικές της Περιφέρειας:

A) Τη **γνώση και την ικανότητα συστηματικής ανάλυσης των περιφερειακών αναπτυξιακών δυνατοτήτων** και κυρίως των αδύναμων σημείων που δυσχεραίνουν την ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου στην αναπτυξιακή προοπτική της Περιφέρειας. Αυτό προϋποθέτει τη συστηματική εξοικείωση με τα βασικά ποιοτικά χαρακτηριστικά και τους ποσοτικούς δείκτες που σχετίζονται με την υφιστάμενη κατάσταση της περιοχής σε βασικές υποδομές που σχετίζονται με την τοπική ανάπτυξη και την ποιότητα ζωής των κατοίκων, την ποιότητα του τοπικού ανθρώπινου δυναμικού, το γενικό επιχειρηματικό κλίμα της περιοχής, παράγοντες που επηρεάζουν την αναπτυξιακή προοπτική της περιφέρειας.

Το Πρόγραμμα «Καλλικράτης» παρέχει ισχυρά θεσμικά κίνητρα για τη διευκόλυνση της αναπτυξιακής λειτουργίας των νέων Περιφερειών. Όπως και με τον αντίστοιχο θεσμό σε επίπεδο δήμων, με το θεσμό του **Συμπαραστάτη του Πολίτη και της Επιχείρησης παρέχεται η δυνατότητα εκτίμησης** όχι μόνο του επιπέδου λειτουργίας των υπηρεσιών της Περιφέρειας αλλά και συναγωγής συμπερασμάτων, ως προς τις ανάγκες των πολιτών και των επιχειρήσεων. Πέραν λοιπόν του κρίσιμου ελεγκτικού και διαμεσολαβητικού ρόλου του εν λόγω θεσμού, μπορεί να αξιοποιηθεί και σαν πολύτιμη πηγή πληροφόρησης για κρίσιμα ζητήματα που σχετίζονται με την αναπτυξιακή λειτουργία στα οποία η διάσταση του φύλου πρέπει να είναι ορατή.

Ο **Περιφερειακός Συμπαραστάτης** υποστηρίζεται διοικητικά από τις υπηρεσίες της Περιφέρειας, δέχεται καταγγελίες άμεσα θιγόμενων πολιτών και επιχειρήσεων για κακοδιοίκηση των υπηρεσιών της Περιφέρειας, των νομικών της προσώπων και επιχειρήσεων και διαμεσολαβεί προκειμένου να επιλυθούν τα σχετικά προβλήματα, ενώ είναι υποχρεωμένος/η να απαντά εγγράφως ή ηλεκτρονικά εντός τριάντα (30) ημερών στους/στις διοικούμενους/ες. Η υποβολή καταγγελίας ή αναφοράς στον Περιφερειακό Συμπαραστάτη δεν αναιρεί τη σχετική αρμοδιότητα του Συνηγόρου του Πολίτη, ως ανεξάρτητης αρχής, ούτε τις αρμοδιότητες άλλων ελεγκτικών οργάνων και αρχών, καθώς και του Ελεγκτή Νομιμότητας.³

Ωστόσο, **το σημαντικότερο θεσμικό κίνητρο** που παρέχει το Πρόγραμμα «Καλλικράτης» για την ενίσχυση της αναπτυξιακής λειτουργίας των αιρετών οργάνων του

---

³ Ο Περιφερειακός Συμπαραστάτης συντάσσει ετήσια έκθεση. Η ετήσια έκθεση παρουσιάζεται από τον/την ίδιο/α και συζητείται στην ειδική δημόσια συνεδρίαση του περιφερειακού συμβουλίου για τον απολογισμό πεπραγμένων της περιφερειακής αρχής. Ο Περιφερειακός Συμπαραστάτης μπορεί επίσης να προβαίνει στη διατύπωση προτάσεων βελτίωσης της περιφερειακής διοίκησης και των σχέσεών της με το κοινό, τόσο στο πλαίσιο της ετήσιας έκθεσής του/της όσο και επ' ευκαιρία σημαντικών προβλημάτων κακοδιοίκησης, που ο/η ίδιος/α εντοπίζει. Στην τελευταία αυτή περίπτωση οι ειδικές προτάσεις του Περιφερειακού Συμπαραστάτη υποβάλλονται στον Περιφερειάρχη και κοινοποιούνται στο περιφερειακό συμβούλιο και στον εκτελεστικό γραμματέα της περιφέρειας. Τόσο η ετήσια έκθεση όσο και οι ειδικές προτάσεις του Περιφερειακού Συμπαραστάτη αναρτώνται στην ιστοσελίδα της Περιφέρειας με φροντίδα των περιφερειακών υπηρεσιών. Ο Περιφερειακός Συμπαραστάτης λαμβάνει αντιμισθία ισόποση με την αντιμισθία του Προέδρου του περιφερειακού συμβουλίου.

της Περιφέρειας είναι η **Περιφερειακή Επιτροπή Διαβούλευσης** (άρθρο 178 Ν 3852/2010). Σε κάθε Περιφέρεια συνιστάται, με απόφαση του Περιφερειάρχη, η οποία εκδίδεται εντός δύο (2) μηνών από την εγκατάσταση των περιφερειακών αρχών, Περιφερειακή Επιτροπή Διαβούλευσης, ως γνωμοδοτικό όργανο. Η θητεία της Επιτροπής Διαβούλευσης ακολουθεί τη θητεία των περιφερειακών αρχών. Η Περιφερειακή Επιτροπή Διαβούλευσης αποτελείται από τους δημάρχους της Περιφέρειας, καθώς και από εκπροσώπους:

- α) των οργανώσεων εργοδοτών και εργαζομένων
- β) των επιμελητηρίων και των επιστημονικών οργανώσεων, συλλόγων και φορέων
- γ) των συνεταιριστικών οργανώσεων
- δ) της αποκεντρωμένης διοίκησης στην οποία υπάγεται η Περιφέρεια
- ε) των κρατικών υπηρεσιών που έχουν την έδρα τους στην Περιφέρεια
- στ) οργανώσεων και φορέων της κοινωνίας των πολιτών στην Περιφέρεια, και
- ζ) πολίτες/ισσες.

Επιπλέον, η Περιφερειακή Επιτροπή Διαβούλευσης: α) εισηγείται στο Περιφερειακό Συμβούλιο σχετικά με τις βασικές αναπτυξιακές προτεραιότητες της Περιφέρειας, β) γνωμοδοτεί ως προς τα θέματα γενικότερου περιφερειακού ενδιαφέροντος, που παραπέμπονται σε αυτή από το Περιφερειακό Συμβούλιο ή τον Περιφερειάρχη, και γ) εξετάζει τα προβλήματα και τις αναπτυξιακές δυνατότητες της Περιφέρειας και διατυπώνει γνώμη για την επίλυση των προβλημάτων και την αξιοποίηση των δυνατοτήτων αυτών. Η διατύπωση γνώμης από την Περιφερειακή Επιτροπή Διαβούλευσης δεν αποκλείει την παράλληλη ηλεκτρονική διαβούλευση με τους/τις πολίτες/ισσες, μέσω διαδικτύου.⁴

B) Τη συμβολή στη διαμόρφωση ενός ολοκληρωμένου στρατηγικού προγραμματισμού, που θα εξειδικεύει τους παραπάνω γενικούς στόχους σε επιμέρους δράσεις και στόχους. Οι διαδικασίες διαμόρφωσης και υλοποίησης Επιχειρησιακού Σχεδίου της Περιφέρειας, του μεσοχρόνιου, ετήσιου και πενταετούς προγράμματος δράσης αποτελούν κρίσιμες λειτουργίες προς την κατεύθυνση αυτή. Το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα, καλύπτει το σύνολο των δράσεων περιφερειακής ανάπτυξης, καθώς και της οργάνωσης των υπηρεσιών της Περιφέρειας. Στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα καθορίζονται οι στρατηγικοί στόχοι, οι προτεραιότητες της περιφερειακής ανάπτυξης, καθώς και η οργάνωση των

---

⁴ Οι προτάσεις της ηλεκτρονικής διαβούλευσης συγκεντρώνονται και συστηματοποιούνται από τις αρμόδιες υπηρεσίες της Περιφέρειας και παρουσιάζονται από τον Πρόεδρο της Περιφερειακής Επιτροπής Διαβούλευσης, κατά την αντίστοιχη συνεδρίασή της. Η Περιφερειακή Επιτροπή Διαβούλευσης συνεδριάζει δημόσια τουλάχιστον μια φορά, ανά τρίμηνο, και διατυπώνει τη γνώμη της για τα θέματα που εισάγονται προς συζήτηση. Η σύγκλησή της γίνεται με πρόσκληση του προέδρου της, η οποία κοινοποιείται στα μέλη με κάθε πρόσφορο μέσο επτά (7) εργάσιμες ημέρες, πριν τη συνεδρίαση. Η πρόσκληση περιλαμβάνει την ημερήσια διάταξη, τον τόπο, την ημερομηνία και ώρα της συνεδρίασης και συνοδεύεται από εισήγηση επί των υπό συζήτηση θεμάτων. Σε περίπτωση έλλειψης απαρτίας, η συνεδρίαση επαναλαμβάνεται την αμέσως επόμενη εργάσιμη ημέρα, οπότε θεωρείται, σε κάθε περίπτωση, ότι υφίσταται απαρτία. Η γραμματειακή στήριξη της Περιφερειακής Επιτροπής Διαβούλευσης γίνεται από τις υπηρεσίες της Περιφέρειας και τηρούνται πρακτικά. Η Περιφερειακή Επιτροπή Διαβούλευσης διατυπώνει τη γνώμη της μετά από συζήτηση στην οποία αναγράφονται όλες οι γνώμες των μελών της.

υπηρεσιών της Περιφέρειας και των νομικών τους προσώπων, με παράλληλη εξειδίκευση των δράσεων της περιόδου για την επίτευξη των στόχων αυτών. Συμπεριλαμβάνει όλες τις δράσεις των νομικών προσώπων της Περιφέρειας. Στο επιχειρησιακό πρόγραμμα της Περιφέρειας η διάσταση του φύλου πρέπει επίσης να είναι ορατή και να λαμβάνεται σοβαρά υπόψη.

Η διαδικασία ενσωμάτωσης του φύλου στον Περιφερειακό σχεδιασμό απαιτεί κυρίως:

- α) την προσπάθεια εξισορρόπησης των επιμέρους σχεδίων ένταξης του φύλου με τους αντίστοιχους διαθέσιμους πόρους της Περιφέρειας,
- β) τον συντονισμό και την ευθυγράμμιση της τοπικής αναπτυξιακής προσπάθειας με τους αντίστοιχους στόχους που τίθενται σε περιφερειακό και εθνικό επίπεδο,
- γ) την ευαισθητοποίηση του κοινού,
- δ) τον διαρκή έλεγχο και τη συστηματική προσπάθεια ενσωμάτωσης των επιμέρους δράσεων της Περιφέρειας στον συνολικό αναπτυξιακό προγραμματισμό, καθώς και το συντονισμό με άλλες τομεακές πολιτικές της Περιφέρειας.

Οι Περιφέρειες, ως δεύτερος βαθμός Αυτοδιοίκησης με κύρια αρμοδιότητα τον σχεδιασμό και την υλοποίηση του σχεδίου Περιφερειακής Ανάπτυξης στους τομείς Προγραμματισμού και Ανάπτυξης, Γεωργίας, Κτηνοτροφίας, Αλιείας, Φυσικών Πόρων, Ενέργειας, Βιομηχανίας, Απασχόλησης, Εμπορίου, Τουρισμού, Μεταφορών, Επικοινωνιών, Έργων Χωροταξίας, Περιβάλλοντος, Υγείας, Παιδείας, Πολιτισμού, Αθλητισμού, Πολιτικής Προστασίας και Διοικητικής Μέριμνας, έχουν κρίσιμο ρόλο στην πολιτική για την ισότητα των φύλων.

Η ένταξη της διάστασης του φύλου (gender mainstreaming) σε όλα τα στάδια σχεδιασμού υλοποίησης και αξιολόγησης του Περιφερειακού Σχεδίου Ανάπτυξης, αποτελεί επιτακτική ανάγκη για την αποτελεσματικότητα των παρεμβάσεων με γνώμονα την αειφόρο και βιώσιμη ανάπτυξη της Περιφέρειας. Οι Περιφερειακές Αυτοδιοικήσεις είναι αυτές που θα αναλαμβάνουν την ευθύνη για τον σχεδιασμό και την άσκηση μιας ολοκληρωμένης αναπτυξιακής πολιτικής για την περιοχή τους, η οποία θα αξιοποιεί τα τοπικά και περιφερειακά πλεονεκτήματα. Οι Περιφερειακές Αυτοδιοικήσεις είναι επίσης αυτές που θα σχεδιάσουν και θα αναπτύξουν τις επιμέρους τομεακές πολιτικές του στρατηγικού σχεδιασμού, ενώ όλες οι τοπικές ανάγκες θα ικανοποιούνται από τα τοπικά όργανα και θεσμούς.

4.3. Η σημασία της ένταξης των πολιτικών ισότητας των φύλων στις Περιφέρειες

Ως βαθμίδες διακυβέρνησης που βρίσκονται εγγύτερα στους/στις πολίτες/ισσες, οι τοπικές και περιφερειακές αρχές αποτελούν το καταλληλότερο πεδίο για την καταπολέμηση της αναπαραγωγής έμφυλων ανισοτήτων και διακρίσεων. Επιπλέον, μέσα από μια σωστά

σχεδιασμένη δέσμη ενεργειών μπορούν να συμβάλλουν στην προώθηση μιας πραγματικά ισόνομης και ισότιμης συμμετοχής όλων των πολιτών στην ανάπτυξη και την πρόοδο της κοινωνίας. Μπορούν, επίσης, αξιοποιώντας τις αρμοδιότητές τους και σε συνεργασία με ολόκληρο το φάσμα των τοπικών φορέων, αλλά και σε συντονισμό με την εθνική-κεντρική διακυβέρνηση, να αναλάβουν συγκεκριμένες δράσεις υπέρ της ισότητας των φύλων και της ένταξης της διάστασης του φύλου σε όλες τις περιφερειακές και τοπικές δημόσιες πολιτικές.

Επιπλέον, γίνεται όλο και περισσότερο αποδεκτό ότι το κύριο βάρος της οικονομικής ανασυγκρότησης της χώρας θα ξεκινήσει από τις Περιφέρειες και τους Δήμους, και για το λόγο αυτό είναι απαραίτητο ιδιαίτερα για τις Περιφέρειες να αποτελέσουν: α) σημείο αναφοράς οικονομικής και κοινωνικής προόδου, β) πολιτικό ενδιάμεσο μεταξύ κεντρικής διοίκησης και Α' Βαθμού Αυτοδιοίκησης, αλλά και γ) φορέα διάχυσης των περιφερειακών και τοπικών πολιτικών τόσο προς την Κεντρική Κυβέρνηση όσο και στον Α' Βαθμό Αυτοδιοίκησης. Έτσι, οι Περιφέρειες αναδεικνύονται ουσιαστικά ως κομβικά πεδία πολιτικής παρέμβασης και εξειδίκευσης πολιτικών όσον αφορά στην ουσιαστική ισότητα των φύλων με διπλό στόχο: οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη, αλλά και πολιτισμική ανάπτυξη των τοπικών κοινωνιών. Στο πλαίσιο αυτό, η έννοια της ουσιαστικής ισότητας των φύλων γίνεται όχι απλά αντιληπτή αλλά κατανοείται βαθύτερα και έτσι αναδεικνύεται σε προνομιακό χώρο άσκησης δημόσιας πολιτικής καθώς αποτελεί την «εγγύτερη μορφή εξουσίας στον πολίτη» και άρα πιο προσβάσιμη σε ομάδες της τοπικής κοινωνίας.

Παράλληλα, η αυξημένη συμμετοχή των γυναικών στα κέντρα λήψης αποφάσεων της Τοπικής αυτοδιοίκησης σε σχέση με τα εθνικά κέντρα, όπως επισημαίνεται σε σχετικές έρευνες και μελέτες, δεν σημαίνει ότι η ιεράρχηση των φύλων δεν αποκτά μεγάλη θεσμοθετημένη δύναμη και στα τοπικά επίπεδα εξουσίας. Το γεγονός της συμμετοχής και της εκπροσώπησης των φύλων στην τοπική αυτοδιοίκηση, σε συνδυασμό με τον άλλο της στόχο, της παροχής αποτελεσματικών και στοχευόμενων υπηρεσιών στις συγκεκριμένες ανάγκες και συνθήκες ανδρών, γυναικών, αγοριών και κοριτσιών στις τοπικές κοινωνίες και τη διαπίστωση ότι, η λειτουργία αποκεντρωμένων θεσμών από μόνη της δεν ενεργοποιεί αυτόματα τις περιθωριοποιημένες πολιτικά ομάδες ούτε είναι αρκετή για να ενθαρρύνει τη συμμετοχή τους στα τοπικά κέντρα λήψης αποφάσεων, μας οδηγούν στην επανεξέταση των διαδικασιών διακυβέρνησης στο τοπικό επίπεδο και στην αναγκαιότητα ένταξης της διάστασης του φύλου στις παραπάνω διαδικασίες. Η ένταξη αυτή μπορεί να οδηγήσει **στον εμπλουτισμό της έννοιας «από τη βάση συμμετοχή» αλλά και στη δημιουργία συμμετοχικών θεσμών στο τοπικό επίπεδο** όχι μόνο για τις γυναίκες αλλά και για τις περισσότερες ομάδες που απαρτίζουν τις τοπικές κοινότητες. Μπορεί, επίσης, να συμβάλει **στη σταδιακή εξάλειψη των έμφυλων ανισοτήτων μέσω της διαχείρισης τοπικών πόρων και υποδομών, καθώς και παρεχόμενων υπηρεσιών.** Τέλος, δίνει την ευκαιρία στην ίδια την **οργάνωση της Περιφέρειας**, στην οργάνωση της εργασίας, στη διαμόρφωση

εργασιακών σχέσεων, στον σχεδιασμό της μισθολογικής πολιτικής, στη βελτίωση της ποιότητας των υπηρεσιών και στην επαγγελματική εξέλιξη των εργαζομένων. Γιατί όπως αναφέρεται από ομάδα ειδικών του Συμβουλίου της Ευρώπης, κάθε απόφαση που λαμβάνεται είναι πιθανό να έχει διαφορετικές επιπτώσεις στους εκπροσώπους του κάθε φύλου και άρα η ολοκληρωμένη προσέγγιση⁵, προϋποθέτει ότι οι γυναίκες συμμετέχουν σε όλα τα επίπεδα και τους τομείς καθώς και στη χάραξη και διαμόρφωση των πολιτικών σχεδιασμών.

---

⁵ Η «**Ολοκληρωμένη προσέγγιση**» αναφέρεται στην (επαν)οργάνωση, στη βελτίωση, στην ανάπτυξη και στην αξιολόγηση των διαδικασιών λήψης αποφάσεων, έτσι ώστε μια προοπτική ισότητας των φύλων να ενσωματώνεται σε όλους τους τομείς και σε όλα τα επίπεδα, από τους παράγοντες εκείνους οι οποίοι σε ένα γενικότερο πλαίσιο δράσης συμμετέχουν ενεργά στη χάραξη και τη διαμόρφωση των σχεδιασμών».

5. ΟΡΙΣΜΟΙ ΤΟΥ GENDER MAINSTREAMING ΚΑΙ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΤΥΠΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΕΝΤΑΞΗΣ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ (ΣΕΙΦ)

Ορισμός Ευρωπαϊκής Επιτροπής

Σύμφωνα με την Ε.Ε., ως gender mainstreaming, ορίζεται η ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου σε κάθε στάδιο των πολιτικών διαδικασιών (σχεδιασμός, εφαρμογή, παρακολούθηση και αξιολόγηση) με την οπτική της προώθησης της ισότητας μεταξύ των γυναικών και των ανδρών.

Επιπλέον, σημαίνει την αποτίμηση του βαθμού επίδρασης των πολιτικών στη ζωή και τη θέση των γυναικών και των ανδρών, καθώς και τη λήψη ευθύνης για τον επαναπροσδιορισμό τους, εφόσον αυτό κρίνεται απαραίτητο.

Επομένως, αποτελεί τον τρόπο με τον οποίο η ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών μπορεί να γίνει απτή πραγματικότητα στη ζωή και των δύο φύλων, δημιουργώντας κατάλληλες συνθήκες για όλους/-ες, καθώς επίσης και να πραγματοποιηθεί ένα κοινό όραμα σταθερής ανθρώπινης ανάπτυξης.

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, available online at:

http://ec.europa.eu/employment_social/gender_equality/gender_mainstreaming/general_overview_en.html

Ορισμός Συμβουλίου της Ευρώπης

Σύμφωνα με τον ορισμό του Συμβουλίου της Ευρώπης, η ένταξη της ισότητας σε όλες τις πολιτικές (gender mainstreaming) είναι η αναδιοργάνωση, η βελτίωση, η ανάπτυξη και η αξιολόγηση της διαδικασίας άσκησης πολιτικής, έτσι ώστε η οπτική της ισότητας των φύλων να ενσωματωθεί, από τους φορείς που εμπλέκονται στην άσκηση των πολιτικών, σε όλες τις πολιτικές, σε όλα τα επίπεδα και στάδια.

Πηγή: Συμβούλιο της Ευρώπης (1998)

Ορισμός Ηνωμένων Εθνών

Η ένταξη της διάστασης του φύλου (gender mainstreaming), σύμφωνα με τον ορισμό των Ηνωμένων Εθνών, είναι η διαδικασία αποτίμησης των συνεπειών για τις γυναίκες και τους άνδρες κάθε προγραμματισμένης δράσης, συμπεριλαμβανομένης της νομοθεσίας, των πολιτικών ή των προγραμμάτων, σε κάθε τομέα και σε όλα τα επίπεδα.

Αποτελεί στρατηγική, ώστε να καταστούν τα ζητήματα και οι εμπειρίες τόσο των γυναικών όσο και των ανδρών μια ολοκληρωμένη διάσταση του σχεδιασμού, της εφαρμογής, της παρακολούθησης και της αξιολόγησης πολιτικών και προγραμμάτων σε όλους τους τομείς (πολιτικό, οικονομικό και κοινωνικό τομέα), ώστε οι γυναίκες και οι άνδρες να επωφελούνται ισότιμα και να μη δικαιώνεται η ανισότητα. Απώτερο στόχο αποτελεί η επίτευξη της ισότητας των φύλων.

Πηγή: United Nations (1997)

Το Πρότυπο Σύστημα Ένταξης της Ισότητας των Φύλων (ΣΕΙΦ) στις Δημόσιες Πολιτικές αποτελεί ένα εργαλείο που αποτυπώνει τη μεθοδολογία και τα εργαλεία με τα οποία η διάσταση του φύλου μπορεί να ενταχθεί στο σύνολο των πολιτικών που σχεδιάζονται, υλοποιούνται και αξιολογούνται από όλους τους φορείς της Κεντρικής Δημόσιας Διοίκησης και της Αυτοδιοίκησης. Βασικές προϋποθέσεις για την ένταξη της διάστασης του φύλου σε κάθε σχεδιαζόμενη πολιτική είναι:

- η μελέτη και ανάλυση των διαφορετικών αναγκών των ανδρών και γυναικών,

- οι ενδεχόμενες διαφορετικές επιπτώσεις των πολιτικών κατά την εφαρμογή τους (ουδέτερες-θετικές-αρνητικές),
- η εκτίμηση του διαφορετικού κόστους των πολιτικών για άνδρες και γυναίκες.

Το Πρότυπο Σύστημα Ένταξης της Ισότητας των Φύλων (ΣΕΙΦ) στις Δημόσιες Πολιτικές απευθύνεται:

- Στα Υπουργεία, στις Περιφέρειες και στους Δήμους που δεσμεύονται να σχεδιάσουν και να εφαρμόσουν Προγράμματα Ισότητας των Φύλων στις πολιτικές τους, με στόχο την παροχή αποτελεσματικών υπηρεσιών ως προς την κάλυψη των διαφορετικών αναγκών των ανδρών και γυναικών.
- Στους φορείς που θα αναλάβουν τον σχεδιασμό των Προγραμμάτων Ισότητας των Φύλων στα Υπουργεία, στις Περιφέρειες και στους Δήμους.
- Σε φορείς του ιδιωτικού ή δημόσιου τομέα που αναπτύσσουν προγράμματα ένταξης της Ισότητας των Φύλων στο πλαίσιο των παρεχόμενων υπηρεσιών τους.

Το Πρότυπο Σύστημα Ένταξης της Ισότητας των Φύλων (ΣΕΙΦ) στις Δημόσιες Πολιτικές περιλαμβάνει τρεις (3) Οδηγούς Εφαρμογής:

1. Οδηγός Εφαρμογής του Συστήματος Ένταξης της Ισότητας των Φύλων στην Κεντρική Διοίκηση (Υπουργεία/Γενικές Γραμματείες Υπουργείων).
2. Οδηγός Εφαρμογής του Συστήματος Ένταξης της Ισότητας των Φύλων στις Περιφέρειες (β' βαθμός αυτοδιοίκησης).
3. Οδηγός Εφαρμογής του Συστήματος Ένταξης της Ισότητας των Φύλων στους Δήμους (α' βαθμός αυτοδιοίκησης).

Ο κάθε Οδηγός εφαρμογής περιλαμβάνει:

1. Ενότητα στην οποία παρουσιάζεται η Εθνική Πολιτική για την Ισότητα των Φύλων 2010-2013, το θεσμικό πλαίσιο των εμπλεκόμενων φορέων σε σχέση με την ισότητα και γίνεται ιδιαίτερη αναφορά στις δράσεις της ΓΓΙΦ για το gender mainstreaming.
2. Παράθεση εννοιών του gender mainstreaming και περιγραφή του Προτύπου συστήματος Ένταξης της Ισότητας των Φύλων (ΣΕΙΦ).
3. Παρουσίαση της μεθοδολογίας ένταξης της διάστασης του φύλου στις πολιτικές των Υπουργείων ή των Περιφερειών ή των Δήμων με την οποία συστηματικά και οργανωμένα μπορούν να υλοποιήσουν Προγράμματα Ισότητας των Φύλων.
4. Παρουσίαση παραδειγμάτων Καλών Πρακτικών από την Ελλάδα αλλά και από άλλες χώρες, βασικό γλωσσάρι εννοιών για την ισότητα των φύλων, καθώς και χρήσιμες πληροφορίες (ενδεικτικές ιστοσελίδες και βιβλιογραφία) για την ένταξη της διάστασης του φύλου σε όλες τις πολιτικές.

6. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ

6.1 Μεθοδολογίες για την ένταξη της διάστασης του φύλου στις πολιτικές

Για την ένταξη της διάστασης του φύλου στις Περιφέρειες, υπάρχουν διαθέσιμα μεθοδολογικά εργαλεία, τα οποία έχουν αναπτυχθεί τα τελευταία χρόνια και τα οποία δίνουν τη δυνατότητα η ισότητα να ενταχθεί σε διάφορους τομείς με συγκροτημένο και αποτελεσματικό τρόπο, ενώ επιτρέπουν και τη δυνατότητα αξιολόγησης των αποτελεσμάτων ως προς την επιτυχία τους. Τα μεθοδολογικά αυτά εργαλεία, εντάσσονται στις γενικότερες μεθοδολογίες που αφορούν στην ένταξη της διάστασης του φύλου, στο εύρος των εθνικών και τοπικών πολιτικών, ενώ αποτελούν προϊόν ενδεδειγμένης και ουσιαστικής έρευνας. Ενδεικτικά αναφέρονται τα ακόλουθα:

«Η Σκάλα»

Είναι μια καλά δομημένη πρακτική εφαρμογή του gender mainstreaming που αναπτύχθηκε από την Σουηδική Επιτροπή για την Υποστήριξη του Gender Mainstreaming (JämStöd) και ονομάζεται «**Διαδικασία για διαρκές Gender Mainstreaming**» ή αλλιώς «**Η Σκάλα**».

Το μοντέλο της «Σκάλας» περιλαμβάνει οκτώ (8) βήματα. Η εργασία με το μοντέλο της «Σκάλας» παρέχει:

- γενική επισκόπηση όλων των βημάτων στη διαδικασία του gender mainstreaming,
- γενική επισκόπηση για το τι πρέπει να γίνει στον οργανισμό και με ποια σειρά,
- επισκόπηση των μεθόδων που παρέχονται στα διάφορα στάδια της διαδικασίας,
- κοινή αντίληψη της παρούσας κατάστασης στον οργανισμό και μια ενημέρωση για το πώς η δουλειά μπορεί να προχωρήσει.

Ξεκινά με την «**Αρχική Κατανόηση**», όπου πρέπει να εκπαιδευτούν όλα τα μέλη του οργανισμού -από τη διοίκηση μέχρι τη βάση της διοικητικής ιεραρχίας- σε θέματα φύλου και ισότητας των φύλων και γενικά σε ότι εμπεριέχεται στις εθνικές πολιτικές για την ισότητα των φύλων, καθώς και στη στρατηγική για το gender mainstreaming.

Εξετάζει τις **Συνθήκες** για αλλαγή, εάν υπάρχει η θέληση για την ένταξη της διάστασης του φύλου στους τομείς, τα πιθανά οφέλη από τον σχεδιασμό ένταξης της ισότητας των φύλων στον οργανισμό και τα πιθανά εμπόδια που θα πρέπει να αντιμετωπιστούν.

Σχεδιάζει και Οργανώνει το Πρόγραμμα/Σχέδιο Ισότητας, χαράζοντας τη στρατηγική, καταγράφοντας και αναλύοντας την υφιστάμενη κατάσταση, διατυπώνοντας τους στόχους και τα μέτρα, περιγράφοντας την υλοποίηση των μέτρων και τέλος αξιολογώντας τα αποτελέσματα.

Η διαδικασία της «Σκάλας» είναι κατάλληλη για έναν οργανισμό που είναι έτοιμος να εισάγει συστηματικά το gender mainstreaming.

«Η μέθοδος των 3R/4R»

Η μέθοδος των 3R ,αναπτύχθηκε και αυτή στη Σουηδία στο πλαίσιο του Προγράμματος JamKom, που συντόνισε η Ένωση Τοπικών Αρχών της Σουηδίας (The Swedish Association of Local Authorities) το 1990. Αρχικά δοκιμάστηκε σε επίπεδο Δήμων. Η μεθοδολογία των 3R έχει προσαρμοστεί και ονομάζεται σήμερα μέθοδος των 4R.

- **Βήμα 1** Αντιπροσώπηση (Representation)
- **Βήμα 2** Πόροι (Resources)
- **Βήμα 3** Η υφιστάμενη κατάσταση (Realia)
- **Βήμα 4** Υλοποίηση (Realization)

Η μέθοδος αυτή εξετάζει την ένταξη της διάστασης του φύλου στα τέσσερα παραπάνω στάδια. Στη φάση **Αντιπροσώπηση**, στόχος είναι να διασαφηνιστεί ο βαθμός αντιπροσώπησης των γυναικών και των ανδρών στη διαδικασία λήψης των αποφάσεων τόσο στην επίσημη όσο και στην ανεπίσημη διαδικασία αποφάσεων.

Στη δεύτερη φάση **εξετάζονται η ανακατανομή των πόρων**, δηλαδή ο τρόπος που διανέμονται γενικά οι πόροι, όπως χρήματα, δυνατότητες, χρόνος, υπηρεσίες μεταξύ γυναικών και ανδρών.

Ακολουθεί η **ανάλυση των συνθηκών**, κατά πόσον δηλαδή στον σχεδιασμό των συγκεκριμένων πολιτικών και δράσεων λαμβάνονται υπόψη η διάσταση του φύλου, οι ανάγκες και οι διαφορετικές απαιτήσεις των γυναικών και των ανδρών, ως ξεχωριστά άτομα αλλά και ως ομάδες. Με βάση τα στοιχεία που έχουν προκύψει από την ανάλυση, **διαμορφώνονται νέοι στόχοι και μέτρα και σχεδιάζονται οι παρεμβάσεις**, δηλαδή ποια μέτρα πρέπει να ληφθούν, ώστε να αναπροσαρμοστούν τα πρότυπα και το χρονοδιάγραμμα υλοποίησης για την επίτευξη των παραπάνω στόχων.

Η **Μεταπαρακολούθηση και η αξιολόγηση** των αποτελεσμάτων αποτελούν τα τελευταία στάδια της μεθόδου, στις οποίες αποτυπώνονται η πρόοδος της επίτευξης των στόχων, είτε μέσω δεικτών η άλλων εργαλείων αξιολόγησης και κατά αυτόν τον τρόπο αξιολογούνται τα αποτελέσματα.

«Τα τέσσερα (4) βήματα της ένταξης της διάστασης του φύλου στις πολιτικές της απασχόλησης, κοινωνικής ένταξης και κοινωνικής προστασίας»

Τα τέσσερα (4) βήματα της διαδικασίας ένταξης της διάστασης του φύλου στις πολιτικές της απασχόλησης, κοινωνικής ένταξης και κοινωνικής προστασίας, τα οποία απορρέουν από τα τέσσερα διαφορετικά είδη πολιτικών απασχόλησης, ενεργητικών πολιτικών της αγοράς εργασίας, πολιτικών περί αμοιβών και σταδιοδρομίας, πολιτικών συνδυασμού και ευελιξίας με ασφάλεια, ενδείκνυνται σε υπηρεσίες απασχόλησης και κοινωνικής πολιτικής.

Η οργάνωση, αποτελεί το **πρώτο βήμα** αυτής της μεθοδολογίας, όπου το επίκεντρο σε αυτό το βήμα έγκειται στην εφαρμογή και την οργάνωση, καθώς επίσης στην ανάπτυξη ευαισθητοποίησης και συνειδητής συμμετοχής. Καθορίζονται οι στόχοι, εκπονείται ένα Σχέδιο Δράσης, καταρτίζεται ο προϋπολογισμός και ορίζονται οι αρμοδιότητες στους εμπλεκόμενους φορείς.

Ακολουθεί το **δεύτερο βήμα**, το οποίο αφορά στη γνώση σχετικά με τις διαφορές όσον αφορά στα δύο φύλα, **«Μαθαίνοντας για τις διαφορές των φύλων»**, όπου στο βήμα αυτό περιγράφεται η ανισότητα των φύλων σε σχέση με τη συμμετοχή, τους πόρους, τους κανόνες, τις αξίες και τα δικαιώματα.

Η ανάλυση των πιθανών επιπτώσεων ανάλογα με το φύλο και ο επανασχεδιασμός των πολιτικών έτσι, ώστε να προαχθεί η ισότητα των φύλων αποτελούν τα επόμενα βήματα της ένταξης και η διαδικασία ολοκληρώνεται με την **παρακολούθηση και την**

αξιολόγηση των παρεμβάσεων και των αναμενόμενων αποτελεσμάτων

«Η μέθοδος των 10 Βημάτων»

Η μέθοδος των 10 Βημάτων, είναι μια από τις πιο διαδεδομένες και δοκιμασμένες μεθόδους για την εφαρμογή του gender mainstreaming στη δημόσια διοίκηση.

Το **βήμα 1** απευθύνεται στα άτομα που χαράσσουν πολιτικές, λαμβάνουν τις αποφάσεις, το **βήμα 2** καθορίζει το κύριο θέμα και εντοπίζει τα σημεία στα οποία η πολιτική τους μπορεί να έχει διαφορετικές επιπτώσεις στους άνδρες και στις γυναίκες. Το **βήμα 3** διατυπώνει και καθορίζει τους στόχους και στο **βήμα 4** καταγράφεται η υφιστάμενη κατάσταση. Συγκεντρώνονται οι πληροφορίες που επηρεάζουν τις πολιτικές, διεξάγονται έρευνες και αναλύονται τα στοιχεία που συγκεντρώθηκαν (**βήμα 5**), και με βάση την αξιολόγηση της προηγούμενης φάσης **σχεδιάζονται και κοστολογούνται οι παρεμβάσεις** και οι δράσεις που απαιτούνται (προϋπολογισμός) (**βήμα 6**). Επιπλέον, αναπτύσσονται στρατηγικές υπεράσπισης (**βήμα 7**), καθορίζονται οι δείκτες και οι διαδικασίες παρακολούθησης (**βήμα 8**) και αξιολογούνται τα αποτελέσματα. Τέλος, ακολουθεί η διάχυση των αποτελεσμάτων (στρατηγικές επικοινωνίας) (**βήματα 9, 10**).

Η μέθοδος των 10 βημάτων κρίνεται ως ιδιαίτερα κατάλληλη για τις Περιφέρειες, οι οποίες ως μεγάλες χωρικές-γεωγραφικές ενότητες, έχουν αρκετές ιδιαιτερότητες στα όριά τους, συμπεριλαμβάνουν πολλούς Δήμους, ενώ έχουν και αυξημένες αρμοδιότητες και δυνατότητα διαχείρισης πόρων-κονδυλίων, μέσω και της ΕΕ.

Επιπλέον η μέθοδος αυτή, επιτρέπει την απαραίτητη εξειδίκευση σε επίπεδο τοπικών δημόσιων πολιτικών, οι οποίες σαφώς και στον σχεδιασμό τους αλλά και στην υλοποίησή τους πρέπει να είναι σίγουρο ότι περιλαμβάνουν την έμφυλη διάσταση και ότι δεν εφαρμόζονται γενικά σε όλους τους/τις πολίτες/ισσες.

6.2 Προτεινόμενη μεθοδολογία για την ένταξη της διάστασης του φύλου στις πολιτικές των Περιφερειών

Η ένταξη του φύλου στις πολιτικές των Περιφερειών, εκτός από τα προαναφερόμενα μεθοδολογικά εργαλεία, θα πρέπει να προσεγγιστεί με μια πολυεπίπεδη αντίληψη στα ακόλουθα πεδία:

- Στη συμμετοχή⁶ και εκπροσώπηση⁷ των γυναικών στη διαδικασία λήψης των αποφάσεων σε τοπικό επίπεδο και σε όλα τα επίπεδα διοίκησης. Ιδιαίτερα καθοριστικός στο πεδίο αυτό κρίνεται ο ρόλος του/της περιφερειακού/ής συμβούλου, ο/η οποίος/α μπορεί και συμμετέχει στη διαδικασία λήψης αποφάσεων, συμμετέχει στα θεσμικά όργανα, και μπορεί να ενεργοποιεί τις δυνάμεις της Περιφέρειας.
- Στο σχεδιασμό και στην υλοποίηση πολιτικών και τοπικών δράσεων, έτσι όπως αποτυπώνονται στο Ε.Π. και στον Επιχειρησιακό Σχεδιασμό Ανάπτυξης της

⁶ Πολιτική συμμετοχή σημαίνει συμμετοχή στη διαμόρφωση της πολιτικής ατζέντας μέσω ποικίλων τρόπων, όπως πολιτικών συζητήσεων.

⁷ Πολιτική εκπροσώπηση είναι η διαδικασία μέσω της οποίας η άρθρωση συγκεκριμένης πολιτικής ατζέντας σε δημοκρατικές κοινωνίες αντιπροσωπεύεται σε θεσμούς λήψης αποφάσεων, οι οποίοι χαράζουν πολιτική (όργανα λήψης αποφάσεων της τοπικής αυτοδιοίκησης).

Περιφέρειας αλλά και στον προϋπολογισμό της, ο οποίος συντάσσεται κάθε χρόνο.

- Στην οργάνωση των υπηρεσιών των Περιφερειών και των νομικών τους προσώπων.
- Στη συνεργασία και στο συντονισμό της Περιφέρειας με τους Δήμους που ανήκουν σε αυτήν για την ένταξη της διάστασης του φύλου, βάσει μιας ολιστικής προσέγγιση στην ευρύτερη γεωγραφική ενότητα που συνιστά η Περιφέρεια.
- Στη διαβούλευση με την Κοινωνία των Πολιτών για θέματα ενδυνάμωσης των γυναικών και ενίσχυσης κοινωνικά ευπαθών ομάδων, στις οποίες συμπεριλαμβάνονται γυναίκες (Ρομά, μετανάστριες κ.ά.).

Τα παραπάνω πεδία κρίνεται σκόπιμο να συμπεριληφθούν στη μεθοδολογία ένταξης της διάστασης του Φύλου στις Περιφέρειες και θα πρέπει να υπάρχουν σε κάθε στάδιο της διαδικασίας για τον σχεδιασμό, την υλοποίηση και την αξιολόγηση όλων των ενεργειών-μέτρων για την ένταξη της ουσιαστικής ισότητας των φύλων στις τοπικές δημόσιες πολιτικές. Το πιο σημαντικό, όμως, είναι η ένταξη της ισότητας στον επιχειρησιακό σχεδιασμό της Περιφέρειας.

A. Η ισότητα των φύλων στον επιχειρησιακό σχεδιασμό της Περιφέρειας

Η εκπόνηση και εφαρμογή ενός Προγράμματος Ισότητας των Φύλων, στρατηγικά στοχευμένου και εξειδικευμένου, αλλά και προσαρμοσμένου στις τοπικές ανάγκες και απαιτήσεις της Περιφέρειας είναι ιδιαίτερα σημαντικός, καθώς η ένταξη της οπτικής του φύλου, σε συγκεκριμένα μέτρα, στόχους και δράσεις, σημαίνει όχι μόνο ότι η έννοια του φύλου αποκτά μια πρακτική διάσταση αλλά ότι επιπλέον γίνεται πεδίο ουσιαστική άσκησης πολιτικής επ' ωφελεία όλων, και κυρίως στο πλαίσιο της ανάπτυξης της Περιφέρειας.

Ιδιαίτερη προσοχή αξίζει να δοθεί στη διασύνδεση του Περιφερειακού Προγράμματος Ισότητας των Φύλων, στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Σχεδιασμού της Περιφέρειας, καθώς και στα εξής:

- την **περιφερειακή ανάπτυξη**: αξιολόγηση των πεδίων στα οποία μπορεί να ενταχθεί η έννοια και η οπτική του φύλου στο πλαίσιο των θεσμοθετημένων αρμοδιοτήτων της Περιφέρειας,
- την **εσωτερική ανάπτυξη της Περιφέρειας ως οργανισμού** με σκοπό τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας, της αποδοτικότητας και της νομιμοποίησης της λειτουργίας της,
- την **ανάπτυξη των συνεργασιών της ΠΕΠΙΣ** ως σημείου αναφοράς στο Περιφερειακό Πρόγραμμα Ισότητας των Φύλων.

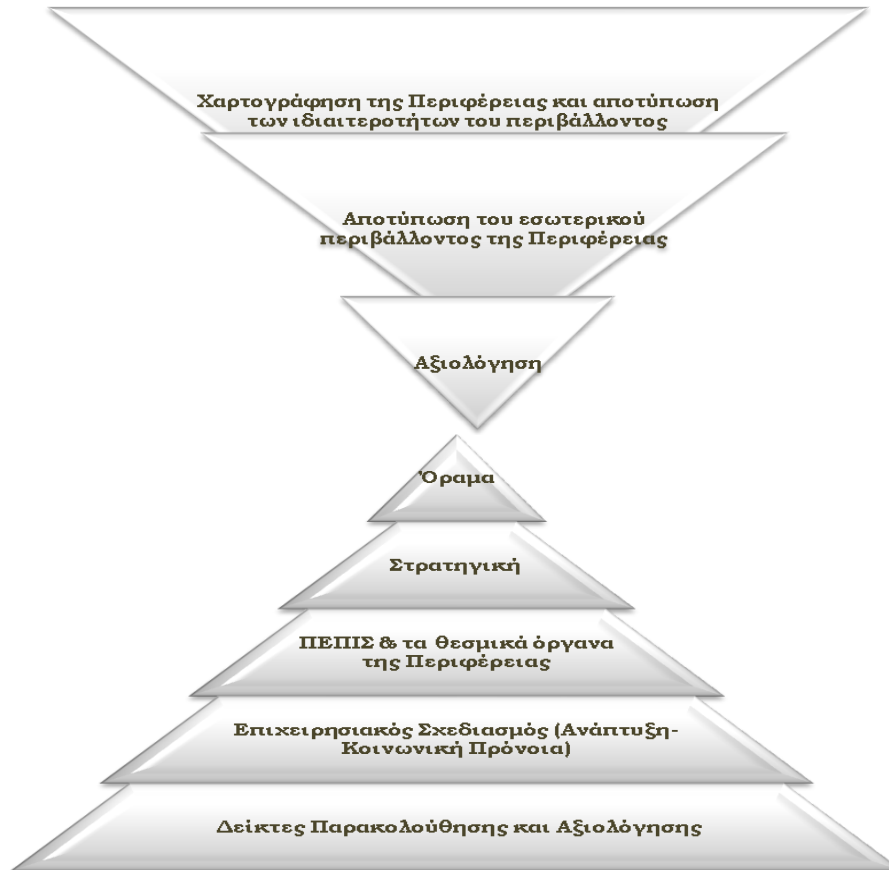
Το Περιφερειακό Πρόγραμμα Ισότητας των Φύλων θα πρέπει να αποτελεί εργαλείο για την άσκηση του αναπτυξιακού της ρόλου, με τα εξής χαρακτηριστικά:

- **Να αποτελεί ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα περιφερειακής ανάπτυξης και βελτίωσης της διοικητικής/επιχειρησιακής ικανότητας της Περιφέρειας στο πλαίσιο της ένταξης της διάστασης του φύλου.** Στόχος είναι η αξιοποίηση των αναπτυξιακών υποδομών της Περιφέρειας, η βελτίωση της υφιστάμενης λειτουργίας των υπηρεσιών και των νομικών προσώπων⁸ που εποπτεύονται από την Περιφέρεια, έτσι ώστε η έννοια του φύλου να είναι ορατή.
- **Να συνιστά ένα μακροπρόθεσμο Πρόγραμμα, αντίστοιχο με το πενταετές Πρόγραμμα Δράσης της Περιφέρειας και των νομικών προσώπων της.** Το όραμα της εκάστοτε περιφερειακής αρχής για θέματα ισότητας των φύλων πρέπει να αποτυπώνεται στη στρατηγική και να αναλύεται σε συγκεκριμένο Πρόγραμμα Δράσης (σαφούς χρονοδιαγράμματος) της Περιφέρειας και των νομικών προσώπων της και τέλος, σε ετήσιο Πρόγραμμα Δράσης της κάθε υπηρεσίας της Περιφέρειας και των νομικών προσώπων της.
- **Να αποτελεί οργανικό στοιχείο της καθημερινής λειτουργίας και διοίκησης της Περιφέρειας και μέρος του προγραμματικού της κύκλου.** Η σύνταξη του Περιφερειακού Προγράμματος Ισότητας των Φύλων, είναι απλά η αρχική φάση της διαδικασίας προγραμματισμού, παρακολούθησης και αξιολόγησης των δράσεων που αφορούν στην ισότητα των φύλων στην Περιφέρεια. Η διαδικασία αυτή, ωστόσο, πρέπει να συνιστά το διαρκές αντικείμενο ενασχόλησης της ΠΕΠΙΣ, των αιρετών οργάνων, της Διεύθυνσης Αναπτυξιακού Προγραμματισμού και των προϊσταμένων των Γενικών Διευθύνσεων και Διευθύνσεων.
- **Να εκπονείται και να συμβάλλουν με τη συμμετοχή τους όλοι οι εμπλεκόμενοι.** Κατά τη διαδικασία σύνταξης του Περιφερειακού Προγράμματος Ισότητας των Φύλων πρέπει να συμμετέχουν, εκτός από τις ΠΕΠΙΣ, και με καθορισμένο τρόπο οι ακόλουθοι:
  - Αιρετά όργανα (Περιφερειακό Συμβούλιο, Εκτελεστική Επιτροπή, λοιπές Επιτροπές, Αντιπεριφερειάρχες, ΔΣ Νομικών Προσώπων).
  - Υπηρεσιακά στελέχη (Προϊστάμενοι/ες υπηρεσιών, Διευθυντές/τριες Νομικών Προσώπων, στελέχη της Διεύθυνσης Αναπτυξιακού Προγραμματισμού).
  - Το Περιφερειακό Ταμείο Ανάπτυξης (ΠΤΑ).
  - Τοπικοί περιφερειακοί φορείς και ομάδες πολιτών με σημαντικό βαθμό συμβολής στην περιφερειακή ανάπτυξη ή/και στη λειτουργία της Περιφέρειας.

⁸ Ως «Νομικά Πρόσωπα της Περιφέρειας» νοούνται οι αναπτυξιακές ανώνυμες εταιρείες, οι αστικές εταιρείες μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, τα ιδρύματα της Περιφέρειας, οι αμιγείς επιχειρήσεις των τέως νομαρχιακών αυτοδιοικήσεων και διαμερισμάτων που υλοποιούν προγράμματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης και λειτουργούν μέχρι τη λήξη της υλοποίησης των προγραμμάτων, καθώς και τα Κέντρα Επαγγελματικής Κατάρτισης της Περιφέρειας, με οποιαδήποτε μορφή και αν αυτά λειτουργούν.

- **Να αξιοποιεί δείκτες επίδοσης.** Το Περιφερειακό Πρόγραμμα Ισότητας των Φύλων διατυπώνει μετρήσιμους στόχους, η επίτευξη των οποίων παρακολουθείται μέσω της αξιοποίησης συστήματος δεικτών επίδοσης. Για την παρακολούθηση της εξέλιξης της τιμής των δεικτών αξιοποιούνται τα στοιχεία (εσόδων/δαπανών, πόρων).

Αν θέλουμε να συνοψίσουμε τα παραπάνω θα μπορούσαμε να πούμε ότι το Περιφερειακό Πρόγραμμα Ισότητας των Φύλων θα μπορούσε να είναι ως ακολούθως:

Το προηγούμενο σχεδιάγραμμα αποτελεί την χαρτογράφηση μίας διαδικασίας, η οποία αφορά τη διαδικασία ενσωμάτωσης της διάστασης του φύλου στον επιχειρησιακό σχεδιασμό της Περιφέρειας και οργανώνεται σε δέκα (10) βήματα (βλ. αναλυτικότερα παρακάτω).

Βήμα 1: Προετοιμασία και οργάνωση

Σκοπός του βήματος είναι η προετοιμασία και οργάνωση της όλης διαδικασίας κατάρτισης του Περιφερειακού Προγράμματος Ισότητας των Φύλων. Είναι σημαντικό σε αυτό το βήμα να αναλαμβάνεται από την πολιτική ηγεσία δέσμευση για την εφαρμογή του. Αυτό σημαίνει, εκτός των άλλων, ότι οι περιφερειακές αρχές να έχουν την πολιτική βούληση να αλλάξουν τις προτεραιότητές τους ως προς την κατανομή των πόρων που διατίθενται για

διαφορετικούς τομείς πολιτικής και να ανασχεδιάσουν τις πολιτικές με βάση την οπτική του φύλου και τις ιδιαίτερες ανάγκες των γυναικών. Το βήμα ολοκληρώνεται με τις εξής ενέργειες:

- Οργάνωση του έργου από την ΠΕΠΙΣ σε συνεννόηση με τον/την Περιφερειάρχη ή με τον/την αρμόδιο/α Αντιπεριφερειάρχη. Προτείνεται η δημιουργία κεντρικής ομάδας έργου, και η δημιουργία –όπου αυτό είναι εφικτό– επιμέρους θεματικών ομάδων εργασίας, όπου το φύλο θα διατρέχει οριζόντια τις επί μέρους δράσεις σε συνάρτηση με τον επιχειρησιακό σχεδιασμό της Περιφέρειας (π.χ. Περιβάλλον και ποιότητα ζωής, Κοινωνική Μέριμνα, Υγεία, Εκπαίδευση, Δια Βίου Μάθηση, Πολιτισμός και Αθλητισμός, Οικονομία και Απασχόληση, Βελτίωση της Διοικητικής Ικανότητας και της Οικονομικής Κατάστασης της Περιφέρειας).
- Διατύπωση των κατευθύνσεων του Περιφερειακού Προγράμματος Ισότητας των Φύλων στη βάση των αρχών του gender mainstreaming.
- Προγραμματισμός του έργου.
- Ενημέρωση των Περιφερειακών Συμβούλων, του προσωπικού των υπηρεσιών και των ΝΠ της Περιφέρειας για τη διαδικασία κατάρτισης του Περιφερειακού Προγράμματος Ισότητας των Φύλων.

Βήμα 2: Συνοπτική περιγραφή και αξιολόγηση της υφιστάμενης κατάστασης

Σκοπός του βήματος είναι η αποτύπωση και αξιολόγηση της υφιστάμενης κατάστασης μέσα από την αποτίμηση των αποτελεσμάτων ως προς τον βαθμό ένταξης της διάστασης της ισότητας των φύλων στο σύνολο των πολιτικών της Περιφέρειας. Η χαρτογράφηση και αξιολόγηση αυτή μπορεί να γίνει μέσω:

- της γενικής εικόνας της περιοχής της Περιφέρειας και της Περιφέρειας ως Οργανισμού,
- της περιοχής της Περιφέρειας και των κάθετων υπηρεσιών στον θεματικό τομέα «Περιβάλλον και ποιότητα ζωής»,
- της περιοχής της Περιφέρειας και των κάθετων υπηρεσιών στον θεματικό τομέα «Κοινωνική Μέριμνα, Υγεία, Εκπαίδευση, Δια Βίου Μάθηση, Πολιτισμός και Αθλητισμός»,
- της περιοχής της Περιφέρειας και των κάθετων υπηρεσιών στον θεματικό τομέα «Οικονομία και απασχόληση», και
- του εσωτερικού περιβάλλοντος της Περιφέρειας και των οριζόντιων υπηρεσιών.

Η αποτύπωση της υφιστάμενης κατάστασης ξεκινά με τη συλλογή δεδομένων, στοιχείων, στατιστικών και δεικτών για τη θέση των ανδρών και γυναικών, ώστε να

αποκτηθούν οι απαραίτητες γνώσεις των διαφορών όσον αφορά στα δύο φύλα, λαμβάνοντας υπόψη τα παρακάτω:

- Στατιστικά στοιχεία και δείκτες.
- Ερωτηματολόγια ή/και έρευνες για την απόκτηση ποιοτικών δεδομένων.
- Καταγραφή των υφιστάμενων πολιτικών, παρεμβάσεων και προγραμμάτων που αφορούν στο φύλο και στις πολιτικές για την ισότητα των φύλων.
- Μηχανισμούς υλοποίησης και φορείς ή/και γυναικείες οργανώσεις και ΜΚΟ που υλοποιούν πολιτικές και προγράμματα που αφορούν στην ισότητα των φύλων.
- Ανάλυση αυτών των δεδομένων με προσδιορισμό των διαφορών μεταξύ των φύλων.
- Συγκέντρωση των βασικών δεικτών.

Για τον σκοπό αυτό, η ΠΕΠΙΣ σε συνδυασμό με την Διεύθυνση Αναπτυξιακού Προγραμματισμού:

- Περιγράφει συνοπτικά τη γενική, μακροσκοπική εικόνα της περιοχής της Περιφέρειας αλλά και την Περιφέρεια ως Οργανισμού και την θέση των γυναικών και ανδρών σε σχέση και με τα δύο.
- Παρουσιάζει, πάντα σε συνεργασία με τις υπηρεσίες της Περιφέρειας και τα νομικά της πρόσωπα, όπου απαιτείται, τα γεωγραφικά, πληθυσμιακά, κοινωνικά, οικονομικά, περιβαλλοντικά και αναπτυξιακά χαρακτηριστικά. Σειρά πινάκων διευκολύνουν τη συνοπτική και περιεκτική παρουσίαση των στοιχείων που απαιτούνται.
- Προβαίνει, σε συνεργασία με τις υπηρεσίες της Περιφέρειας και τα νομικά της πρόσωπα, μέσω συμπλήρωσης ερωτηματολογίων περιγραφής και αξιολόγησης της κατάστασης από τις υπηρεσίες και τα ΝΠ, σε εντοπισμό προβλημάτων για τη θέση των γυναικών και των ανδρών, τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν, τον ρόλο τους σε σχέση με την τοπική ανάπτυξη σε κάθε θεματικό τομέα («Περιβάλλον και ποιότητα ζωής», «Κοινωνική Μέριμνα, Υγεία, Εκπαίδευση, Δια Βίου Μάθηση, Πολιτισμός και Αθλητισμός», «Τοπική Οικονομία και Απασχόληση»). Σειρά πινάκων διευκολύνουν τη συνοπτική και περιεκτική παρουσίαση των στοιχείων που απαιτούνται.
- Αποτυπώνει και παρουσιάζει συνοπτικά, σε συνεργασία με τις υπηρεσίες της Περιφέρειας, μέσω συμπλήρωσης ερωτηματολογίων:
  - ✓ την οργανωτική δομή και τα συστήματα λειτουργίας της Περιφέρειας
  - ✓ το ανθρώπινο δυναμικό
  - ✓ τις συνεργασίες σε όλα τα επίπεδα
  - ✓ τις διαδικασίες που ακολουθούνται και τα συστήματα ελέγχου
  - ✓ τα οικονομικά στοιχεία-πόρους όπου αυτοί μπορούν να αξιοποιηθούν

- ✓ τις κοινωνικές συνθήκες
- ✓ τα φαινόμενα κοινωνικού αποκλεισμού και περιθωριοποίησης κοινωνικών ομάδων. Σειρά πινάκων διευκολύνουν τη συνοπτική και περιεκτική παρουσίαση των στοιχείων που απαιτούνται.

Η αξιολόγηση της περιοχής της Περιφέρειας και της οργάνωσης και λειτουργίας της πρέπει να συμπεριλαμβάνει τη «διαλεκτική σχέση» φύλου και:

- τα ζητήματα ανάπτυξης (τοπικά, εθνικά), τα οποία είναι σκόπιμο να αντιμετωπιστούν από την Περιφέρεια βραχυπρόθεσμα και μεσοπρόθεσμα,
- τα μειονεκτήματα και τα πλεονεκτήματα της περιοχής της Περιφέρειας ως προς τα κρίσιμα ζητήματα του φύλου, και τις υπάρχουσες ανάγκες,
- τις τοπικές ιδιαιτερότητες (ορεινές, ημιορεινές, αστικές) και τις ευκαιρίες ή τα εμπόδια που υπάρχουν,
- τις δυνατότητες και τις υφιστάμενες αδυναμίες των υπηρεσιών της Περιφέρειας και των νομικών προσώπων της, σε σχέση με το φύλο και ειδικότερα με: α) τις λειτουργίες που επιτελούν, το ανθρώπινο δυναμικό, την υλικοτεχνική τους υποδομή, την ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών, και β) την οικονομική κατάσταση της Περιφέρειας και των νομικών προσώπων της,
- τις δυνατότητες τις οποίες παρέχουν τα νέα θεσμικά όργανα της Περιφέρειας (π.χ. η Επιτροπή Διαβούλευσης, ο Συμπαραστάτης του Πολίτη, οι ΠΕΠΙΣ κ.λπ.),
- τις ευκαιρίες και τους περιορισμούς από εξωγενείς παράγοντες (όπως θεσμικό πλαίσιο, εθνικές και ευρωπαϊκές πολιτικές και χρηματοδοτήσεις).

Ένα από τα πιο σημαντικά ζητήματα στην εκπόνηση του Περιφερειακού Προγράμματος Ισότητας των Φύλων είναι η ακριβής ανάλυση της κατάστασης και η εκτίμηση των αναγκών που υπάρχουν. Το παρακάτω έντυπο μπορεί να χρησιμεύσει ως οδηγός χαρτογράφησης της κατάστασης στο πλαίσιο του SWOT (δυνατότητες = strengths, αδυναμίες = weakness, ευκαιρίες = opportunities και απειλές = threats) ανά Περιφερειακή ενότητα.

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΑΝΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

ΤΟΜΕΑΣ	ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ & ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ	ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ & ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ
Τομέας Περιφερειακής Ενότητας 1	Προβλήματα/ανάγκες	Δυνατότητες
	Περιορισμοί	Ευκαιρίες
Τομέας Περιφερειακής Ενότητας 2	Προβλήματα/ανάγκες	Δυνατότητες
	Περιορισμοί	Ευκαιρίες
Τομέας Περιφερειακής Ενότητας 3	Προβλήματα/ανάγκες	Δυνατότητες
	Περιορισμοί	Ευκαιρίες
Τομέας Περιφερειακής Ενότητας 4	Προβλήματα/ανάγκες	Δυνατότητες
	Περιορισμοί	Ευκαιρίες
Τομέας Περιφερειακής Ενότητας 5	Προβλήματα/ανάγκες	Δυνατότητες
	Περιορισμοί	Ευκαιρίες
Τομέας Περιφερειακής Ενότητας 5	Προβλήματα/ανάγκες	Δυνατότητες
	Περιορισμοί	Ευκαιρίες

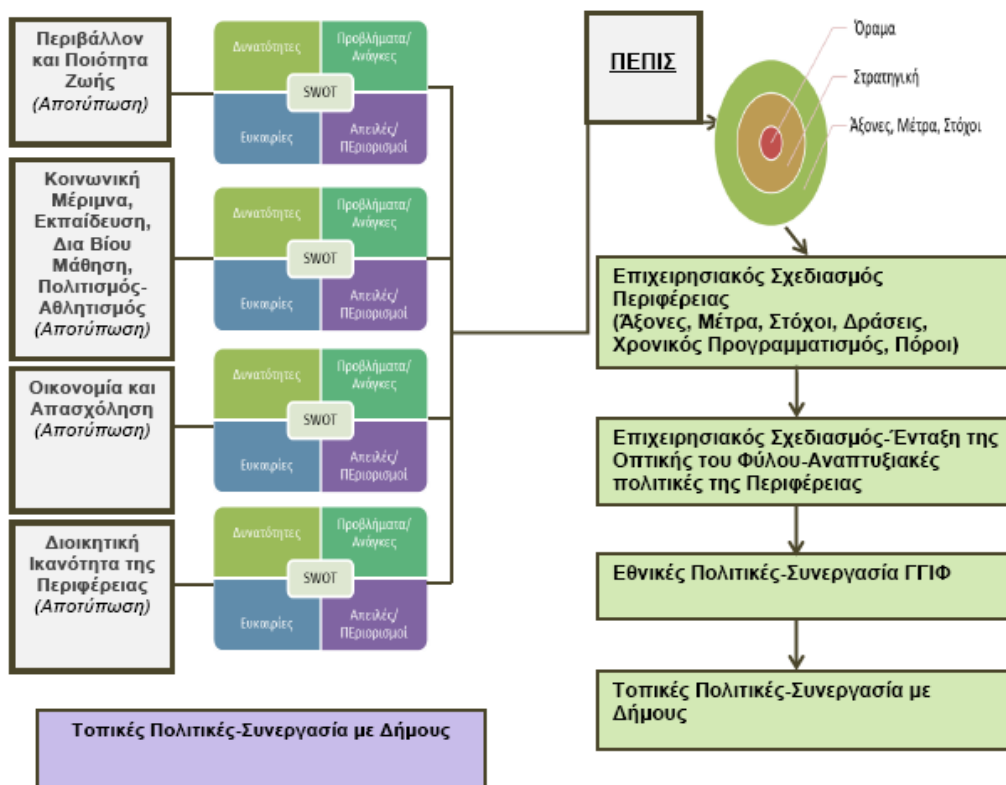

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ

ΤΟΜΕΑΣ	ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ & ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ	ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ & ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ
Τομέας 1 π.χ. Περιβάλλον	Προβλήματα/ανάγκες	Δυνατότητες
	Περιορισμοί	Ευκαιρίες
Τομέας 2 π.χ. Καθαριότητα	Προβλήματα/ανάγκες	Δυνατότητες
	Περιορισμοί	Ευκαιρίες
Τομέας 3 π.χ. Τεχνικά Έργα	Προβλήματα/ανάγκες	Δυνατότητες
	Περιορισμοί	Ευκαιρίες
Τομέας 4 π.χ. Αστική Ανάπτυξη	Προβλήματα/ανάγκες	Δυνατότητες
	Περιορισμοί	Ευκαιρίες
Τομέας 5	Προβλήματα/ανάγκες	Δυνατότητες
	Περιορισμοί	Ευκαιρίες

ΣΥΝΘΕΤΙΚΗ ΔΙΑΓΝΩΣΗ**ΚΡΙΣΙΜΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ**

Μία από τις πρώτες ενέργειες οι οποίες πρέπει να γίνουν είναι η ακόλουθη:

Διάγραμμα: Επιχειρησιακός Σχεδιασμός Ισότητας των Φύλων - Μεθοδολογία

Βήμα 3: Καθορισμός του οράματος και της στρατηγικής της Περιφέρειας σε θέματα φύλου – Ένταξη της διάστασης του φύλου σε όλα τα πεδία εφαρμογής του Επιχειρησιακού Σχεδιασμού

Σκοποί του παρόντος βήματος είναι:

- η διατύπωση του οράματος (π.χ. μια κοινωνία με ισότιμα μέλη χωρίς αποκλεισμούς και διακρίσεις),
- η διατύπωση των κατευθυντηρίων πολιτικών επιλογών της ΠΕΠΙΣ και των Περιφερειακών Αρχών για την ισότητα των φύλων στην επόμενη περίοδο,
- η επιλογή της στρατηγικής που θα ακολουθήσει η Περιφέρεια όσον αφορά στην ισότητα, σε συνεργασία με την εθνική πολιτική, όπως αυτή σχεδιάζεται και εκπονείται από την ΓΓΙΦ,
- ο προσδιορισμός των μέτρων και των στόχων, σύμφωνα με τις οποίες θα διαρθρωθεί το Περιφερειακό Πρόγραμμα Ισότητας των Φύλων, λαμβάνοντας υπόψη τις εθνικές (τομεακές και περιφερειακές) αναπτυξιακές προτεραιότητες αλλά και το πεδίο της κοινωνικής πολιτικής.

Σύμφωνα με το Πρόγραμμα «Καλλικράτης», η στρατηγική της Περιφέρειας οργανώνεται σε τέσσερις άξονες:

- **Άξονας 1^{ος}** «Περιβάλλον και ποιότητα ζωής»
- **Άξονας 2^{ος}** «Κοινωνική Μέριμνα, Υγεία, Εκπαίδευση, Δια Βίου Μάθηση, Πολιτισμός και Αθλητισμός»
- **Άξονας 3^{ος}** «Οικονομία και Απασχόληση»
- **Άξονας 4^{ος}** «Βελτίωση της Διοικητικής Ικανότητας και της Οικονομικής Κατάστασης της Περιφέρειας».

Για κάθε έναν από τους προαναφερόμενους άξονες προτείνεται να εξειδικεύονται Μέτρα και Στόχοι που να αφορούν στην ένταξη της διάστασης του φύλου και στις επιπτώσεις που έχουν στην οικονομική και κοινωνική ζωή της Περιφέρειας.

Βήμα 4: Ανάπτυξη Συνεργασιών

Συνεργασία με τους Δήμους της εδαφικής επικράτειας της Περιφέρειας σε θέματα επιχειρησιακού σχεδιασμού Ισότητας των Φύλων

Σκοπός του βήματος είναι η διασφάλιση του συντονισμού των δράσεων τοπικής και περιφερειακής ανάπτυξης και η προώθηση τυχόν διαβαθμιδικών συνεργασιών. Το βήμα περιλαμβάνει τις εξής ενέργειες:

- Διαβούλευση των δράσεων του στρατηγικού σχεδίου που αφορούν σε δράσεις περιφερειακής ανάπτυξης, διαβαθμιδικές συνεργασίες, ή ενδοπεριφερειακές συνεργασίες.
- Σύνοψη των συμπερασμάτων των διαδικασιών διαβούλευσης και ενημέρωση των αρμόδιων υπηρεσιών και της Περιφερειακής Αρχής.

Συνεργασία με τους φορείς της Κεντρικής Διοίκησης για θέματα φύλου και ισότητας των φύλων – Εθνικές πολιτικές

Η συνεργασία με την Κεντρική Διοίκηση, και ιδιαίτερα με το θεσμικό της όργανο την ΓΓΙΦ, συνιστά κομβικό σημείο και προαπαιτούμενο σχετικά με τον επιχειρησιακό σχεδιασμό για τα θέματα φύλου και ισότητας των φύλων. Είναι δε ιδιαίτερα σημαντική η συνεργασία αυτή, καθώς από την ΓΓΙΦ εκπορεύονται οι κεντρικές πολιτικές, οι οποίες και διαχέονται σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο. Άλλος ένας σημαντικός ρόλος της ΓΓΙΦ είναι η συμβουλευτική/γνωμοδότηση σε θέματα μεθοδολογίας, δεικτών, αξιολόγησης των πολιτικών και προσαρμογής τους σε σύγχρονα αποτελεσματικά εργαλεία της ένταξης της διάστασης του φύλου στον στρατηγικό σχεδιασμό της Περιφέρειας. Στο βήμα αυτό περιλαμβάνονται τα ακόλουθα:

- Συνεργασία ΠΕΠΙΣ-ΓΓΙΦ.

- Επικοινωνία για τις πολιτικές που χαράσσονται και εφαρμόζονται σε εθνικό επίπεδο
- Αναζήτηση υλικού Ισότητας των Φύλων από την ΓΓΙΦ.
- Διαβούλευση με την ΓΓΙΦ για καίρια ζητήματα που αφορούν την ένταξη της διάστασης του φύλου στις Περιφέρειες σε εναρμόνιση με τις εθνικές πολιτικές αλλά και τις Ευρωπαϊκές οδηγίες ή τις οδηγίες από μεγάλους διεθνείς οργανισμούς (ΕΕ, ΟΗΕ).
- Ειδικότερες εθνικές πολιτικές για κοινωνικά ευπαθείς ομάδες/γυναίκες (π.χ. γυναίκες μετανάστριες, ηλικιωμένες, μονογονείς, ΑμεΑ και γυναίκες Ρομά).

Βήμα 5: Σχεδιασμός και επιλογή τομέων δράσης και παρεμβάσεων πολιτικής - Κατάρτιση στρατηγικής και Περιφερειακού Προγράμματος Ισότητας των Φύλων στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Σχεδιασμού της Περιφέρειας

Με σκοπό την εφαρμογή της στρατηγικής της Περιφέρειας, στο βήμα αυτό, καταρτίζεται το Περιφερειακό Πρόγραμμα Ισότητας των Φύλων στο πλαίσιο της επίτευξης των στόχων που έχουν τεθεί από τον στρατηγικό σχεδιασμό της Περιφέρειας. Η ΠΕΠΙΣ έχει σημαντικό ρόλο στη σύνταξη του Προγράμματος αυτού και φροντίζει, ώστε να συμπεριλαμβάνονται, Άξονες, Μέτρα, Στόχοι, όπως έχουν καταρτιστεί στη φάση κατάρτισης του στρατηγικού σχεδίου, και δράσεις που εξειδικεύουν τη στρατηγική της Περιφέρειας. Το Περιφερειακό Πρόγραμμα Ισότητας των Φύλων απαιτεί τη συνεργασία κυρίως της Διεύθυνσης Αναπτυξιακού Προγραμματισμού αλλά και τη συνεργασία με την ΓΓΙΦ, όσον αφορά στη δέσμη των μέτρων και των στόχων που θα συμπεριληφθούν σε αυτό. Για την επίτευξη των στόχων του κάθε μέτρου σχεδιάζεται σειρά παρεμβάσεων.

Για την κατάρτιση του Περιφερειακού Προγράμματος Ισότητας των Φύλων απαιτούνται οι εξής ενέργειες:

- Εξειδίκευση των μέτρων και των στόχων σε Παρεμβάσεις.
- Συνοπτική περιγραφή του Προγράμματος Ισότητας και των υπηρεσιών της Περιφέρειας που μπορεί να αφορά.

Ειδικότερα: η Ομάδα που έχει αναλάβει την υλοποίηση του **Περιφερειακού Προγράμματος Ισότητας των Φύλων** έχει ήδη διαμορφώσει μια γενική εικόνα και ορισμένες ιδέες για παρεμβάσεις που θα συμβάλουν στην επίτευξη των στόχων που τέθηκαν σε προηγούμενο στάδιο. Σε αυτό το στάδιο, πρέπει να εντοπιστούν τα πεδία που συνιστούν προτεραιότητες, να αποφασιστούν και να σχεδιαστούν οι κατάλληλες δράσεις, να τεθεί σαφές χρονοδιάγραμμα ενεργειών, και να προσδιοριστούν ακριβώς οι ρόλοι και οι ευθύνες των μελών της Ομάδας Εργασίας.

Η επιλογή της «σωστής» διαδικασίας για πολιτική παρέμβαση δεν είναι απλή ενέργεια. Ενδεικτικά κριτήρια επιλογής τομέων-κλειδιών προς παρέμβαση μπορούν να είναι:

- οι τομείς όπου η Περιφέρεια αναπτύξει ήδη πολιτικές για την προώθηση της ισότητας των φύλων (π.χ. γυναικεία επιχειρηματικότητα),
- ορισμένοι «ευαίσθητοι» τομείς πολιτικών στους οποίους επικεντρώθηκε η Πλατφόρμα Δράσης του Πεκίνου (1995), όπως η βία κατά των γυναικών και η συμμετοχή τους στα κέντρα λήψης αποφάσεων, γυναίκες και υγεία, ανθρώπινα δικαιώματα γυναικών, εκπαίδευση και επιμόρφωση γυναικών κ.λπ.,
- τομείς/πεδία που αποτελούν προτεραιότητα στα θεματικά πεδία δημόσιας πολιτικής ως εξειδικευμένες πολιτικές (π.χ. απασχόληση, συμφιλίωση οικογενειακής/ιδιωτικής και επαγγελματικής ζωής, έμφυλη βία).

Επίσης πρέπει να εξετάζονται τα ακόλουθα:

- **Αποτελεσματικότητα:** Πώς μπορούν να εξισορροπηθούν τα επιθυμητά αποτελέσματα με τους περιορισμένους οικονομικούς πόρους;
- **Χρησιμότητα:** Πώς μπορούμε να προσφέρουμε μέσω αυτής της παρέμβασης και σε ποιον βαθμό;
- **Άλλοι στόχοι:** Πώς και σε τι βαθμό μπορούμε να εντάξουμε την οπτική των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, να προωθήσουμε προτεραιότητες προστασίας περιβάλλοντος, να αποκαταστήσουμε άλλες κοινωνικές ανισότητες (σχετικές με μειονότητες, αγροτικές και αστικές ομάδες, ομάδες που ζουν σε όρια κατώτατης φτώχειας κ.λπ.); Ο αντίκτυπος κάθε επιλογής πρέπει να εξεταστεί.

Αφού αξιολογηθούν τα παραπάνω στοιχεία προσεκτικά, ακολουθεί η διαμόρφωση της παρέμβασής μας. Σημειώνεται ότι η διαδικασία ορισμού και τελειοποίησης μιας πολιτικής παρέμβασης συχνά προϋποθέτει επιστροφή σε προηγούμενα βήματα, δηλαδή έρευνα και αξιολόγηση της κατάστασης και προσεκτική εξέταση της τιθέμενης στοχοθεσίας.

Βήμα 6: Μακροπρόθεσμος προγραμματισμός δράσεων και οικονομικός προγραμματισμός του Περιφερειακού Προγράμματος Ισότητας των Φύλων – Πόροι (προγράμματα, ανθρώπινο δυναμικό, κατάρτιση)

Σκοποί του βήματος είναι:

- Η ιεράρχηση & προγραμματισμός των δράσεων: διάρκεια και χρονοδιάγραμμα, αρμόδια υπηρεσία εμπλοκής, υλοποίηση και χωροθέτηση, προτεραιότητα, προσδιορισμός των αναγκαίων ανθρώπινων και υλικών πόρων για την υλοποίηση τους κ.λπ.
- Η εκτίμηση του προϋπολογισμού των δράσεων.
- Η εκτίμηση των εσόδων και των πηγών χρηματοδότησης.

- Η κατανομή των εσόδων στα έτη για την κάλυψη των δαπανών των δράσεων.
- Η συνεργασία με την Διεύθυνση Αναπτυξιακού Προγραμματισμού για τον οικονομικό προγραμματισμό.

Μέσω των προηγούμενων ομαδοποιήσεων διενεργούνται ποικίλοι έλεγχοι των δράσεων. Η αναζήτηση πόρων εκτός Περιφέρειας, αφορά τόσο στη δυνατότητα αξιοποίησης κονδυλίων από Ευρωπαϊκά προγράμματα όσο και τη χρηματοδότηση Έργων σε εθνικό επίπεδο από την ΓΓΙΦ.

Βήμα 7: Προσδιορισμός δεικτών παρακολούθησης και αξιολόγησης

Η παρακολούθηση της εφαρμογής των παρεμβάσεων που υλοποιούνται στο πλαίσιο του Περιφερειακού Προγράμματος πραγματοποιείται σε δύο (2) επίπεδα: α) ως προς την εκπλήρωση των στόχων και β) ως προς τη διαδικασία Εφαρμογής.

Σκόπιμο είναι να σχεδιαστεί ένα σύστημα παρακολούθησης όπου μέσα από δείκτες να εξασφαλίζεται η συστηματική παρακολούθηση των αποτελεσμάτων (ποσοτικά και ποιοτικά), των επιπτώσεων των υλοποιούμενων παρεμβάσεων κατά φύλο, αλλά και των επιπτώσεων στα πεδία εκείνα της πολιτικής που δεν έχουν άμεση συνάφεια με τα θέματα φύλου. Παράλληλα μέσω του εργαλείου για την κατάρτιση προϋπολογισμού φύλου (gender budgeting) ενισχύεται η παρακολούθηση των πόρων που διατίθενται σε πεδία της πολιτικής του Δήμου για την προώθηση της ισότητας των φύλων.

Κατάλληλα εργαλεία για την παρακολούθηση της εφαρμογής των παρεμβάσεων αποτελούν τα ακόλουθα:

- **Δείκτες** μετρήσιμοι και ποιοτικοί, συγκρίσιμοι στο χρόνο, αντιπροσωπευτικοί. Δείκτες καταλόγου ελέγχου. Δείκτες που βασίζονται σε στατιστικές και απαιτούν συγκεκριμένες μορφές συλλογής δεδομένων.
- **Ερωτηματολόγια.**
- **Εκθέσεις.**

Επιπλέον, η διαδικασία της παρακολούθησης:

- Επιτρέπει τον εντοπισμό των εμποδίων και των κενών στη διαδικασία της υλοποίησης.
- Βοηθά στη διατύπωση προτάσεων για την κάλυψή τους.
- Συμβάλλει στη βελτίωση του Προγράμματος μέσα από την αναπροσαρμογή των δράσεων εκείνων που συναντούν προβλήματα στην εφαρμογή τους.

Βήμα 8: Έγκριση του Περιφερειακού Προγράμματος Ισότητας των Φύλων και τελικές ενέργειες - Υλοποίηση

Το βήμα περιλαμβάνει τις εξής ενέργειες:

- έγκριση από το ΔΣ του κάθε νομικού προσώπου της Περιφέρειας, εντός μιας (1) εβδομάδας από την εισήγηση των υπηρεσιών του, των στόχων και των δράσεων του Περιφερειακού Προγράμματος Ισότητας των Φύλων που το αφορούν,
- ολοκλήρωση του σχεδίου Περιφερειακού Προγράμματος Ισότητας των Φύλων από την Διεύθυνση Αναπτυξιακού Προγραμματισμού,
- υποβολή του σχεδίου Περιφερειακού Προγράμματος Ισότητας των Φύλων από την Εκτελεστική Επιτροπή στο Περιφερειακό Συμβούλιο, επισυνάπτοντας τις σχετικές αποφάσεις των Νομικών Προσώπων της Περιφέρειας για δράσεις/ σχέδια δράσης που τα αφορούν,
- έγκριση του σχεδίου από το Περιφερειακό Συμβούλιο,
- έλεγχο για τη νομιμότητα της διαδικασίας κατάρτισης του Προγράμματος από την Αποκεντρωμένη Διοίκηση (Αυτοτελής Υπηρεσία Εποπτείας ΟΤΑ), με υποβολή σχετικής έκθεσης εγκεκριμένης από το περιφερειακό Συμβούλιο,
- δημοσιοποίηση του Προγράμματος από την Περιφέρεια.
- εφαρμογή και υλοποίηση των μέτρων και παρεμβάσεων που έχουν σχεδιαστεί στο πλαίσιο του Περιφερειακού Προγράμματος Ισότητας των Φύλων .

Επιπρόσθετα, η ομάδα έργου είναι απαραίτητο να σχεδιάσει και να επεξεργαστεί σύστημα αξιολόγησης των δράσεων που θα υλοποιηθούν και χρειάζεται να εξετάσουν:

- Τον βαθμό επίτευξης των τιθέμενων στόχων ως προς την ένταξη της διάστασης του φύλου στους τομείς / πεδία πολιτικής της Περιφέρειας.
- Τα αποτελέσματα, όπως επίσης σε ποιον βαθμό και με ποιους τρόπους συνέλαβαν στη βελτίωση της πρόσβασης των γυναικών στις πολιτικές αυτές στη βελτίωση της θέσης τους στην τοπική κοινωνία.
- Τον βαθμό αξιοποίησης των πόρων που διατέθηκαν και τις αντίστοιχες επιπτώσεις των παρεμβάσεων ανά τομέα πολιτικής.
- Τις αλλαγές στις θέσεις εργασίας των Γυναικών μετά την υλοποίηση του Σχεδίου δράσης και τα αποτελέσματα των ενεργειών, ποσοτικά και στατιστικά δεδομένα, καθώς επίσης και ποιοτικά δεδομένα (π.χ. θέματα ομάδων εστίασης, γραπτά σχόλια στα ερωτηματολόγια εργαζομένων).

Βήμα 9: Παρακολούθηση

Η παρακολούθηση της εφαρμογής των παρεμβάσεων που σχεδιάστηκαν αποτελεί αδιάσπαστο μέρος των μεθοδολογικών βημάτων του Προγράμματος Ισότητας των Φύλων και περιλαμβάνει: α) επίπεδα παρακολούθησης, β) σχέδια παρακολούθησης με ευαισθησία

ως προς τη διάσταση του φύλου, και γ) στόχους και δείκτες με ευαισθησία ως προς τη διάσταση του φύλου.

α. Η παρακολούθηση πρέπει να λάβει χώρα σε δύο διαφορετικά επίπεδα:

- Παρακολούθηση της προόδου εκπλήρωσης των πραγματικών σκοπών και στόχων που έχουν τεθεί (βλ. βήμα 2).
- Παρακολούθηση της διαδικασίας εφαρμογής του Προγράμματος Ισότητας των φύλων.

Και τα δύο επίπεδα απαιτούν τον καθορισμό στόχων και την ανάπτυξη δεικτών που να μετρούν την πρόοδο επίτευξης αυτών των στόχων. Όταν γίνεται παρακολούθηση της προόδου εκπλήρωσης των πραγματικών σκοπών και στόχων, πρέπει να αναπτυχθούν δείκτες που αποτυπώνουν την πραγματοποίηση συγκεκριμένων παραγόμενων έργων (δράσεων) και αποτελεσμάτων (αντίκτυπος). Όταν γίνεται παρακολούθηση της διαδικασίας εφαρμογής, πρέπει να αναπτύσσονται αντικειμενικοί στόχοι και δείκτες που να αποτυπώνουν τον βαθμό στον οποίο η συγκεκριμένη διαδικασία λαμβάνει υπόψη τη διάσταση του φύλου.

β. Επιπλέον, πρέπει να αναπτυχθούν σχέδια παρακολούθησης όσον αφορά στην πρόοδο και τη διαδικασία εφαρμογής. Τα εν λόγω σχέδια θα πρέπει να αποτυπώνουν:

- Ποιος/α είναι υπεύθυνος/η για τις εργασίες της παρακολούθησης.
- Πώς άλλοι σχετικοί φορείς/άτομα θα συμμετάσχουν στη διαδικασία παρακολούθησης.
- Πότε θα λάβει χώρα η παρακολούθηση.
- Τι εργαλεία θα χρησιμοποιηθούν για να καταγράψουν τις παρατηρήσεις.
- Τι μηχανισμοί υπάρχουν για να ελέγξουν την πρόοδο που συντελείται.

γ. Στόχοι και δείκτες με ευαισθησία ως προς τη διάσταση του φύλου

Θέτουμε στόχους, προκειμένου οι επιδιώξεις μας να είναι σαφείς και ξεκάθαρες. Οι στόχοι κάνουν τους σκοπούς του έργου πραγματικούς και επομένως αυξάνουν την πιθανότητα επίτευξης τους. Οι αποτελεσματικοί στόχοι είναι:

- Καινοτόμοι αλλά ρεαλιστικοί
- Περιορισμένοι χρονικά
- Μετρήσιμοι.

Δείκτες

Η πρόοδος επίτευξης των στόχων θα πρέπει να καταγράφεται με τη βοήθεια συγκεκριμένων δεικτών. Πρωτίστως οι δείκτες πρέπει να είναι ποιοτικοί και ποσοτικοί:

Ποιοτικοί δείκτες	Ποσοτικοί δείκτες
<p>Οι ποιοτικοί δείκτες μπορούν να οριστούν ως οι κρίσεις και οι απόψεις των ανθρώπων για ένα θέμα.</p> <p>Είναι χρήσιμοι για να γίνουν κατανοητές διάφορες διαδικασίες, αλλά συχνά δεν αποτυπώνουν πόσο αντιπροσωπευτικές ή διαδεδομένες είναι οι απόψεις που εκφράζονται.</p>	<p>Οι ποσοτικοί δείκτες μπορούν να οριστούν ως μέτρα ποσότητας (απόλυτοι αριθμοί, ποσοστά κ.τ.λ.).</p> <p>Είναι χρήσιμοι για να δείξουν το συνολικό αποτέλεσμα ή το βαθμό που ένας στόχος ή ένας σκοπός έχει επιτευχθεί.</p>
Συνήθεις πηγές:	Συνήθεις πηγές:
<ul style="list-style-type: none"> ● δημόσιες ομιλίες ● ομάδες εστιασμού ● έρευνες στάσεων και συνεντεύξεις ● συμμετοχικές αξιολογήσεις ● παρατηρήσεις συμμετεχόντων/ουσών ● κοινωνιολογική και ανθρωπολογική έρευνα πεδίου 	<ul style="list-style-type: none"> ● απογραφές ● επισκοπήσεις για το εργατικό δυναμικό ● διοικητικά αρχεία ● κοινωνιολογικές έρευνες που εστιάζουν σε συγκεκριμένες ομάδες πληθυσμού

Επίσης, για να διασφαλίζεται η αποτελεσματικότητά τους, οι δείκτες πρέπει να είναι:

- **Συγκρίσιμοι** σε βάθος χρόνου – οι δείκτες που μετρώνται μόνο μία φορά δεν μπορούν να δείξουν σημάδια προόδου ή παρακμής και συγκρίσιμοι με άλλες χώρες, περιοχές ή ομάδες στόχου.
- **Μετρήσιμοι** – πρέπει να προσδιορίζονται ποσοτικά ή να κατηγοριοποιούνται τα αποτελέσματα.
- **Ακριβείς** – επιλογή δεικτών, στους οποίους οι επιδράσεις εξωτερικών και περιβαλλοντικών παραγόντων ελαχιστοποιούνται.
- **Επιλεκτικοί και αντιπροσωπευτικοί** – δείκτες που είναι πολλοί αριθμητικά, είναι δύσκολο να καταγραφούν.

Βήμα 10: Αξιολόγηση

Αφού ολοκληρωθεί η διαδικασία παρακολούθησης, δηλαδή η παρακολούθηση των δράσεων και παρεμβάσεων που υλοποιούνται βάσει του Περιφερειακού Προγράμματος Ισότητας των Φύλων, ακολουθεί η αξιολόγησή του. Αυτό το στάδιο συμβάλλει στην ανάπτυξη Καλών Πρακτικών και στη διαμόρφωση προτάσεων με απώτερο στόχο τη

βελτίωση παρόμοιων μελλοντικών πρωτοβουλιών. Τα τρία επίπεδα αξιολόγησης περιλαμβάνουν τα εξής:

1. Αξιολόγηση του βαθμού επίτευξης των στόχων.
2. Αξιολόγηση των αποτελεσμάτων.
3. Αξιολόγηση της διαδικασίας που σχεδιάστηκε και ακολουθήθηκε.

Βασικά ερωτήματα που πρέπει να ληφθούν υπόψη σε όλα τα επίπεδα της αξιολόγησης με την υλοποίηση του Προγράμματος Ισότητας
Κριτήρια αξιολόγησης <ul style="list-style-type: none">
▪ Ποιος/α καθορίζει τα κριτήρια αξιολόγησης;
▪ Τι σημασία ή προτεραιότητα δίνεται στους προβληματισμούς για την ισότητα των φύλων;
Φορείς αξιολόγησης <ul style="list-style-type: none">
▪ Συμμετέχουν όλοι/ες οι εμπλεκόμενοι/ες στη διαδικασία αξιολόγησης;
▪ Ποιος/α παρέχει στοιχεία για την αξιολόγηση των δεδομένων;
▪ Λαμβάνονται υπόψη εξίσου οι απόψεις των ανδρών και των γυναικών;
▪ Ποιος/α είναι υπεύθυνος/η για την ενσωμάτωση των στοιχείων και για την εξακρίβωση της εγκυρότητας και τον καθορισμό των προτεραιοτήτων των διαφορετικών απόψεων ή παρατηρήσεων;
Διαδικασία αξιολόγησης <ul style="list-style-type: none">
▪ Χρησιμοποιούνται συμμετοχικές μέθοδοι;
▪ Πώς και σε ποιον/α διαδίδονται τα αποτελέσματα της αξιολόγησης;
▪ Δίνεται η ευκαιρία σε άνδρες και γυναίκες εμπλεκόμενους/ες να σχολιάσουν επίσημα ή να εκφράσουν τις επιφυλάξεις τους για τα αποτελέσματα της αξιολόγησης;

Στο Βήμα 10 ολοκληρώνεται η διαδικασία παρακολούθησης, δηλαδή η αξιολόγηση των δράσεων και παρεμβάσεων που υλοποιούνται βάσει του Περιφερειακού Προγράμματος Ισότητας των Φύλων. Αυτό το στάδιο συμβάλλει στην ανάπτυξη Καλών Πρακτικών και στη διαμόρφωση προτάσεων με απώτερο στόχο τη βελτίωση παρόμοιων μελλοντικών πρωτοβουλιών. Τα τρία επίπεδα αξιολόγησης περιλαμβάνουν τα εξής:

4. Αξιολόγηση του βαθμού επίτευξης των στόχων.
5. Αξιολόγηση των αποτελεσμάτων.
6. Αξιολόγηση της διαδικασίας που σχεδιάστηκε και ακολουθήθηκε.

Βασικά ερωτήματα που πρέπει να ληφθούν υπόψη σε όλα τα επίπεδα της αξιολόγησης με την υλοποίηση του Περιφερειακού Προγράμματος Ισότητας

Κριτήρια αξιολόγησης

- Ποιος/α καθορίζει τα κριτήρια αξιολόγησης;
- Τι σημασία ή προτεραιότητα δίνεται στους προβληματισμούς για την ισότητα των φύλων;

Φορείς αξιολόγησης

- Συμμετέχουν όλοι/ες οι εμπλεκόμενοι/ες στη διαδικασία αξιολόγησης;
- Ποιος/α παρέχει στοιχεία για την αξιολόγηση των δεδομένων;
- Λαμβάνονται υπόψη εξίσου οι απόψεις των ανδρών και των γυναικών;
- Ποιος/α είναι υπεύθυνος/η για την ενσωμάτωση των στοιχείων και για την εξακρίβωση της εγκυρότητας και τον καθορισμό των προτεραιοτήτων των διαφορετικών απόψεων ή παρατηρήσεων;

Διαδικασία αξιολόγησης

- Χρησιμοποιούνται συμμετοχικές μέθοδοι;
- Πώς και σε ποιον/α διαδίδονται τα αποτελέσματα της αξιολόγησης;
- Δίνεται η ευκαιρία σε άνδρες και γυναίκες εμπλεκόμενους/ες να σχολιάσουν επίσημα ή να εκφράσουν τις επιφυλάξεις τους για τα αποτελέσματα της αξιολόγησης;

Ευπαθείς Κοινωνικά Ομάδες (κυρίως Γυναίκες Ρομά και Μετανάστριες)

Ιδιαίτερα σημαντικό στοιχείο στον επιχειρησιακό σχεδιασμό της Περιφέρειας για την ισότητα των φύλων αφορά στις κοινωνικά ευπαθείς ομάδες, κυρίως τις γυναίκες Ρομά και τις μετανάστριες. Και οι δύο αυτές ομάδες, αντιμετωπίζουν αρκετά ζητήματα, αναφορικά με την ένταξή τους στον κοινωνικό ιστό. Οι μετανάστριες συνιστούν μια δυναμική πληθυσμιακή ομάδα, η οποία ωστόσο δεν προσεγγίζεται ικανοποιητικά σε επίπεδο δράσεων ή/και στρατηγικής. Παρόλο που τα τελευταία χρόνια, μέσω του αρμόδιου θεσμικού φορέα, του Ευρωπαϊκού Ταμείου Κοινωνικής Ένταξης, που εκπροσωπείται στην Ελλάδα μέσω της Διεύθυνσης Κοινωνικής Ένταξης του Υπουργείου Εσωτερικών, πραγματοποιούνται δράσεις στο πλαίσιο των ετησίων προγραμμάτων του Ταμείου, αυτές αφορούν κυρίως σε δράσεις που εδράζονται στα πεδία της εκπαίδευσης, του πολιτισμού και της έρευνας (με αντίστοιχους δείκτες) για θέματα όπως η απασχόληση, η υγεία κ.ά. στο πλαίσιο των Ευρωπαϊκών Συνθηκών και Οδηγιών.

Σε τοπικό επίπεδο οι δράσεις ήταν κυρίως αποσπασματικές και κυρίως -όπου αυτές υπήρχαν- εντάσσονταν στο πλαίσιο της γενικότερης εθνικής στρατηγικής για τη μετανάστευση. Για παράδειγμα, υπήρξαν Δήμοι που είχαν συστήσει Τοπικά Συμβούλια Μεταναστών/τριών (όπως ο Δήμος Αθηναίων, ο Δήμος Κορυδαλλού, ο Δήμος Συκεών κ.ά.), χωρίς ωστόσο η διάσταση του φύλου να είναι πάντα ορατή ή τουλάχιστον διακριτή. Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί ότι οι δράσεις αυτές αφορούν στο σύνολο των μεταναστών/τριών και δεν διαχωρίζουν επακριβώς τις επιπτώσεις του φύλου στις γενικότερες πολιτικές, ούτε και έχει διαμορφωθεί επακριβώς μια κοινή μεθοδολογία, η οποία να συμπεριλαμβάνει τόσο τη μεθοδολογία ένταξης του φύλου στις τοπικές δημόσιες πολιτικές όσο και αυτήν που αφορά σε ζητήματα ένταξης υπηκόων τρίτων χωρών στις χώρες υποδοχής τους. Η προσέγγιση αυτή θα ήταν η πιο κατάλληλη, προκειμένου οι τοπικές πολιτικές για τις μετανάστριες να είναι περισσότερο στοχευμένες προς αυτές αλλά και ιδιαίτερα αποτελεσματικές.

Επιπλέον, δεν έχει μελετηθεί ακόμη η νέα ευκαιρία την οποία δίνει το Πρόγραμμα «Καλλικράτης», μέσω των Συμβουλίων Ένταξης Μεταναστών/τριών, καθώς και το δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι στις εκλογές της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, ώστε η διάσταση του

φύλου όχι μόνο να είναι ορατή αλλά και διακριτή στο πλαίσιο της λειτουργίας των ΣΕΜ αλλά και της ομάδας-στόχο (μετανάστριες) στη διαδικασία και τη λήψη αποφάσεων στους Δήμους. Τέλος δεν έχουν μελετηθεί ακόμη οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στις μετανάστριες και ιδιαίτερα στον τομέα της απασχόλησης, καθώς οι περισσότερες από αυτές είναι οικονομικές μετανάστριες.

Επίσης, ένα σημαντικό ζήτημα που δεν έχει προσεγγιστεί ακόμη από την Ελληνική Πολιτεία και τα θεσμικά της όργανα είναι το θέμα της δεύτερης γενιάς μεταναστών/τριών, καθώς υπάρχουν πολλά παιδιά μεταναστών/τριών, τα οποία έχουν γεννηθεί, μεγαλώσει και σπουδάσει στην Ελλάδα και τα οποία δεν γνωρίζουν άλλη χώρα από αυτήν. Το ζήτημα έχει απασχολήσει επί μακρόν τις χώρες υποδοχής μεταναστών/τριών, εν τούτοις στην Ελλάδα εκτός από κάποιες μελέτες και έρευνες δεν αποτελεί θέμα προς συζήτηση σε επίπεδο στρατηγικής και ενεργειών. Ωστόσο, θα πρέπει να απασχολήσει ιδιαίτερα τις τοπικές κοινωνίες και τις πολιτικές που αφορούν στην ένταξη των μεταναστών/τριών.

Αναφορικά με τη δεύτερη ομάδα-στόχο, τις γυναίκες Ρομά, τα θέματα είναι πιο σύνθετα και παρόλο που τα τελευταία δεκαέξι χρόνια, έχουν γίνει αρκετές προσπάθειες για την ένταξή τους, ως διακριτή πληθυσμιακή ομάδα, και έχουν υλοποιηθεί προγράμματα που αφορούν σε ζωτικά πεδία της ύπαρξής τους, όπως η στέγαση, η διαβίωση, η υγεία, η απασχόληση και η εκπαίδευση, εντούτοις η κατάσταση παραμένει ακόμη «θολή και συγκεχυμένη», καθώς οι γυναίκες Ρομά αποτελούν εκείνη την πληθυσμιακή ομάδα με τα περισσότερα προβλήματα (αστικοδημοτική κατάσταση, αναλφαβητισμός, υγεία κ.λπ.) και υφίστανται έντονα ρατσιστικές συμπεριφορές, στοχοποίηση και κοινωνικό αποκλεισμό. Υπάρχουν, επίσης, ζητήματα εμπιστοσύνης μεταξύ των τοπικών κοινωνιών και των πληθυσμών Ρομά, ζητήματα τα οποία μεγεθύνονται, καθώς με το Πρόγραμμα «Καλλικράτης» και τη διεύρυνση των χωρικών ενοτήτων, όλες οι Περιφέρειες πλέον έχουν πληθυσμό Ρομά στην περιοχή τους. Ωστόσο για τους/τις Ρομά υπάρχουν (όπως φάνηκε και παραπάνω) περισσότερα και πιο αναλυτικά στοιχεία σε εθνικό επίπεδο από την Ελληνική Πολιτεία, αλλά και πάλι όπως και με τις μετανάστριες απουσιάζουν οι τοπικές πολιτικές στο πλαίσιο μιας στρατηγικής που θα αντιμετώπιζον αποτελεσματικά τα διάφορα προβλήματα.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

1. TO GENDER MAINSTREAMING ΣΤΗΝ ΑΝΔΑΛΟΥΣΙΑ, ΙΣΠΑΝΙΑ

Ο Τομέας Φύλου και Ισότητας των Φύλων είναι ένα Πρόγραμμα παροχής τεχνικής βοήθειας για την πιλοτική εφαρμογή της στρατηγικής για την ένταξη της ισότητας σε όλες τις πολιτικές, στην Περιφερειακή Κυβέρνηση της περιοχής της Ανδαλουσίας. Το Πρόγραμμα συγχρηματοδοτείται από τη Γενική Διεύθυνση Ευρωπαϊκών Πόρων και από το Ινστιτούτο Γυναικών της Ανδαλουσίας (του Περιφερειακού Υπουργείου Ισότητας και Κοινωνικής Ευημερίας).

Ο Τομέας Φύλου και Ισότητας των Φύλων ξεκίνησε τις εργασίες του το 2002 και από τότε παρέχει στην περιφερειακή διοίκηση μια σταθερή δομή στήριξης σε θέματα συμβουλευτικής και τεχνικής βοήθειας για την έναρξη και την εδραίωση του gender mainstreaming, στην Περιφερειακή Κυβέρνηση και στη διοίκηση όλων των δημοσίων πολιτικών.

Οι δραστηριότητες του Τομέα περιλαμβάνουν την εφαρμογή, με έναν πρακτικό τρόπο, ενός μοντέλου δημόσιας παρέμβασης, που ευνοεί την ισότητα φύλων. Ο Τομέας, από την έναρξή του, έχει τους ακόλουθους στόχους:

- Τον προσδιορισμό των αναγκών και των δυνατοτήτων των διαφορετικών Γενικών Διευθύνσεων της Περιφερειακής Δημόσιας Διοίκησης, όσον αφορά στις ίσες ευκαιρίες μεταξύ των ανδρών και των γυναικών.
- Την παροχή εξειδικευμένης βοήθειας αναφορικά με το φύλο και την ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών στους παραπάνω αναφερόμενους διοικητικούς φορείς.
- Την ενθάρρυνση της παροχής της απαραίτητης εκπαίδευσης σε θέματα φύλου και ισότητας των φύλων στο προσωπικό αυτών των φορέων.
- Την επικύρωση ενός προτύπου για την εισαγωγή της στρατηγικής του gender mainstreaming στην Περιφερειακή Κυβέρνηση.

⁹ Η επιλογή και η άντληση των Καλών Πρακτικών έγινε από τα: Γκερμόση, Β. & Σακελλαρίου, Ε. (2009), *Οδηγός Καλών Πρακτικών Εφαρμογής της Ένταξης της Διάστασης του Φύλου (Gender Mainstreaming) στη Δημόσια Διοίκηση*, ΚΕΘΙ, Αθήνα, Quinn, S. (2009), *Η Κατάρτιση Δημόσιων Προϋπολογισμών με την Οπτική του Φύλου (Gender budgeting): Πρακτική εφαρμογή*, Συμβούλιο της Ευρώπης (ελληνική έκδοση: Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων) & Μάρη, Ε. & Μπίρμπας, Δ. (2010), *Οδηγός Εφαρμογής της Ευρωπαϊκής Χάρτας για την Ισότητα των Φύλων στις Τοπικές Κοινωνίες*, Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων.

Οι αρμοδιότητες και οι στόχοι του Τομέα Φύλου και Ισότητας έχουν διαμορφωθεί σε ένα **πρότυπο τεσσάρων (4) σταδίων** προοδευτικής εισαγωγής

Στάδιο 1: Ευαισθητοποίηση, διάγνωση και εκπαίδευση

Σε αυτή τη φάση, ο σκοπός είναι να προσδιοριστεί ο βαθμός εφαρμογής της αρχής της ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών στην Περιφερειακή Κυβέρνηση, καθώς και η ενημέρωση/ευαισθητοποίηση του προσωπικού σχετικά με την ανάγκη παρεμβάσεων για την επίτευξη της ισότητας των φύλων. Αυτό συνεπάγεται ότι το προσωπικό μπορεί να προσφερθεί εθελοντικά για να συμμετάσχει σε σχετικά επιμορφωτικά Προγράμματα. Σε συνεργασία με τον Τομέα Φύλου και Ισότητας των Φύλων αναπτύσσονται μεμονωμένα σχέδια εργασίας, ώστε μέλη του προσωπικού να εφαρμόσουν το gender mainstreaming στην καθημερινή εργασία τους.

Στάδιο 2: Κίνητρο και οργάνωση

Αυτό το στάδιο εστιάζει σε τυχόν αντιδράσεις και μερικές φορές, σε εμπόδια που έπονται των αλλαγών στα επίπεδα λήψης των αποφάσεων. Επιπλέον, δίνει έμφαση στη δημιουργία μιας ομάδας ανθρώπων μέσα στα διαφορετικά Τμήματα της Περιφερειακής Κυβέρνησης, για να προωθήσει την ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου. Η ιδέα που κρύβεται πίσω από αυτό το στάδιο είναι η υποκίνηση και η ενίσχυση της δέσμευσης μεταξύ όλων των επιπέδων λήψης των αποφάσεων, ιδιαίτερα των Γενικών Διευθυντών/-τριών, με τους/τις οποίους/-ες συμφωνείται να πραγματοποιηθούν πρόσθετα επιμορφωτικά Προγράμματα και σχέδια εργασίας που είναι προσαρμοσμένα στις ειδικές ανάγκες των Γενικών Διευθύνσεων. Κατά συνέπεια, σε αυτή τη φάση και σε σχέση με το προηγούμενο στάδιο, η υποχρέωση έχει μετατοπιστεί από το μεμονωμένο άτομο στους/στις Γενικούς/ές Διευθυντές/τριες.

Στάδιο 3: Εφαρμογή

Έπειτα από συμφωνία μεταξύ του Τομέα Φύλου και Ισότητας των Φύλων και των Γενικών Διευθυντών/-τριών ως προς τα επιμορφωτικά Προγράμματα και τα σχέδια εργασίας για τις μονάδες τους, το στάδιο εφαρμογής αρχίζει. Αυτό το στάδιο στοχεύει, επίσης, στη διάδοση και στη μεταφορά των δοκιμασμένων και αποδεδειγμένων διαδικασιών και των εμπειριών που αποκομίστηκαν σε άλλες Γενικές Διευθύνσεις.

Στάδιο 4: Γενίκευση

Αυτό το τελευταίο στάδιο αποτελείται από τη γενική εφαρμογή της στρατηγικής για το gender mainstreaming, που εφαρμόζεται ως συστηματική και μόνιμη διαδικασία σε όλες τις δημόσιες πολιτικές.

Ποιος εμπλέκεται και με ποιον τρόπο

Ο Τομέας Φύλου και Ισότητας των Φύλων προωθήθηκε από το Ινστιτούτο Γυναικών της Ανδαλουσίας και τη Γενική Διεύθυνση των Ευρωπαϊκών Πόρων της Περιφέρειας της Ανδαλουσίας. Εντούτοις, η στρατηγική του gender mainstreaming απαιτεί την ενεργό συμμετοχή των οργανισμών που πρέπει να την εφαρμόσουν. Για το λόγο αυτό, εμπλέκονται 84 Γενικές Διευθύνσεις που ανήκουν σε 14 περιφερειακά Υπουργεία. Από τις 84 Γενικές Διευθύνσεις, 145 διοικητικές μονάδες έχουν συμμετάσχει στις δραστηριότητες του Τομέα Φύλου και Ισότητας των Φύλων.

Βασικοί παράγοντες επιτυχίας και εμπόδια

Όλα τα περιφερειακά Υπουργεία έλαβαν μέρος στο Πρόγραμμα, σε διαφορετικούς βαθμούς συμμετοχής. Επίσης, αναλύθηκε η ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου στις δραστηριότητες 73 Γενικών Διευθύνσεων της Περιφερειακής Κυβέρνησης. Είναι αξιοπρόσεκτο ότι από το Περιφερειακό Υπουργείο Υγείας όλες οι Γενικές Διευθύνσεις και τα Τμήματά τους συμμετείχαν στις δράσεις.

Ο κύριος παράγοντας επιτυχίας αποδίδεται στο μοντέλο παρέμβασης, το οποίο σχεδιάστηκε με τέτοιο τρόπο, ώστε, μόλις ολοκληρωθούν τα τρία (3) στάδια, να μπορεί να λειτουργεί από μόνο του και να επεκταθεί σε όλες τις δραστηριότητες της Περιφερειακής Κυβέρνησης.

Κατά την εφαρμογή του μοντέλου, τα εμπόδια άλλαζαν μορφή συνεχώς. Κατά το πρώτο στάδιο, ο Τομέας Φύλου και Ισότητας των Φύλων δεν ήταν γνωστός και δεδομένου ότι είχε την υποχρέωση να εισάγει την αρχή της ισότητας των φύλων στην καθημερινή εργασία, ήταν δύσκολο να πειστούν τα άτομα να συμμετάσχουν τόσο στη διαγνωστική διαδικασία όσο και στην εκπαίδευση. Κατά τη διάρκεια αυτού του σταδίου, και λόγω του γεγονότος ότι η Περιφερειακή Κυβέρνηση είχε συμφωνήσει ότι η συμμετοχή έπρεπε να πραγματοποιηθεί σε εθελοντική και ατομική βάση, ένα άλλο εμπόδιο προέκυψε: η έλλειψη υποστήριξης και αναγνώρισης εκείνων που συμμετείχαν ενεργά στην εισαγωγή της διάστασης του φύλου στα καθήκοντά τους. Στο δεύτερο στάδιο, όταν επιτεύχθηκαν συμβιβασμοί σε πιο υψηλά και δομικά επίπεδα, ένα διαφορετικό είδος εμποδίου παρατηρήθηκε. Παρά τις συμφωνίες σε υψηλά και ενδιάμεσα επίπεδα λήψεων των αποφάσεων, παρατηρήθηκε παθητική αντίδραση. Φαίνεται ότι οι αλλαγές στις διαδικασίες που προέκυψαν αποτέλεσαν πρόσθετο φορτίο στην ήδη υπάρχουσα εργασία των εμπλεκόμενων, καθώς ήταν διαφορετικές από οποιαδήποτε άλλη εργασία και, επομένως, υπήρχε έλλειψη χρόνου στην εφαρμογή τους. Ένα άλλο σημαντικό πρόβλημα ήταν η έλλειψη επίσημων διαδικασιών για το σχεδιασμό του επιμορφωτικού Προγράμματος και των σχεδίων εργασίας για τις Γενικές Διευθύνσεις. Προκειμένου να ρυθμιστεί η συνεργασία μεταξύ του Τομέα Φύλου και Ισότητας των Φύλων των διαφόρων Γενικών Διευθύνσεων, θα ήταν απαραίτητη η εισαγωγή πρωτοκόλλων.

Αποτελέσματα

Όπως ήδη αναφέρθηκε, η ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου αναλύθηκε στις δραστηριότητες 73 Γενικών Διευθύνσεων της Περιφερειακής Κυβέρνησης. 352 άτομα-προσωπικό εκπαιδεύτηκαν στα βασικά θέματα του gender mainstreaming και σε συγκεκριμένα ζητήματα ισότητας των φύλων, όπως φύλο και υγεία και προϋπολογισμός βάσει φύλου.

Σημαντικές αλλαγές έχουν ήδη επιτευχθεί, όχι στο σύνολο αλλά μερικώς, και περιλαμβάνουν τα εξής στοιχεία:

- Χρήση δεδομένων διαχωρισμένων κατά φύλο
- Χρήση μη σεξιστικής γλώσσας
- Αναθεώρηση των κριτηρίων που χρησιμοποιούνται για την ανακατανομή πόρων, με την εισαγωγή της διάστασης του φύλου
- Εκπαίδευση του τεχνικού προσωπικού και ένταξη του θέματος των ίσων ευκαιριών στην ατζέντα της εσωτερικής εκπαίδευσης
- Αναθεώρηση των πληροφοριακών συστημάτων (ιστός, βάσεις δεδομένων, έντυπα κ.λπ.)
- Επεξεργασία των δεικτών που βασίζονται στο φύλο.

2. Η ΟΜΑΔΑ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΤΟΥ ΗΝΩΜΕΝΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Η Ομάδα Προϋπολογισμού των Γυναικών του Ηνωμένου Βασιλείου (Women's Budget Group-WBG) είναι μία από τις γνωστότερες και πιο επιφανείς ομάδες της κοινωνίας των πολιτών στον τομέα της κατάρτισης των δημόσιων προϋπολογισμών με την οπτική του φύλου. Η WBG ιδρύθηκε το 1989 και συνενώνει οικονομολόγους που ασχολούνται με φεμινιστικά ζητήματα, ερευνητές/τριες, συμβούλους για τη διαμόρφωση πολιτικών, μέλη σωματείων και ακτιβιστές/τριες, οι οποίοι/ες συνεργάζονται για την υλοποίηση του οράματος μιας κοινωνίας όπου θα επικρατεί η ισότητα μεταξύ των φύλων και όπου η οικονομική ανεξαρτησία των γυναικών τους παρέχει μεγαλύτερη αυτονομία στον επαγγελματικό, οικογενειακό και κοινωνικό βίο.

Το έργο της WBG περιστρέφεται γύρω από το θεμελιώδες ερώτημα «Πού διοχετεύονται οι πόροι και ποια είναι η επίπτωσή τους στην ισότητα των φύλων;». Οι δραστηριότητές της εντάσσονται σε τρεις κατηγορίες:

1. Ανταπόκριση στον ετήσιο εθνικό προϋπολογισμό και τις προκαταρκτικές αναφορές
2. Ενθάρρυνση της κυβέρνησης, και ειδικότερα του HM Treasury (Υπουργείο Οικονομίας του Ηνωμένου Βασιλείου), να εντάξει την κατάρτιση των δημόσιων προϋπολογισμών με την οπτική του φύλου στο έργο του
3. Εργασία με γυναίκες που ζουν σε συνθήκες φτώχειας για να υποστηριχτεί η συμμετοχή τους στη διαδικασία λήψης αποφάσεων και να λαμβάνονται υπόψη εμπειρικά δεδομένα κατά τη διαμόρφωση των πολιτικών.

Οι αντιδράσεις της ομάδας σε ό,τι αφορά τον εθνικό προϋπολογισμό αποτελούν χαρακτηριστικό γνώρισμα του έργου της. Με την υποστήριξη και ενίσχυση από το έργο και την έρευνα των μελών της ως ακαδημαϊκών αλλά και από τις εμπειρίες τους ως δημόσιων συνηγόρων, οι αντιδράσεις επιδιώκουν να είναι δριμείς και αντιπροσωπευτικές των

γυναικείων αναγκών, ενώ παράλληλα εκμεταλλεύονται τρέχουσες πολιτικές ευκαιρίες. Η ανάλυση αποτελεί πολύτιμο εργαλείο για πολλούς, εντός και εκτός της κυβέρνησης.

Η ημέρα κατά την οποία ψηφίζεται ο προϋπολογισμός αποτελεί παραδοσιακά τη μία ημέρα το χρόνο όπου ένα μεγάλο ποσοστό πολιτών του Ηνωμένου Βασιλείου επικεντρώνεται στην μακροοικονομική πολιτική και αποτελεί πλέον σημαντική ευκαιρία για να προβληθεί ο ρόλος της ισότητας των φύλων στην οικονομική πολιτική.

Η ομάδα WBG αποσκοπεί επίσης στην προώθηση της ανάλυσης βάσει των φύλων σε κυβερνητικό επίπεδο. Πρόοδος στον τομέα αυτό έχει επιτευχθεί σε ό,τι αφορά την κίνηση από την κυβέρνηση για μια ισχυρότερη συμβουλευτική διαδικασία διαμόρφωσης πολιτικής «βάσει στοιχείων», το διορισμό Υπουργού για Γυναικεία Ζητήματα και την πρόσφατη δέσμευση του Υπουργείου Οικονομίας του Ηνωμένου Βασιλείου για τακτικές συναντήσεις με τους Υπουργούς και τους αξιωματούχους, ώστε να παρουσιάζεται και να συζητείται η ανάλυση του προϋπολογισμού και των προκαταρκτικών αναφορών με την οπτική του φύλου.

Σε γενικές γραμμές, το έργο της WGB μπορεί να χαρακτηριστεί ως άσκηση σταδιακής ευαισθητοποίησης και απόκτησης ικανοτήτων, εντός και εκτός της κυβέρνησης. Η οικοδόμηση συνεργασιών και η αλλαγή της θεώρησης των πραγμάτων εκ μέρους των δημόσιων υπαλλήλων και άλλων ατόμων σε θέσεις ισχύος μπορεί να μην είναι άμεσα ορατά στον προϋπολογισμό, αλλά δύνανται να διευκολύνουν μεταγενέστερες αλλαγές. Τέτοιο παράδειγμα αποτελεί η προσπάθεια της WGB να πείσει το Υπουργείο Οικονομίας να αναλάβει ένα Έργο για την Ανάλυση των Εξόδων με την οπτική του φύλου (GAP). Ο Επικεφαλής του Προγράμματος της WGB εργαζόταν με απόσπασση με σύμβαση ημι-απασχόλησης ως project manager και τα μέλη της WGB παρείχαν τεχνική υποστήριξη.

Το έργο GAP ανέλαβε την κατάρτιση ανάλυσης των εξόδων με την οπτική του φύλου στο Υπουργείο Εργασίας και Συντάξεων και στο Υπουργείο Εμπορίου και Βιομηχανίας, στρέφοντας την προσοχή στα Προγράμματα και τις υπηρεσίες του New Deal για τις μικρές επιχειρήσεις. Το έργο αποτέλεσε σημαντικό εργαλείο ευαισθητοποίησης και απόκτησης ικανοτήτων στο εσωτερικό της κυβέρνησης σχετικά με τη σημασία της ανάλυσης των εξόδων με την οπτική του φύλου. Τα ευρήματά του εντάχθηκαν στην Ανασκόπηση των Εξόδων του 2004.

Σημαντικό σημείο έμφασης σχετικά με το τεκταινόμενο έργο της WGB αποτελεί το καθήκον του δημόσιου τομέα να προωθή την ισότητα των φύλων και να χρησιμοποιεί το κομμάτι αυτό της νομοθεσίας για την άσκηση πίεσης για σημαντικότερη χρήση της ανάλυσης του προϋπολογισμού με την οπτική του φύλου.

3. ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΑΙΡΕΤΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΙΣΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ

Σχολή πολιτικών επιστημών (Βενετία)

Ο Δήμος Βενετίας προώθησε μια σχολή πολιτικών επιστημών για γυναίκες ως μέρος του σχεδίου “Sister Cities Going Gender”. Η σχολή έθεσε δύο στόχους: 1) την κατάρτιση γυναικών δημοτικών υπαλλήλων ώστε να υποστηρίξουν τις καριέρες τους 2) την κατάρτιση των γυναικών της περιοχής ώστε να τις ενθαρρύνουν να αναλάβουν ενεργό δράση στις δημοτικές δραστηριότητες και ιδίως στην πολιτική. Το σχέδιο της πόλης της Βενετίας στοχεύει στη μόνιμη ύπαρξη αυτής της σχολής.

Πηγή: Δημαρχείο Βενετίας και Σχέδιο Αδελφών Πόλεων για την Πορεία των Δύο Φύλων
Ιστοσελίδα: www.comune.venezia.it, www.sister-cities-going-gender.org

Το βιβλίο της εξουσίας (Σουηδία)

Αυτό το μικρό εγχειρίδιο, που έχει ευρέως διανεμηθεί και μεταφραστεί σε αρκετές γλώσσες, συντάχθηκε από το Σουηδικό Σοσιαλδημοκρατικό κόμμα. Απαριθμεί τις κυριότερες δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες μέσα στα κόμματα και στις εκλεγμένες συνελεύσεις σε όλα τα επίπεδα καθώς και λύσεις ώστε να τις ξεπεράσουν.

Πηγή: Ομοσπονδία του Συμβουλίου της Κομητείας της Σουηδίας (Landstingsförbundet)
Ιστοσελίδα: www.lf.se, www.socialdemokraterna.se

Συμβουλευτική για νέες εκλεγμένες γυναίκες (Σουηδία)

Το σχέδιο “Ο Μεταβαλλόμενος Ρόλος των Πολιτικών” δημιουργήθηκε στην Κομητεία Ostergotland το 1995 με σκοπό να βοηθήσει στην ενσωμάτωση των εκλεγμένων γυναικών στην πρώτη τους ανάληψη καθηκόντων στις δημοτικές ομάδες. Στόχος του σχεδίου ήταν να χρησιμοποιήσει κατά τον καλύτερο δυνατό τρόπο τα προσόντα, τις ειδικότητες και τις εμπειρίες των γυναικών ώστε να πείσει νεότερες σε ηλικία και / ή νεοεκλεγμένες γυναίκες αντιπροσώπους ότι έχουν τα απαραίτητα προσόντα να αναλάβουν εργασίες με μεγαλύτερες ευθύνες, να αναπτύξει τις ηγετικές ικανότητες των γυναικών και να βοηθήσει τους άνδρες πολιτικούς να συνειδητοποιήσουν την ανάγκη να κατανοήσουν περισσότερο και να εκμεταλλευτούν τα δυνατά σημεία των γυναικών καθώς και να αλλάξουν τους μηχανισμούς λήψης αποφάσεων εφαρμόζοντας ιδέες για την ένταξη της ισότητας των φύλων.

Πηγή: Εγχειρίδιο: “Ο Μεταβαλλόμενος Ρόλος των Πολιτικών - Ομοσπονδία του Συμβουλίου της Κομητείας της Σουηδίας (Landstingsförbundet)
Ιστοσελίδα: www.lf.se, www.ostergotland.se

Καθοδήγηση για δημοτικούς δημοσίους υπαλλήλους (Βερολίνο)

Με τη βοήθεια του οργανισμού Ευρωπαϊκή Ακαδημία για Γυναίκες Βερολίνου, η πόλη του Βερολίνου ανέπτυξε ένα σχέδιο για τις γυναίκες υπαλλήλους της πόλης ώστε να

ενισχύσουν τη συμμετοχή τους στη δημοτική διοίκηση και να πάρουν προαγωγή στις υψηλότερες θέσεις.

Πηγή: Ευρωπαϊκή Ακαδημία για Γυναίκες στην Πολιτική και Οικονομία (EAF-Berlin)
Ιστοσελίδα: www.eaf-berlin.de

Οδηγός για το προσωπικό της πόλης για τη μη σεξιστική επικοινωνία στον εργασιακό χώρο (Γλασκόβη)

Ο σεξισμός εξακολουθεί να είναι ένα εμπόδιο για τις γυναίκες υπαλλήλους. Αυτή η Σκωτσέζικη πόλη εφαρμόζει μία δραστήρια πολιτική για την καταπολέμηση των διακρίσεων ώστε να διασφαλίσει ότι τα θέματα ισότητας λαμβάνονται περισσότερο υπόψη από τους δημοσίους υπαλλήλους και τα μέλη του συμβουλίου. Ο οδηγός διανεμήθηκε ώστε να ενημερώσει τις γυναίκες υπαλλήλους για τη νέα πραγματικότητα.

Πηγή: Δημοτικό Συμβούλιο Γλασκόβης
Ιστοσελίδα: http://www.glasgow.gov.uk/en/YourCouncil/PolicyPlanning_Strategy/Corporate/Equalities/Gender/index.htm

4. ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΜΟΝΑΔΩΝ ΑΣΚΗΣΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΙΣΟΤΗΤΑΣ

Εξήντα τέσσερα άτομα υπεύθυνα των γυναικείων συνθηκών (Essen-Γερμανία)

Σε ένα ή και περισσότερα άτομα στις 33 υπηρεσίες της πόλης είχε ανατεθεί η ευθύνη παρακολούθησης των ανισοτήτων ανάμεσα στα φύλα. Έχουν αναλάβει αυτό το χρέος παράλληλα με τα δικά τους καθήκοντα. Καθήκον τους είναι να συνεργαστούν με το τμήμα “Ίσων Ευκαιριών” και να διευκολύνουν τη διάδοση των πληροφοριών μεταξύ διαφορετικών τμημάτων και εξειδικευμένων τομέων. Σε μηνιαίες συναντήσεις των υπευθύνων δίνεται η δυνατότητα να ανταλλάξουν εμπειρίες, να συζητήσουν προβλήματα καθώς επίσης να προτείνουν νέα θέματα. Για παράδειγμα, οι υπάλληλοι που είναι υπεύθυνοι για τις γυναικείες συνθήκες του Essen και υπεύθυνοι του δικτύου υπολογιστών της διοίκησης, άνοιξαν σε συνεργασία με το γραφείο νεότητας ένα παιδικό σταθμό για τα παιδιά των υπαλλήλων του δημαρχείου για τις περιόδους των σχολικών διακοπών.

Πηγή: Deutscher Stadtetag, Ένταξη της Ισότητας των Φύλων, Παραδείγματα καλών πρακτικών που βρέθηκαν σε δήμους.

Ιστοσελίδα: http://essen.de/de/Leben/Wohnen/Wohnen_in_Essen.html www.staedtetag.de

5. ΣΥΛΛΟΓΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ

Δημοτικοί δείκτες σε θέματα ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών (Νορβηγία)

Από το 1999, η Νορβηγική Στατιστική Υπηρεσία κάθε χρόνο εκδίδει ένα μετρητή ισότητας των δύο φύλων ο οποίος επιτρέπει την κατηγοριοποίηση των πόλεων σύμφωνα με

έξη δείκτες: παιδικοί σταθμοί, ποσοστό γυναικών μέλη του δημοτικού συμβουλίου, επίπεδα εκπαίδευσης γυναικών και ανδρών, αριθμό γυναικών ανά 100 άνδρες ηλικίας 20-39 ετών, συμμετοχή εργατικού δυναμικού ανδρών και γυναικών και εισόδημα ανδρών και γυναικών.

Πηγή: Στατιστικά Νορβηγίας

Ιστοσελίδα: www.ssb.no/likekom_en/mail.html

6. ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΧΡΟΝΟΥ - ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ

Ένας εθνικός νόμος για τη διαχείριση χρόνου (Ιταλία)

Ο νόμος Turco, που υιοθετήθηκε το 2000, απαιτεί οι πόλεις με περισσότερους από 30,000 κατοίκους να εγκαθιδρύσουν μία δομή εστιασμένη στην επίτευξη ισορροπίας του πως οι χρονικοί περιορισμοί διαφέρουν ανά φύλο, κυρίως σε σχέση με τις ώρες εργασίας, τον ελεύθερο χρόνο και το διαθέσιμο χρόνο για εκπαίδευση και κοινωνικοποίηση. Η πόλη της Modena εισήγαγε μία πολιτική για την αρμονία των ωρών εργασίας προωθώντας το συντονισμό ανάμεσα στους χρήστες και τις υπηρεσίες. Πρόσφατα η Modena εισήγαγε αλλαγές στον προγραμματισμό των συνεδριάσεων των συμβουλίων της ώστε να γίνουν πιο συμβατές με την οικογενειακή ζωή.

Πηγή: Οδηγός για την ένταξη της ισότητας των φύλων σε τοπικές πολιτικές, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 5th FPRD

Ιστοσελίδα: <http://www.comune.modena.it/pariopportunita/index-ass.shtml>

7. ΑΣΤΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ

Μία παιδική χαρά προσαρμοσμένη σε κορίτσια (Ulm-Γερμανία)

Ο Δήμος Ulm διεξήγαγε μία έρευνα σε μία γειτονιά ώστε να καθορίσει τις ανάγκες των κοριτσιών σχετικά με τις υπαίθριες παιδικές χαρές. Αυτή η έρευνα βοήθησε στο να ανακαλυφθεί ποιες ήταν οι ιδέες των κοριτσιών και οι επιθυμίες τους όσον αφορά μια παιδική χαρά που να ανταποκρίνεται στις ανάγκες τους. Στην έρευνα συμπεριλήφθηκαν και αγόρια ώστε να αποφευχθούν οποιασδήποτε μορφής διαμάχες και να υπάρξει άμεση σύγκριση μεταξύ αγοριών και κοριτσιών. Η σπουδαία πτυχή της έρευνας ήταν η άμεση συμμετοχή των παιδιών, τα οποία θα ήταν οι ωφελούμενοι των νέων παιχνιδιών, του εξοπλισμού και των υλικών κατασκευής. Οι παιδαγωγοί έλαβαν υπόψη τους τις εμπειρίες, τις προτιμήσεις, τις συμπεριφορές και τα συγκεκριμένα παιχνίδια αγοριών και κοριτσιών. Με τη βοήθεια των πληροφοριών που αποκομίστηκαν από την έρευνα και τα πειράματα που διεξήγαν οι παιδαγωγοί, ένας σημαντικός αριθμός δεδομένων συγκεντρώθηκε ο οποίος υπέδειξε τις αποκλίνοσες προτεραιότητες κοριτσιών και αγοριών όσον αφορά την παιδική

χαρά. Το αποτέλεσμα ήταν η αναδιοργάνωση της παιδικής χαράς ώστε να εξασφαλιστεί ότι οι προτεραιότητες των κοριτσιών λαμβάνονται υπόψη.

Ιστοσελίδα: www.staedtetag.de, www.ulm.de

8. ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ - ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΕΣ

Αστικός σχεδιασμός ευαισθητοποιημένος στα θέματα των δύο φύλων (Ανόβερο)

Ένταξη της ισότητας των δύο φύλων εισήχθη στις πολιτικές, στα προγράμματα και τα έργα που αφορούν την αστική πολιτική και ιδιαίτερα τα δημόσια μέσα μεταφοράς. Τα μέλη της Επιτροπής Ισότητας έχουν αναπτύξει σε συνεργασία με ειδικούς στον αστικό σχεδιασμό του Δήμου του Ανόβερο, ευαισθητοποιημένο σχέδιο στα θέματα των δύο φύλων.

Πηγή: GTZ Πιλοτικό Πρόγραμμα Φύλων

Ιστοσελίδα: http://www.hannover.de/de/buerger/pres_med/RH_pm-2008/RH_pm-2008-10/pm410.html

Άτομα που ταξιδεύουν με παιδιά σε καρτσάκι ταξιδεύουν δωρεάν (Ελσίνκι)

Οι γυναίκες χρησιμοποιούν τα δημόσια μέσα μεταφοράς πιο συχνά από τους άνδρες. Άτομα που ταξιδεύουν με παιδιά σε καρτσάκι στο δημόσιο σύστημα συγκοινωνιών της Μητροπολιτικής περιοχής του Ελσίνκι έχουν τη δυνατότητα να τα χρησιμοποιούν δωρεάν. Αυτή η πολιτική βοηθάει στο να ενθαρρύνονται οι μητέρες και οι πατέρες να χρησιμοποιούν τις δημόσιες συγκοινωνίες.

Ιστοσελίδα: www.helskinki.fi

9. ΣΤΕΓΑΣΗ

Γυναίκεια συνεισφορά στο σχεδιασμό στέγασης: Βιέννη (Αυστρία)

Το "Frauen-Werk-Stadt" ήταν ένα πειραματικό πρόγραμμα με πρόθεση να λάβει υπόψη τις ανάγκες των γυναικών στο σχεδιασμό αστικών πλάνων και στέγασης. Μέρος της πόλης επιλέχθηκε για να ξανασχεδιαστεί αποκλειστικά από γυναίκες αρχιτέκτονες. Λόγω της μεγάλης επιτυχίας του σχεδίου, η πόλη ξεκίνησε το Φεβρουάριο 2000 ένα πρόγραμμα παρακολούθησης. Πέρα των γενικών στόχων στέγασης που εστίαζαν σε συγκεκριμένες ανάγκες των γυναικών, 42 διαμερίσματα (από τα 140) χτίστηκαν ειδικά για ηλικιωμένους πολίτες. Το πρόγραμμα Frauen-Werk-Stadt II ολοκληρώθηκε τον Αύγουστο 2004.

Ιστοσελίδα: http://www.bestpractices.at/main.php?page=vienna/best_practices/gender/frauen_werk_stadt&lang=en

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ

ΓΛΩΣΣΑΡΙ ΒΑΣΙΚΩΝ ΕΝΝΟΙΩΝ¹⁰

Άμεση Διάκριση: Πολιτικές, διαδικασίες ή κριτήρια που κάνουν ανοιχτά διάκριση απέναντι σε κάποιο από τα δύο φύλα και συνεπώς προκαλούν άμεσα αποτελέσματα στο κάθε φύλο. Η άμεση διάκριση στηρίζεται και πηγάζει από υπάρχουσες ανισότητες στις στάσεις, στις συμπεριφορές και στις δομές της κοινωνίας.

Ανάλυση Προϋπολογισμού με την Οπτική του Φύλου: Η ανάλυση του αντίκτυπου που έχουν οι (κρατικές) δαπάνες και τα έσοδα στην κοινωνική θέση και στις ευκαιρίες για άνδρες, γυναίκες, αγόρια και κορίτσια, καθώς επίσης και στις μεταξύ τους κοινωνικές σχέσεις. Η ανάλυση του προϋπολογισμού από την άποψη του φύλου βοηθά να ληφθούν αποφάσεις σχετικά με το πώς πρέπει να προσαρμοστούν οι πολιτικές, προκειμένου να επιτύχουν μέγιστο αντίκτυπο, αλλά και πού πρέπει να επαναδιανεμηθούν οι πόροι για να επιτευχθεί ανθρώπινη ανάπτυξη και ισότητα των φύλων.

Ανάλυση ως προς το Φύλο: Η μελέτη των διαφορών στις συνθήκες, στις ανάγκες, στους δείκτες συμμετοχής, στην πρόσβαση σε πόρους, στην ανάπτυξη, στον έλεγχο των περιουσιακών στοιχείων, στις εξουσίες λήψεων αποφάσεων κτλ. μεταξύ γυναικών και ανδρών, στο πλαίσιο των ρόλων που τους αποδίδονται βάσει του φύλου τους.

Ανισότητες κατά φύλο: Οι ανισότητες ή ανομοιότητες σε οποιονδήποτε τομέα ανάμεσα στις γυναίκες και στους άνδρες όσον αφορά στο επίπεδο της συμμετοχής τους, της πρόσβασής τους στους πόρους, στα δικαιώματα, στις αμοιβές ή στα επιδόματα.

Αόρατα Εμπόδια: Στάσεις και υποβόσκουσες παραδοσιακές αντιλήψεις, πρότυπα, κανόνες και αξίες που εμποδίζουν την πλήρη και ελεύθερη συμμετοχή των γυναικών (ή των ανδρών) σε κάποιους τομείς της κοινωνικής και οικονομικής ζωής.

Γυάλινη οροφή: Το αόρατο φράγμα, το οποίο προκύπτει από ένα περίπλοκο σύνολο δομών σε οργανώσεις/επιχειρήσεις όπου κυριαρχούν οι άνδρες και έχει ως αποτέλεσμα να παρεμποδίζεται η ανάθεση ανώτερων θέσεων σε γυναίκες.

Δεδομένα διαχωρισμένα κατά φύλο: Η συλλογή και ο διαχωρισμός των στατιστικών δεδομένων και πληροφοριών κατά φύλο ώστε να είναι δυνατή η συγκριτική τους ανάλυση / η ανάλυσή τους με βάση το φύλο.

Δείκτες Επιπτώσεων: Οι δείκτες επιπτώσεων εκφράζουν τις συνέπειες των παρεμβάσεων πέρα των άμεσων αποτελεσμάτων στους/στις απευθείας επωφελουμένους/ες από αυτές. Εκφράζουν, με άλλα λόγια, τα μεσο- και τα μακροπρόθεσμα αποτελέσματα σε ευρύτερα πεδία των παρεμβάσεων από το ακριβές αντικείμενο της παρέμβασης.

Δείκτες φύλου: Γεγονότα και μεγέθη, η χρήση των οποίων μπορεί να καταμετρήσει την

¹⁰ Το γλωσσάρι βασικών εννοιών έχει ως πηγές τα ακόλουθα: Γκερμόση, Β. & Σακελλαρίου, Ε. (2009), *Οδηγός Καλών Πρακτικών Εφαρμογής της Ένταξης της Διάστασης του Φύλου (Gender Mainstreaming) στη Δημόσια Διοίκηση*, ΚΕΘΙ, Αθήνα, Ευρωπαϊκή Επιτροπή (1998), *100 λέξεις για την ισότητα. Γλωσσάριο όρων σχετικών με την ισότητα ανδρών και γυναικών*, Υπηρεσία Επισήμων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, ΚΠ EQUAL (2004), *Οδηγός της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας EQUAL για την ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου* & Quinn, S. (2009), *Η Κατάρτιση Δημόσιων Προϋπολογισμών με την Οπτική του Φύλου (Gender budgeting): Πρακτική εφαρμογή*, Συμβούλιο της Ευρώπης (ελληνική έκδοση: Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων).

έκταση προόδου σχετικά με την ένταξη της διάστασης του φύλου σε μια διαδικασία.

Διαδικασία Προϋπολογισμού: Αναφέρεται στα στάδια των σχεδίων προϋπολογισμού. Κατά κανόνα, αυτά τα στάδια αποτελούνται από:

Στάδιο 1: Κατάρτιση του προϋπολογισμού,

Στάδιο 2: Έγκριση του προϋπολογισμού,

Στάδιο 3: Υλοποίηση του προϋπολογισμού,

Στάδιο 4: Αξιολόγηση του προϋπολογισμού

Διαδικασία της ένταξης της διάστασης του φύλου: Η συστηματική εφαρμογή ενός σχεδίου δράσης για την ένταξη της διάστασης του φύλου στην κουλτούρα ενός οργανισμού και στους τομείς δράσης/πολιτικής του, συμβάλλοντας έτσι σε μια έντονη οργανωτική μεταβολή.

Διακρίσεις κατά των γυναικών: Κάθε διαχωρισμός, εξαίρεση ή περιορισμός που βασίζεται στο φύλο και έχει ως σκοπό ή/και αποτέλεσμα να διακυβεύσει ή να περιορίσει την απόλαυση ή την άσκηση από τις γυναίκες των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, των θεμελιωδών ελευθεριών στον πολιτικό, οικονομικό, κοινωνικό, πολιτιστικό, αστικό και κάθε άλλον τομέα.

Διάσταση του Φύλου: Η διάσταση κάθε ζητήματος που σχετίζεται με το φύλο/με τις διαφορές στη ζωή των ανδρών και των γυναικών.

Διατομεακή Προσέγγιση των Φύλων : Μέθοδος κοινωνικής έρευνας κατά την οποία αναλύονται ταυτόχρονα το φύλο, η εθνότητα, η τάξη, η σεξουαλικότητα και άλλες κοινωνικές διαφορές.

Διαφορά στις αμοιβές των δύο φύλων: Οι υφιστάμενες διαφορές μεταξύ των αποδοχών των ανδρών και των γυναικών, εξαιτίας του επαγγελματικού διαχωρισμού και της άμεσης διάκρισης που οφείλονται στο φύλο και όχι στην αξία της εργασίας.

Διαφορές κατά φύλο: Οι κοινωνικές και πολιτισμικές διαφορές μεταξύ γυναικών και ανδρών, καθώς και οι διαφορετικές αξίες που αποδίδονται στη σφαίρα δραστηριοτήτων γυναικών και ανδρών. Οι διαφορές κατά φύλο ποικίλλουν σε κάθε κοινωνία και πολιτισμό και διαχρονικά αλλάζουν.

Διαχωρισμός στην αγορά εργασίας: Η συγκέντρωση των γυναικών και των ανδρών σε διαφορετικές μορφές και σε διαφορετικά επίπεδα οικονομικής δραστηριότητας και απασχόλησης, με τις γυναίκες να περιορίζονται σε ένα στενότερο πεδίο επαγγελματίων σε σχέση με τους άνδρες (οριζόντιος διαχωρισμός), και σε εργασία χαμηλότερης βαθμίδας (κάθετος διαχωρισμός).

Διαχωρισμός των Στατιστικών Δεδομένων βάσει Φύλου: Προσδιορισμός των δεδομένων για γυναίκες/κορίτσια σε σύγκριση με εκείνα για άνδρες/αγόρια. Κατάτμηση (ή διαχωρισμός) των κοινωνικοοικονομικών στατιστικών στοιχείων, προκειμένου να καταδείξουν τις διαφορές και τις ομοιότητες ανάμεσα σε (διάφορες ομάδες) γυναίκες/κορίτσια και άνδρες/αγόρια. Τα δεδομένα αυτά είναι ουσιώδη για την κατάρτιση δημόσιων προϋπολογισμών με την οπτική του φύλου – διαφορετικά είναι αδύνατον να αποτιμηθεί ο αντίκτυπος των προϋπολογισμών στις σχέσεις των φύλων.

Εκτίμηση των επιπτώσεων μιας πολιτικής ανάλογα με το φύλο: Η εξέταση των προτάσεων μιας πολιτικής, προκειμένου να διαπιστωθεί κατά πόσον θα επηρεάσουν τις

γυναίκες και τους άνδρες με διαφορετικό τρόπο, με σκοπό την προσαρμογή τους, ώστε να εξασφαλίζεται η καταπολέμηση τυχόν περιπτώσεων διακριτικής μεταχείρισης και η προώθηση της ισότητας μεταξύ των φύλων.

Έλεγχος ως προς το Φύλο: Αποτίμηση του βαθμού στον οποίο έχει θεσμοθετηθεί αποτελεσματικά η ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών στις πολιτικές, στα προγράμματα, στις οργανωτικές δομές και διαδικασίες (συμπεριλαμβανομένων των διαδικασιών λήψης αποφάσεων) και στους αντίστοιχους προϋπολογισμούς.

Έμμεση Διάκριση: Πολιτικές, διαδικασίες ή κριτήρια που δεν κάνουν ανοιχτά διάκριση απέναντι στο ένα ή το άλλο φύλο, αλλά που έχουν άνισες επιπτώσεις στις γυναίκες ή στους άνδρες, ως συνέπεια των κατεστημένων κατά φύλο ανισοτήτων ή των αόρατων εμποδίων.

Έμφυλη Ανάλυση: Η μελέτη των σχέσεων γυναικών και ανδρών/αγοριών και κοριτσιών, η οποία αναλύει στατιστικές, το νομοθετικό πλαίσιο, τις κοινωνικές συνθήκες και άλλους παράγοντες που σχετίζονται ή αναφέρονται στα έμφυλα μειονεκτήματα.

Ενδυνάμωση: Ο τρόπος για την απόκτηση πρόσβασης σε πόρους για την ανάπτυξη των ικανοτήτων ενός ατόμου με σκοπό την ενεργό συμμετοχή του στη διαμόρφωση των συνθηκών της ζωής του και της ζωής της κοινότητας στην οποία είναι ενταγμένο από οικονομικής, κοινωνικής και πολιτικής άποψης.

Ένταξη της διάστασης του φύλου στους προϋπολογισμούς: Η προσέγγιση που χρησιμοποιείται για να προωθήσει την ισότητα μεταξύ των φύλων διαμέσου της ένταξης της στην οικονομική διαδικασία και στην πολιτική κατανομή και διαχείρισης των χρηματοοικονομικών πόρων. Επαναπροσδιορισμός των εσόδων και εξόδων και ανασχεδιασμός της διαδικασίας των οικονομικών προϋπολογισμών των έργων, επανατοποθέτηση των πόρων κατά τρόπο συνυπολογισμού της διάστασης του φύλου όσον αφορά τους ωφελούμενους.

Ένταξη της Διάστασης του Φύλου: Η συστηματική ένταξη σε όλες τις πολιτικές, των συνθηκών, των προτεραιοτήτων και των αναγκών των γυναικών και των ανδρών, υπό το πρίσμα της προώθησης της ισότητας μεταξύ γυναικών και ανδρών. Η κινητοποίηση όλων των γενικών πολιτικών και μέτρων, ιδιαίτερα σκοπεύοντας στην επίτευξη της ισότητας λαμβάνοντας υπόψη ενεργά και ανοιχτά, στη φάση του σχεδιασμού, τις συνέπειές τους στις αντίστοιχες συνθήκες της ζωής των γυναικών και των ανδρών κατά την εφαρμογή, την παρακολούθηση και την αξιολόγηση. Η αναδιοργάνωση, η βελτίωση, η εξέλιξη και εκτίμηση των διαδικασιών λήψης αποφάσεων με την οπτική της ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών σε όλους τους τομείς και σε όλους τους εμπλεκόμενους συντελεστές στη χάραξη, την εφαρμογή, την παρακολούθηση και την αξιολόγηση των πολιτικών.

Ευαίσθητοποιημένος, (η), (ο) ως προς τη διάσταση του φύλου: Εκείνος, (η), (ο) που συνεκτιμά τα ζητήματα που σχετίζονται με τη διάσταση του φύλου και ασχολείται με αυτά.¹¹

Θετική Δράση: Μέτρα που στοχεύουν σε μια συγκεκριμένη ομάδα (γυναικών ή ανδρών) και αποσκοπούν στην εξάλειψη και στην πρόληψη των διακρίσεων ή στην αντιστάθμιση της μειονεκτικής θέσης στην οποία μπορεί να βρίσκονται τα μέλη της ομάδας, λόγω της στάσης ζωής, της συμπεριφοράς ή των δομών που επικρατούν (ορισμένες φορές αναφέρεται και ως θετική διάκριση).

¹¹ Στο ίδιο.

Ίση αμοιβή για εργασία ίσης αξίας: Ίση αμοιβή για εργασία στην οποία αποδίδεται ίση αξία χωρίς διακρίσεις λόγω φύλου ή οικογενειακής κατάστασης σε σχέση με όλες τις πτυχές του ποσού και των συνθηκών της αμοιβής.

Ισορροπη συμμετοχή γυναικών και ανδρών: Ο καταμερισμός των θέσεων εξουσίας και λήψης των αποφάσεων (40-60% εκπροσώπηση ανεξαρτήτως φύλου) μεταξύ ανδρών και γυναικών σε όλους τους τομείς της ζωής, ο οποίος αποτελεί σημαντική προϋπόθεση για την ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών (Σύσταση 96/694/ΕΚ του Συμβουλίου της 2ας Δεκεμβρίου 1996, ΕΕ L 319).

Ισότητα Ανδρών και Γυναικών: Μια κατάσταση στην οποία άνδρες και γυναίκες χαίρουν ίσων δικαιωμάτων και ευκαιριών με τέτοιο τρόπο, ώστε η συμπεριφορά, οι φιλοδοξίες, οι επιθυμίες και οι ανάγκες ανδρών και γυναικών να τυγχάνουν ίσης εκτίμησης και εύνοιας. Για το Συμβούλιο της Ευρώπης, ισότητα ανδρών και γυναικών σημαίνει *«ίση θεατότητα, ενδυνάμωση, ευθύνη και συμμετοχή των δύο φύλων σε όλα τα πεδία του δημόσιου και του ιδιωτικού βίου. Η ισότητα ανδρών και γυναικών είναι το αντίθετο της ανισότητας ανδρών και γυναικών, όχι της διαφοράς μεταξύ ανδρών και γυναικών»*.

Ισοτιμία των φύλων: Η έννοια της ισοτιμίας των φύλων υπερβαίνει το πλαίσιο των ατομικών δικαιωμάτων (ισότητα) ανδρών και γυναικών. Αφορά στην ισοτιμία και ισοδυναμία των προτύπων ζωής, των ικανοτήτων και δραστηριοτήτων των δύο φύλων. Η έννοια δεν εμπεριέχει καμία ιεράρχηση των φύλων, αλλά περιγράφει τις ικανότητες και τα χαρακτηριστικά που συνηθίζουμε να διακρίνουμε σε ανδρικά και γυναικεία. Η ισοτιμία αποτελεί στόχο που η πολιτεία οφείλει να προσεγγίζει διαρκώς στο πλαίσιο της λειτουργίας της δημοκρατίας. Για το λόγο αυτό, αποτελεί ζητούμενο, όπως άλλωστε και η ισότητα των φύλων και πρέπει να λαμβάνεται υπόψη στη διαμόρφωση των εκπαιδευτικών, εργασιακών και κοινωνικών πολιτικών.

Κατάρτιση Δημόσιων Προϋπολογισμών με την Οπτική του Φύλου: Η εφαρμογή της οπτικής του φύλου στα χρηματοοικονομικά σχέδια και στη διαδικασία του προϋπολογισμού, λαμβάνοντας υπόψη τις ανάγκες και τις προτεραιότητες (διαφόρων ομάδων) ανδρών και γυναικών, συνυπολογίζοντας τους διαφορετικούς ρόλους που έχουν στο σπίτι, στο χώρο εργασίας και στην κοινωνία. Για το Συμβούλιο της Ευρώπης η διαδικασία αυτή είναι υλοποίηση της ένταξης της διάστασης του φύλου στην κατάρτιση των προϋπολογισμών. Αυτό σημαίνει μια αποτίμηση των προϋπολογισμών βάσει φύλου, ενσωματώνοντας την οπτική του φύλου σε όλα τα επίπεδα της δημοσιονομικής διαδικασίας, καθώς και αναδιάρθρωση των εσόδων και των δαπανών, ώστε να επιτευχθεί η ισότητα των φύλων.

Κατάρτιση Προϋπολογισμού: Σχεδιασμός των εσόδων και των δαπανών εντός μιας συγκεκριμένης περιόδου, συμπεριλαμβανομένου του ορισμού των προτεραιοτήτων.

Κοινωνία των Πολιτών: Εθελοντικώς οργανωμένοι/ες πολίτες/ισσες σε μη κυβερνητικές/μη κερδοσκοπικές οργανώσεις, όπως για παράδειγμα συνδικαλιστικές ενώσεις, οργανώσεις γυναικών, περιβαλλοντικές οργανώσεις, εκκλησίες, αθλητικοί σύλλογοι, δίκτυα ασθενών, ομάδες συνηγορίας, κινήματα νεολαίων, οργανώσεις αναπτυξιακής συνεργασίας, ομάδες πίεσης, οργανώσεις καταναλωτών κ.λπ. Συλλογικά, αυτές οι οντότητες είναι [γνωστές ως] το κοινωνικό κεφάλαιο της κοινωνίας.

Κοινωνικό Φύλο (gender): Αναφέρεται στις κοινωνικές διαφορές μεταξύ ανδρών και γυναικών. Η διάσταση του φύλου εντοπίζει τις σχέσεις μεταξύ ανδρών και γυναικών, όπως αυτές καθορίζονται από κοινωνική, πολιτισμική, πολιτική και οικονομική άποψη. Οι σχέσεις ανάμεσα στα φύλα ποικίλλουν από το ένα μέρος στο άλλο και σε βάθος χρόνου·

αλλάζουν ανταποκρινόμενες σε μεταβαλλόμενες περιστάσεις. Αντιθέτως, το βιολογικό φύλο (sex) εντοπίζει τις βιολογικές διαφορές μεταξύ ανδρών και γυναικών, οι οποίες παραμένουν σταθερές.

Οπτική του φύλου: Η εξέταση και η επισήμανση των διαφορών λόγω του φύλου, οι οποίες ενδέχεται να υπάρχουν σε οποιαδήποτε δεδομένη δραστηριότητα/τομέα άσκησης πολιτικής.

Πολιτικός σχεδιασμός ένταξης της ισότητας των δύο φύλων: Mainstreaming Gender Η ένταξη της οπτικής του φύλου στο σχεδιασμό μιας πολιτικής και η εφαρμογή της στην πράξη.

Ποσοτώσεις: Ο καθορισμός ποσοστού ή μεριδίου θέσεων, εδρών ή διαθέσιμων πόρων για να καλυφθεί από συγκεκριμένη ομάδα ή να χορηγηθεί σε αυτή, γενικά βάσει κάποιων ορισμένων κανόνων ή κριτηρίων με στόχο τη διόρθωση κάποιας προηγούμενης ανισότητας που εμφανίζεται συνήθως στις θέσεις λήψης αποφάσεων ή στην πρόσβαση σε ευκαιρίες κατάρτισης ή απασχόλησης.

Προκατάληψη: Η προκατάληψη είναι η στάση που υιοθετούμε απέναντι σε μια ομάδα ανθρώπων και βασίζεται στο στερεότυπο που έχουμε για αυτήν. Είναι, δηλαδή, μια γνώμη ή άποψη η οποία έχει σχηματιστεί κατά έναν μη αντικειμενικό/επιστημονικό τρόπο. Συχνά σχηματίζεται ως έλλειψη πληροφόρησης ή μειωμένη αντίληψη. Μια κλασική πηγή προκατάληψης είναι η αντιμετώπιση ατόμων ως αντιπροσωπευτικών δειγμάτων των ομάδων στις οποίες ανήκουν (εθνικές, ηλικιακές, φύλου και άλλες).

Προνομιακή μεταχείριση: Η μεταχείριση ενός ατόμου ή μιας ομάδας ατόμων με τρόπο που ενδέχεται να οδηγήσει αυτό το άτομο ή την ομάδα σε καλύτερη θέση όσον αφορά στις παροχές, την πρόσβαση σε πόρους, τα δικαιώματα, τις ευκαιρίες ή το καθεστώς τους σε σχέση με άλλα άτομα ή ομάδες ατόμων. Μπορεί να χρησιμοποιηθεί θετικά, όταν συνεπάγεται θετική δράση, η οποία αποσκοπεί στην εξάλειψη προηγούμενης διακριτικής μεταχείρισης, ή αρνητικά, όταν έχει στόχο τη διατήρηση διαφορών ή πλεονεκτημάτων για ένα άτομο ή μια ομάδα ατόμων έναντι ενός άλλου ατόμου ή μιας άλλης ομάδας ατόμων.

Προσέγγιση ένταξης της διάστασης του φύλου στους προϋπολογισμούς: Η προσέγγιση που χρησιμοποιείται για να προωθήσει την ισότητα μεταξύ των φύλων διαμέσου της ένταξης της στην οικονομική διαδικασία και στην πολιτική κατανομής και διαχείρισης των χρηματοοικονομικών πόρων. Επαναπροσδιορισμός των εσόδων και εξόδων και ανασχεδιασμός της διαδικασίας των οικονομικών προϋπολογισμών των έργων, επανατοποθέτηση των πόρων κατά τρόπο συνυπολογισμού της διάστασης του φύλου όσον αφορά στους/στις ωφελουμένους/ες.

Προϋπολογισμός: Ένα σχέδιο για τον τρόπο με τον οποίο θα λαμβάνονται και θα δαπανώνται χρήματα εντός μιας συγκεκριμένης χρονικής περιόδου ή για μια συγκεκριμένη δραστηριότητα.

Ρόλοι των φύλων: Ένα σύνολο στερεότυπων για τη δράση και τη συμπεριφορά των ανδρών και των γυναικών, το οποίο αποτυπώνεται και διατηρείται με τον τρόπο που περιγράφεται στον όρο «Κοινωνικό συμβόλαιο των φύλων».

Στατιστικές κατά φύλο: Η συλλογή και ο διαχωρισμός των δεδομένων και των στατιστικών στοιχείων κατά φύλο, ώστε να είναι δυνατή η συγκριτική ανάλυση (τα στοιχεία αναφέρονται ορισμένες φορές και ως δεδομένα κατά φύλο).

Στερεότυπο: Η λέξη στερεότυπο αναφέρεται στις αντιλήψεις που έχουμε ως αποτέλεσμα

προκαταλήψεων απέναντι σε άτομα, ομάδες και ιδέες. Είναι, δηλαδή, ένα σύνολο πεποιθήσεων που αφορούν σε προσωπικά χαρακτηριστικά μιας ομάδας ανθρώπων, τα οποία, ωστόσο, δεν ανταποκρίνονται πάντα στην πραγματικότητα. Σε σχέση με το φύλο, τα στερεότυπα φύλου είναι οι αντιλήψεις που έχουμε και οι στάσεις που υιοθετούμε, αναφορικά με την ταυτότητα των ανδρών και γυναικών. Οι έννοιες «στερεότυπο» και «προκατάληψη», παίζουν σημαντικό ρόλο στη ζωή μας, αφού επηρεάζουν σε σημαντικό βαθμό τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβανόμαστε τον κόσμο και τους γύρω μας, τον τρόπο που διαμορφώνουμε την κρίση και τη συμπεριφορά μας και, εν τέλει, τον τρόπο που συμπεριφερόμαστε σε άτομα που ανήκουν σε συγκεκριμένες ομάδες. Με δεδομένο ότι οι αποφάσεις που λαμβάνουμε σε σχέση με τα άτομα αυτά, επίσης επηρεάζονται, σημαίνει ότι οι δύο αυτές έννοιες, κατά την εφαρμογή τους, μπορούν να αποτελέσουν αφετηρία για διακριτική μεταχείριση.

Συνδυασμός επαγγελματικής και οικογενειακής/ιδιωτικής ζωής: Η εισαγωγή συστημάτων γονικής άδειας ή άδειας για οικογενειακούς λόγους, ρυθμίσεων για τη φροντίδα των παιδιών και των ηλικιωμένων και η ανάπτυξη μιας δομής και μιας οργάνωσης του εργασιακού περιβάλλοντος που θα διευκολύνουν το συνδυασμό των επαγγελματικών υποχρεώσεων και των υποχρεώσεων που συνεπάγεται η ιδιωτική ζωή, η οικογένεια και το νοικοκυριό για τις γυναίκες και τους άνδρες.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙΙ**ΧΡΗΣΙΜΕΣ ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ**

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΙ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ	
AWID - Association for Women's Rights in Development	http://www.awid.org/
CIDA, Guide to Gender-Sensitive Indicators	http://www.acdi-cida.gc.ca/cida_ind.nsf/0/98005d3629e784fe8525694f0064f11f?OpenDocument
Commission on the Status of Women-Follow-up to Beijing and Beijing + 5	http://www.un.org/womenwatch/daw/csw/ http://www.un.org
Committee on the Elimination of Discrimination Against Women	http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/committee.htm
Council of European Municipalities and Regions CEMR	www.ccre.org
Council of Europe	http://www.coe.int
European Commission – Gender Equality	http://ec.europa.eu/employment_social/gender_equality/index_en.html
European Commission – Gender Mainstreaming	http://ec.europa.eu/employment_social/gender_equality/gender_mainstreaming/general_overview_en.html
Council of Europe, Human Rights, Equality between Women and Men	www.coe.int/t/dghl/standardsetting/equality/default_en.asp
European Database: Women in Decision-Making	www.db-decision.de
European Parliament, Committee on Women's Rights and Gender Equality –FEMM	www.europarl.eu.int/committees/femm_home.htm

European Women's Lobby	http://www.womenlobby.org/
ILO-International Labour Organisation	http://www.ilo.org/global/Themes/Equality_and_Discrimination/lang-en/index.htm
Fourth World Conference on Women, Beijing 1995 (The Beijing Declaration and Platform for Action)	http://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/
OECD-Organisation for Economic Co-operation and Development	http://www.oecd.org
The Millennium Development Goals (MDGs)	http://www.undp.org/mdg/basics.shtml
United Nations	http://www.un.org
United Nations Division for the Advancement of Women	http://www.un.org/womenwatch/daw/index.html
United Nations Development Fund for Women	http://www.unifem.org/
United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO)	http://www.unesco.org
United Nations Inter-Agency Network on Women and Gender Equality (IANWGE)	http://www.un.org/womenwatch/
United Nations: Women (General Information, Department of Public Information)	http://www.un.org/ecosocdev/geninfo/women/index.html
United Nations International Research and	http://www.un-instraw.org/

Training Institute for the Advancement of Women (INSTRAW)	
United Nations Entity for Gender Equality and Empowerment of Women (UNWomen)	www.unwomen.org
WEAVE / A European Gender Studies Network	www.weave-network.eu
Women's International Studies Europe (WISE)	http://www.wise.medinstgenderstudies.org
Women in Development Europe (WIDE)	http://www.eurosur.org/wide/
World Bank	http://www.worldbank.org
ΕΘΝΙΚΟΙ ΦΟΡΕΙΣ	
Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων	www.isotita.gr
Ειδική Υπηρεσία Εφαρμογής Συγχρηματοδοτούμενων Προγραμμάτων της ΓΓΙΦ	http://www.eyeisotita.gr
Εθνικό Κέντρο Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης (ΕΚΔΔΑ)	www.ekdd.gr
Εθνικά Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς (ΕΣΠΑ)	http://www.espa.gr
Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας(ΚΕΘΙ)	www.kethi.gr
EQUALPOL	http://www.equalpol.gr

<p>Πανεπιστημιακά Προγράμματα Φύλου</p>	<p>Σπουδές Φύλου και Ισότητας στις Πολιτικές και Κοινωνικές Επιστήμες, Πάντειο Πανεπιστήμιο http://www.genderpanteion.gr</p> <p>Εθνικό Μετσόβειο Πολυτεχνείο www.arch.ntua.gr/genderandspace</p> <p>Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης www.auth.gr/genderstudies</p> <p>Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών www.isotita.uoa.gr</p> <p>Πανεπιστήμιο Αιγαίου http://www.aegean.gr/social-anthropology/msc/msc-woman-gender-gr-organization.html & http://www.rhodes.aegean.gr/genderstudies/postgrad</p> <p>Πανεπιστήμιο Κρήτης www.soc.uoc.gr/gender</p> <p>Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας www.gender.uth.gr</p> <p>Πανεπιστήμιο Πειραιά www.unipi.gr/ypires/epeaekIsotitaFulon</p> <p>ΤΕΙ Αθήνας http://isotita.teiath.gr</p> <p>ΤΕΙ Πάτρας www.teipat.gr/isotita</p>
<p>Πρόγραμμα Καλλικράτης</p>	<p>kallikratis.ypes.gr/</p>
<p>Συνήγορος του Πολίτη</p>	<p>www.synigoros.gr</p>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ IV

Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΧΑΡΤΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΣΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΙΣ ΤΟΠΙΚΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΕΣ: Η ΚΑΛΗ ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Η «Ευρωπαϊκή Χάρτα για την Ισότητα των Φύλων στις τοπικές κοινωνίες» εκπονήθηκε από το Συμβούλιο Δήμων και Περιφερειών της Ευρώπης (CEMR) σε συνεργασία με φορείς από διάφορες χώρες (από την Ελλάδα συμμετείχε η Κεντρική Ένωση Δήμων και Κοινοτήτων Ελλάδας-ΚΕΔΚΕ), και απευθύνεται στις Τοπικές και Περιφερειακές αρχές της Ευρώπης, οι οποίες καλούνται να την υπογράψουν, να αναλάβουν δημόσια επίσημη δέσμευση υπέρ της **αρχής της ισότητας των φύλων**, και να υλοποιήσουν, εντός της επικράτειάς τους, τις δεσμεύσεις που διατυπώνονται στη Χάρτα.

Η Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων, κατά την Προγραμματική Περίοδο 2010-2013, αποφάσισε να προχωρήσει στην αξιοποίησή της ως εργαλείο για την ένταξη της διάστασης του φύλου στις πολιτικές των Δήμων και των Περιφερειών της Ελλάδας. Σε αυτήν την κατεύθυνση, η ΓΓΙΦ το 2011 διοργάνωσε δύο (2) τελετές για την υπογραφή της εν λόγω Χάρτας από τους Δήμους και τις Περιφέρειες αντίστοιχα, καθώς και δύο (2) σεμινάρια για την εξειδίκευση των άρθρων της, προσαρμόζοντας τα όσα ορίζονται στη Χάρτα στο ελληνικό θεσμικό πλαίσιο των Δήμων και των Περιφερειών. Τα **ποσοτικά αποτελέσματα** αυτής της οργανωμένης προσπάθειας ήταν: η **υπογραφή** της Χάρτας από **153 Δήμους** και τις **13 Περιφέρειες** της Χώρας, καθώς και η **ενημέρωση/επιμόρφωση 500 περίπου υπηρεσιακών στελεχών, αιρετών γυναικών στην Αυτοδιοίκηση και μελών των Περιφερειακών Επιτροπών Ισότητας**. Ιδιαίτερη σημασία, όμως έχει το **ποιοτικό αποτέλεσμα**, το οποίο συνίσταται στην αύξηση του ενδιαφέροντος όλων των εμπλεκόμενων στην Αυτοδιοίκηση σε θέματα φύλου και ισότητας των φύλων, καθώς και ανάπτυξη της μεταξύ τους δικτύωσης με απώτερο σκοπό την υλοποίηση σχετικών δράσεων και ενεργειών.

Η «Ευρωπαϊκή Χάρτα για την Ισότητα των Φύλων στις Τοπικές Κοινωνίες» συμφιλώνει διαφορετικά οράματα για την ισότητα στην Ευρώπη και συνοψίζει τις προτάσεις όλων των συντελεστών λαμβάνοντας υπόψη τις διαφορετικές αρμοδιότητες των τοπικών και περιφερειακών Αρχών στην Ευρώπη.

Ειδικότερα η Χάρτα αποτελεί συνέχεια της «**Πόλης της Ισότητας**», η οποία συνιστά ένα εργαλείο που εκπονήθηκε το 2005 από το CEMR, με στόχο την απεικόνιση του ιδανικού πορτρέτου μιας πόλης που λαμβάνει υπόψη την ισότητα των φύλων σε όλες τις πολιτικές της. Συνέχεια αυτής της προσπάθειας, των εμπειριών και των Καλών Πρακτικών ήταν η εκπόνηση της «Ευρωπαϊκής Χάρτας για την Ισότητα των Φύλων στις Τοπικές Κοινωνίες».

Μέχρι σήμερα περισσότερες από χίλιες (1.000) Τοπικές και Περιφερειακές Αρχές έχουν υπογράψει τη Χάρτα και έχουν ήδη ξεκινήσει την κατάρτιση των Σχεδίων Δράσης για την εφαρμογή της.

Η Χάρτα αποτελεί ένα **εργαλείο πολιτικής**, το οποίο εγκρίθηκε από τους/τις εκλεγμένους/ες εκπροσώπους της Επιτροπής Πολιτικής του CEMR και εγκαινιάστηκε το 2006 κατά τη διάρκεια Γενικής Συνέλευσης. Πρόκειται για ένα **απαιτητικό εργαλείο** για τον καθορισμό δικαιωμάτων, που μπορεί όμως να εφαρμοστεί σταδιακά. Επομένως, η Αρχή μπορεί να ξεκινήσει να υλοποιεί δράσεις σε έναν τομέα και σταδιακά να θέσει ως στόχο την εφαρμογή της Ισότητας των Φύλων σε όλα τα πεδία δράσης.

Για την εφαρμογή της Ευρωπαϊκής Χάρτας για την Ισότητα των Φύλων στις Τοπικές Κοινωνίες, η Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων εκπόνησε **Οδηγό Εφαρμογής**, ο οποίος σύμφωνα με το ελληνικό θεσμικό πλαίσιο των Δήμων και Περιφερειών (Πρόγραμμα «Καλλικράτης»), προτείνει δράσεις για την προώθηση της Ισότητας των Φύλων σε τοπικό επίπεδο. Ο Οδηγός Εφαρμογής της Χάρτας λαμβάνει υπόψη τις εμπειρίες και αποτελεί ένα συγκεκριμένο και εξελισσόμενο εργαλείο που προσαρμόζεται και εμπλουτίζεται ανάλογα με τις εμπειρίες των υπογραφουσών Αρχών και την τοπική/περιφερειακή πραγματικότητα.

Η **«Ευρωπαϊκή Χάρτα για την Ισότητα των Φύλων στις τοπικές κοινωνίες»** διαρθρώνεται σε τρία (3) μέρη και, λαμβάνοντας υπόψη τις αρμοδιότητες των τοπικών και περιφερειακών αρχών, αποτυπώνει συγκεκριμένες δεσμεύσεις για την εφαρμογή Σχεδίου Δράσης για την ένταξη της Ισότητας των Φύλων.

Το **πρώτο μέρος** διατυπώνει τις ακόλουθες έξι (6) θεμελιώδεις αρχές:

- Ισότητα των Φύλων: θεμελιώδες δικαίωμα.
- Οι πολλαπλές διακρίσεις πρέπει να αντιμετωπίζονται.
- Ίση συμμετοχή ανδρών και γυναικών στη λήψη αποφάσεων: προαπαιτούμενο στη δημοκρατική κοινωνία.
- Η εξάλειψη έμφυλων στερεοτύπων είναι θεμελιώδης.
- Η ένταξη της διάστασης του φύλου στις πολιτικές είναι απαραίτητη για την επίτευξη της ισότητας των φύλων.
- Τα Σχέδια Δράσης και τα Προγράμματα είναι απαραίτητα εργαλεία.

Το **δεύτερο μέρος** περιλαμβάνει τις ακόλουθες δεσμεύσεις που απορρέουν μετά την υπογραφή της:

- Περιγραφή στόχων, προτεραιοτήτων και μέτρων που θα τεθούν και πηγών που θα διατεθούν
- Ανάπτυξη και εφαρμογή Σχεδίου Δράσης (2 χρόνια μετά την υπογραφή)
- Ευρεία διαβούλευση πριν τον σχεδιασμό του Σχεδίου Δράσης και ευρεία διάχυσή του στη συνέχεια
- Αναθεώρηση του Σχεδίου Δράσης κατά τις απαιτούμενες συνθήκες
- Αξιολόγηση του Σχεδίου Δράσης

Το **τρίτο μέρος** περιλαμβάνει τριάντα (30) άρθρα τα οποία άπτονται των αρμοδιοτήτων των Τοπικών και Περιφερειακών Αρχών. Τα άρθρα αφορούν τα εξής πεδία:

- Πολιτική ευθύνη
- Πολιτικός ρόλος
- Γενικό πλαίσιο για την ισότητα
- Ο ρόλος του Δήμου/Περιφέρειας ως εργοδότη
- Ανάθεση και σύναψη δημόσιων συμβάσεων
- Ο ρόλος του παρόχου υπηρεσιών
- Χωροταξία και αειφόρος ανάπτυξη
- Τοπικές κανονιστικές αποφάσεις
- Αδελφοποίηση πόλεων & διεθνής συνεργασία

Γενικά, μέσω της Χάρτας οι υπογράφουσες Αρχές ενθαρρύνονται ώστε να **υλοποιήσουν πολιτικές** και να **ορίσουν δράσεις** για την ισότητα των φύλων, σε συνεργασία με τοπικούς φορείς, καθώς η Τοπική Αυτοδιοίκηση αποτελεί το εγγύτερο στους/στις πολίτες/ισσες επίπεδο διακυβέρνησης και οφείλει να συμβάλλει στη δημιουργία μίας δημοκρατικής και ανοιχτής κοινωνίας αναλαμβάνοντας συγκεκριμένες πρωτοβουλίες υπέρ της ισότητας των φύλων.

Η «Ευρωπαϊκή Χάρτα για την Ισότητα των Φύλων στις τοπικές κοινωνίες» και ο «Οδηγός Εφαρμογής της Ευρωπαϊκής Χάρτας για την Ισότητα των Φύλων στις τοπικές κοινωνίες» βρίσκονται αναρτημένα στην ιστοσελίδα της Γενικής Γραμματείας Ισότητας των Φύλων: www.isotita.gr και στην ιστοσελίδα: www.airetes.gr, που δημιουργήθηκε στο πλαίσιο του Έργου: «Ενθάρρυνση και Υποστήριξη της Συμμετοχής των Γυναικών σε Θέσεις Πολίτικης Ευθύνης και Εκπροσώπησης σε Περιφερειακό και Τοπικό Επίπεδο».

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων (2010), *Εθνικό Πρόγραμμα για την Ουσιαστική Ισότητα των Φύλων 2010-2013*, Υπουργείο Εσωτερικών, Αθήνα.
- Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων (2011), *7^η Εθνική Έκθεση της Ελλάδας προς την Επιτροπή του ΟΗΕ για την Εξάλειψη των Διακρίσεων κατά των Γυναικών. Περίοδος 2005-2008*, Υπουργείο Εσωτερικών, Αθήνα.
- Γιαννακούρου, Σ. (2008), *Η 1ση Μεταχείριση Ανδρών και Γυναικών κατά το Κοινοτικό και το Ελληνικό Δίκαιο*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα.
- Γκερμότση, Β. & Σακελλαρίου, Ε. (2009), *Οδηγός Καλών Πρακτικών Εφαρμογής της Ένταξης της Διάστασης του Φύλου (Gender Mainstreaming) στη Δημόσια Διοίκηση*, ΚΕΘΙ, Αθήνα.
- ΕΕΤΑΑ (2007), *Οδηγός Κατάρτισης Επιχειρησιακών Προγραμμάτων ΟΤΑ*, Αθήνα.
- ΕΕΤΑΑ (2010), *Οδηγός Προσαρμογής των Πρότυπων Σχεδίων Οργανισμών Εσωτερικών Υπηρεσιών των Νέων Δήμων*, Αθήνα.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2011), *Κοινωνικές Αγορές-Οδηγός για τη Συνεκτίμηση Κοινωνικών Πτυχών στις Δημόσιες Συμβάσεις*, Λουξεμβούργο.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή (1998) *100 Λέξεις για την Ισότητα. Γλωσσάριο Όρων σχετικών με την Ισότητα Ανδρών και Γυναικών*, Υπηρεσία Επισήμων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.
- Κατσώρη, Κ. (2008), *Εγχειρίδιο Δικτύωσης*, ΚΕΘΙ, Αθήνα.
- Κοιλαλού, Σ. (2008), *Οδηγός Καλών Πρακτικών Ολοκληρωμένων Παρεμβάσεων υπέρ των Γυναικών*, ΚΕΘΙ, Αθήνα.
- Κοντογεώργη, Χ. (2008), *Οδηγός Βήμα προς Βήμα για το Σχεδιασμό Δράσεων υπέρ των Γυναικών και της Απασχόλησης στην Πράξη*, ΚΕΘΙ, Αθήνα.
- ΚΠ EQUAL (2004), *Οδηγός της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας EQUAL για την Ενσωμάτωση της Διάστασης του Φύλου*.
- ΚΠ EQUAL (2004), *Σχεδιασμός, Οργάνωση και Λειτουργία Δικτύων: Συμπεράσματα και Προτάσεις*.
- Μάρη, Ε. & Μπίρμπας, Δ. (2010), *Οδηγός Εφαρμογής της Ευρωπαϊκής Χάρτας για την Ισότητα των Φύλων στις Τοπικές Κοινωνίες*, Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων
- Μούσης, Ν. (2002), *Η Κοινωνική Πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.
- Παπαδημητρίου, Γ. (2003), *Το Ευρωπαϊκό Σύνταγμα- Το Σχέδιο της Ευρωπαϊκής Συνέλευσης*, Εκδόσεις Σαββάλα, Αθήνα.
- Στρατηγάκη, Μ. (2006), *Το Φύλο της Κοινωνικής Πολιτικής*, Εκδόσεις Μεταίχμιο, Αθήνα.
- Στρατηγάκη, Μ. (επιμ.) (2008), *Πολιτικές Ισότητας των Φύλων: Ευρωπαϊκές Κατευθύνσεις και Εθνικές Πολιτικές*, Έκδοση ΚΕΚΜΟΚΟΠ-Gutenberg, Αθήνα.
- Quinn, S. (2009), *Η Κατάρτιση Δημόσιων Προϋπολογισμών με την Οπτική του Φύλου (Gender budgeting): Πρακτική εφαρμογή*, Συμβούλιο της Ευρώπης (ελληνική έκδοση: Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων).